T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA BAĞLAMINDA ROMAN KİMLİĞİ: EDİRNE ÖRNEĞİ

SELÇUK KARADENİZ
1178260107

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ANIL MÜHÜRDAROĞLU

EDİRNE 2022

Tezin Adı: Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Roman Kimliği: Edirne Örneği

Hazırlayan: Selçuk KARADENİZ

ÖZET

Bu çalışmada, Roman Kimliğinin algılanma sürecinde; Kimlik, sosyal dışlanma, yoksulluk ve sosyal algı kavramları arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Toplumda genel olarak yoksulluk etiketi ile Roman kimliği etiketinin içiçe geçtiği görülmektedir. Roman mahallesinde yaşasın ya da yaşamasın Roman kimliğine sahip birinin yaşadığı ayrımcılık benzerdir. Roman olan bir kişinin toplum gözünde Roman mahallesinde yaşadığı ve yoksul olduğu kanaatine varılmaktadır. Bu durum sosyal dışlanmayı etkilemektedir. Roman Kimliği ile örtüşen yoksulluk Romanlara karşı dışlama, önyargı ve damgalamayı tetiklemektedir. Bunun yanında yoksul mahalle algısı aynı zamanda Roman kimliğine sahip olan kişilerin suçlu ve tehlikeli kişiler olarak görülmesinde de etkilidir. Roman olmak suç işlemeyi etkileyen unsurlardan biri olarak algılanmakta, bu durum tüm Romanların suçlu olarak görülmesine neden olmaktadır. Roman olmak, suç işlemek için tek başına bir neden olarak görülmektedir. Romanların yaşadığı mekanların sosyo-ekonomik koşulları, kültürleri, demografik yapıları, konut özellikleri birbirinden farklı olmasına rağmen Romanlara yönelik algılar her Roman için aynı kalmaktadır. Romanların yoksul olduğunun düşünülmesi ve yoksulluğun suç ile özdeştirilmesi bu önyargıları etkilemektedir. Bu çalışmada, Roman Kimliğine yüklenen etiketler yoksulluk ve dışlanma kavramları vasıtasıyla incelenecektir. Bu çalışma Türkiye'de ve Edirne'de Roman kimliğine sahip olmanın yanında yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramın Roman kimliğiyle nasıl içiçe geçtiğini ve Roman kavramının sosyal kimlik olarak algılama sürecini nasıl etkilediğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dışlanma, Yoksulluk, Kimlik, Ayrımcılık, Kültür, Sosyal Algı.

Name of Thesis: Roma Identıty in The Context of Poverty and Social Exclusion: The Case of Edirne

Prepared by: Selçuk KARADENİZ

ABSTRACT

In this thesis, the link between the ideas of identity, social exclusion, poverty, and social perception is addressed in the process of Romani identity perception. In general, the labels of poverty and Roma identity are considered as being intrinsically tied. Whether a Roma individual lives in a Roma area or not, they are subjected to the same prejudice. A Romani person is thought to dwell in a Roma area and is destitute, according to society. Social exclusion results from this condition. Exclusion, prejudice, and stigma towards Roma are triggered by the link of Roma identity with poverty. Furthermore, the perception of poor neighbourhoods leads to the view of Romani people as criminals and dangerous individuals. Being a Roma is viewed as one of the characteristics that influences committing a crime, leading to the perception that all Roma are criminals. Being Romani is considered a sufficient motivation to commit a crime. Despite the fact that the socioeconomic conditions, cultures, demographic patterns, and housing characteristics of the regions where the Roma live varies, the perceptions of the Roma are universal. These stereotypes are influenced by the perception of the Roma as poor and the association of poverty with crime. The labels associated with Romani identity will be studied in this study using the notions of poverty and exclusion. This research intends to show how poverty and social exclusion are interwoven with Roma identity in Turkey and Edirne, as well as how the concept of Roma influences the perception process as a social identity.

Keywords: Social Exclusion, Poverty, Identity, Discrimination, Culture, Social Perception.

ÖNSÖZ

Bu çalışma Edirne'de 8 mahallede "yoksulluk" ve "sosyal dışlanma" kavramlarının çerçevesinde Roman Kimliğin oluşumu ve algılanmasını içermektedir. Romanların yaşadığı 8 mahallede Romanların kendi kimliklerini tanımlarken kimlik kavramının, Yolsuluk ve Sosyal dışlanma kavramlarının yapılan literetür araştırması temelinde ele alınmıştır. Roman Tarihi üzerine yayımlanan makaleler, tezler de göz önüne alınmıştır. Yoksulluğun ve Sosyal dışlanmanın Roman kimliği üzerinde etkilerini tespit etmek ve tarihi arka plan dahil edilerek irdelenmiştir. Cinsiyet, meslek ve yaş ortalaması dikkate alınarak bölgede yaşayan insanlarla derinlemesine mülakat yöntemi ile veriler elde edilmiş ve bu veriler analiz edilmiştir. Saha çalışması kapsamında 1 yıl süreyle haftanın beş günü belirlenen 8 mahallede belirli sürelerle çalışmalar yürütülmüştür.

Tezin danışmanlığını Trakya Üniversitesi İnsan ve Toplum Araştırmaları Anabilim dalından Dr. Öğr. Üyesi Anıl Mühürdaroğlu yürütmüştür. Bu tezin hazırlanma sürecinde öncelikle ufuk açıcı sorularıyla beni yönlendiren ve devamında titizlikle çalışmamı değerlendiren aynı zamanda bu çalışmanın bu formata gelmesinde emeği olan arkadaşım Ferdi ÖZDEMİRE'e teşekkürü bir borç bilirim. Tezin hazırlanması sırasında bana maddi manevi her türlü desteği veren ailemden Nilay KARADENİZ ve Berkant KUL'a teşekkür ederim. Edirne'de saha çalışmasını yürütürken sahada tanıştığım herkese minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **İ**
ABSTRACT ..... **İİ**
ÖNSÖZ ..... **İİİ**
İÇİNDEKİLER ..... **İV**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **Vİİ**

1.BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Analitik yapısı **2**
1.2. Yöntem **3**
1.3. Kavramlar **3**

2. BÖLÜM
KİMLİK, YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA

2.1. Kimlik **5**
2.1.1. Bireysel Kimlik 12
2.1.2. Sosyal Kimlik 13
2.1.3. Kolektif Kimlik 16
2.1.4. Sosyal Sınıflandırma 18
2.1.5. Etnik Kimlik 19
2.1.6. Ulus Devlet 24
2.2. Yoksulluk **27**
2.2.1. Yoksulluk Kavramı 33
2.2.2. Yoksulluk Türleri 34
2.2.2.1. Gelir Yoksulluğu 34
2.2.2.2. Mutlak Yoksulluk 36
2.2.2.3. Nispi Yoksulluk 38
2.2.2.4. İnsani Yoksulluk 39
2.2.2.5. Yoksulluk Kültürü 41
2.2.2.6. Kentsel Yoksulluk 43

2.3. Sosyal Dışlanma 45
2.3.1. Sınıf Altı 52
2.3.2. Öteki 56
2.3.3. Getto 58
2.3.4. Stereotipleştirme (Tektipleştirme) 60

3. BÖLÜM

ROMAN TARİHİ

3.1. Avrupalı Romanlar 67
3.2. Osmanlı'da Romanlar 71
3.3. Türkiye'de ve Edirne'de Romanlar 75

4. BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırma Analizi 82
4.1.1. Araştırma Modeli 82
4.1.2. Uygulama Sahası, Evren ve Örneklem 83
4.1.3. Veri Toplama Aracı 86
4.1.4. Veri Toplama Süresi 86
4.1.5. Verilerin Analizi 86
4.2. BULGULAR 87
4.2.1. Bulgular 87
4.2.1.1. Roman Kimliği 87
4.2.1.2. Romanlar ve Diğer Romanlar 99
4.2.1.3. Toplumsal Dışlanma 105
4.2.1.4. Mekânsal Kimlik ve Yoksulluk 112
4.2.1.5. Romanlar ve Devlet 117

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. GENEL OLARAK TÜRKİYE'DEKİ ROMAN POLİTİKASI 119
5.2. ÖNERİLER 125
5.2.1. Genel Nitelikli Öneriler 125
5.2.2. Barınma ile İlgili Öneriler 126
5.2.3. Eğitim ile İlgili Öneriler 127
5.2.4. Sağlık ile İlgili Öneriler 128

5.2.5. İstihdam ile İlgili Öneriler 128
5.2.6. Sosyal iyileştirme ile ilgili öneriler 129
KAYNAKÇA 130
BASILI KAYNAKLAR 130
Makaleler 130
Sözlükler 140
Kitaplar 141
Tezler 151
Doktora Tezleri 151
Yüksek Lisans Tezleri 152
İnternet Gazete Haberleri 153
DİJİTAL KAYNAKLAR 153
KURUMSAL KAYNAKLAR 157
EKLER 158
EK 1: Saha Analizinde Kullanılacak Derinlemesine Görüşme Formu 158
EK 2: Roman Çalıştay Kitapçığı Kapağı 160
EK 3: Roman Çalıştayı Rapor Kitapçık Kapağı 161
ÖZGEÇMİŞ 162

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Akt.	Aktaran
Düz.	Düzenleme
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
AB	Avrupa Birliği
TDK	Türk Dil Kurumu
UNDP	United Nations Developing Program (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
ÇBYE	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Bu çalışmada, Roman kimliğinin algılanma sürecinde; kimlik, sosyal dışlanma, yoksulluk ve sosyal algı kavramları arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Roman Kimliğine sahip kişiler genel olarak gecekondu ya da çöküntü mahallerinde yaşayan ve suça meyilli olan insanlar olarak algınlanmaktadır. Romanların yaşadıkları mahallelerin fiziksel ve sosyal koşulları, şehir merkezine yakın olmalarına rağmen dışlanmaları, modern kent kültürünün şartlarının eksikliği gibi unsurlar bu algıyı daha da güçlendirmektedir. Bununla birlikte Romanlar yaşadıkları yerden bağımsız olarak da ayrımcılığa uğramaktadırlar. Roman olan bir kişinin toplum gözünde Roman mahallesinde yaşadığı ve yoksul olduğu kanaatine varılmaktadır. Yoksulluk etiketi ile Roman kimliğine dair etiketin iç içe geçtiği görülmektedir. Bu da sosyal dışlanmayı tetiklemektedir. Roman Kimliği ile örtüşen yoksulluk Romanlara karşı dışlanmayı, önyargıyı ve damgalamayı tetiklemektedir.

Önyargıların oluşumunda yoksulluk ve sosyal dışlanmanın yanında Roman kültürüne yüklenen diğer olumsuz etiketler, şehrin tarihi ve kozmopolit yapısı, dış göçler gibi birçok faktör de yer almaktadır. Roman olmak suç işlemeyi etkileyen unsurlardan biri olarak algılanmakta, bu durum tüm Romanların suçlu olarak görülmesine neden olmakta, Roman olmak suç işlemek için tek başına bir neden olarak görülmektedir. Romanların yaşadığı mekânların sosyo-ekonomik koşulları kültürleri, demografik yapıları, konut özellikleri birbirinden farklı olmasına rağmen Romanlara yönelik algılar her Roman için aynı kalmaktadır. Romanların yoksul olduğunun düşünülmesi ve yoksulluğun suç ile özdeştirilmesi bu önyargıları etkilemektedir.

Bu çalışmada, Roman Kimliğine yüklenen etiketler, yoksulluk ve dışlanma kavramları vasıtasıyla incelenecektir. Bu çalışma Türkiye'de ve Edirne'de Roman kimliğine sahip olmanın yanında yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramlarının Roman kimliğiyle nasıl iç içe geçtiğini ve Roman olmanın sosyal kimlik olarak algılama sürecinin nasıl bir süreçten geçtiğini anlamamıza katkıda bulunmayı hedeflemektedir

1.1. Çalışmanın Analitik yapısı

Çalışmanın merkezinde Roman kimliğinin algılanmasında yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ne kadar etkili olduğu hususuna odaklanılmıştır. Roman kimliğinin algılanması sürecinde birden fazla etken olduğu için; Roman kimliğin algılanması iki bağımsız değişkeni olan yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında açıklanacaktır. Bu değişkenler ışığında çalışmada cevap aranacak soru; Roman kimliğinin yoksullukla ilişkisi, Roman kimliğini sosyal dışlanmanın nasıl etkilediği, Roman kimliğin oluşmasında yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında öteki söyleminin etkisi, Roman kimliğine karşı damgalanma, ötekileştirme, sınıf altı, gibi dışlayıcı kavramların Roman kimliği tanımı üzerindeki etkilerine cevap aranacaktır.

Bu araştırmanın Roman çalışmaları açısından önemi, Roman kimliğinin yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında nedensellik ilişkisi içerisinde bu faktörler etrafında sistematik olarak ortaya konulmasıdır. Roman kimliği Türkiye'de akademik anlamda yeterince çalışılan bir konu olmamıştır. Bu bağlamda çalışma, Roman kimliğini yoksulluk ve sosyal dışlanma ekseninde daha kapsamlı ve bütüncül bir şekilde ortaya koyarak bu alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.

İkinci bölümde, kimlik ve kimlik türleri, yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramların tanımları bu kavramların altında Roman kimliğinin tanımı veya algılanış biçimine zemin hazırlanması açısından kimlik türleri, yoksulluk kültürü, sınıf altı, getto, öteki, damgalanma gibi kavramlar da alt başlık altında anlatılacaktır. Bu çerçevede yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kimlik üzerindeki etkileri ortaya konulacaktır.

Üçüncü bölümde Roman tarihi anlatılacaktır. Roman kavramı ve tarihçesi üzerinde durulacak ve Avrupa'da Romanlar Osmanlı'da Romanlar, Türkiye'de Romanlar ve son olarak Edirne'de Romanlar tarihleri anlatılacaktır.

Dördüncü Bölümde ise yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında Roman kimliğinin analizi için sahada derinlemesine görüşmeler yaparak sahanın analizi ve araştırma neticesindeki bulgular yer alacaktır.

Beşinci ve son bölümde; birinci bölümde ortaya atılan soru ve hipotezin analizi sonucunda elde edilen sonuçların konu bütünlüğü içerisinde tekrar ele alınarak bu sonuçların yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında Roman kimliği üzerinde etkisi tartışılacaktır. Bölümde son olarak söz konusu Roman kimliği üzerinden görüş ve önerilere yer almaktadır.

1.2. Yöntem

Bu çalışma Edirne'deki Roman mahallelerinde yaşayan rastlantısal olarak seçilmiş 39 kişiyle yapılan derinlikli görüşmenin değerlendirilmesi üzerinden yapılmıştır. Elde edilen verilerin yanı sıra Romanlara ilişkin literatürdeki basılı ve dijital formdaki kaynaklardan veriler toplanmıştır. Kurum ve kuruluşlara ait raporlar, makaleler, tez ve kitaplardan oluşan literatür kaynakları derinlemesine incelenmiştir. Görüşmeler bir form ile kayıt altına alınmış ve düzenlenerek tasnifi yapılmıştır. Görüşmelere ilişkin veriler bulgular bölümünde yer almaktadır. Bu veriler kavramsal çerçeve bağlamında ele alınarak sonuçlara varılmıştır.

1.3. Kavramlar

Çalışmanın ana fikri sosyal kimlik, sosyal dışlanma ve yoksulluk olmak üzere üç temel kavram üzerine dayanmaktadır.

Kimlik kavramı, özellikle "öteki" kavramından yaralanılarak ortaya koyulmuş soyut bir kavramdır. Öteki ismi verilen karşı taraftaki özelliklere bakarak kendi özelliklerinin tanımlanması olarak ifade edilmektedir. Önceki cümlelerdeki ifadeler kimlik kavramının en temel anlamı olarak kabul edilmektedir. Bu nokta temel alınarak kimlikler bazı özellikler etrafında çeşitli şekillerde sınıflandırılmış ve buradan bireylere indirgenmiştir. Bu şekilde bir milletten olma, bir dine mensup olma, çeşitli fiziksel özelliklere sahip olma, fiziksel veya zihinsel bazı yeteneklere sahip olma gibi durumlarda da bu şekilde düşünülebilir. İnsanlara yapılan bazı yakıştırmalar o bireylere ait birer kimlik gibi görülebilmektedir.

Yoksulluk kaavramı kimileri için düzenli yemek yememek, kimileri için yetersiz ve sağlıksız su, yeterli giyecek bulamamak, temel gereksinimlerini

karşılayamamak anlamına gelirken, kimiler için insanca yaşayabilecek şekilde gerekli hukukun, özgürlüğün olmaması, Sanat ve kültür etkinliklerine gidecek maddiyatın olmaması şeklinde de anlaşılabilmektedir. İnsan onuruna yakışmayan bir ya da birden fazla unsurun eksikliği anlamına gelmektedir.

1970'lerde ortaya atılan sosyal dışlanma kavramında ise ayrımcılık teması görülmektedir. Çeşitli sorunların görülmesi ve buna bağlı gelişen olumsuzluklar ile bazı imkân ve olanaklardan yararlanamama gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

2. BÖLÜM

KİMLİK, YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA

2.1. Kimlik

Bu çalışma özelinde ve çalışmanın konusu özelinde bir ana hat belirtilmelidir. Bu ana kavramsal çerçeve Roman kimliğinin ortaya çıkmasındaki etkenlerin neler olduğunun ifade edilmesidir.

Kimlik kavramının geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Bu konudaki tartışmalar iki ana tema üzerinde yapılmaktadır. Bu temalardan ilki psikodinamik tema diğeri ise sosyolojik tema olarak ifade edilmektedir (Marshall, 2020:405). Çalışmanın konusunu sınırlandırmak amacıyla kimlik kavramı sosyolojik olarak işlenecektir.

Kimlik kavramı ana hatlarıyla tarihsel ve mekansal özellikleri dahilinde de anlam kazanan bir kavramdır. Bu açıdan da var olan bir şeyin ortaya çıkarılması değil bir sıfırdan oluşturma, yaratma sürecidir. Kuşkusuz ki bu süreç birçok yılı kapsayacağı için birçok bileşene sahip olacaktır. Eğitim, kültür, gelenekler, yöresel âdetler vs. bu bileşenlerin önde gelenleri olarak ifade edilmektedir. Fakat özellikle kültür kavramı bu bileşenlerin en önemli faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle göç durumundan doğan farklı kültür ve kimlikler ile etkileşimler ile kimlikler değişkenlik göstermektedir.

Bir açıdan da kimlik, insanın kendi kendini ifade etmesi, birçok açıdan bir yere kendini konumlandırması gibi ifade edilebilmektedir. Çünkü bireyler içinde bulundukları toplumla da etkileşim halindedirler. Bu durumda toplumlararası etkileşimden bireylerde aynı doğrultuda etkilenmektedirler. Ayrıca bir bireyin diğer bireyler tarafından bir yere konumlandırılması olarak ifade edilebilmektedir. Bu durum onun kim ve nerede olduğu sorularının yanıtlarıdır. Bununla birlikte kimlik kavramı, bir kişi ya da bir zümrenin kendini ayırt edici yani diğer gruplardan ayırt edici özelliklerin tamamı olarak bir başka şekilde tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında kimlik denilen kavram sürekli olarak diğerinin dolayımı ile bir anlama sahip olmaktadır (Cahoone, 2001:322). Buradan hareketle kimlik kavramı, kolektif bir özel isim, ortak soy miti, ortaya koyulan veya kurgusu yapılmış tarihi olaylar ve bu

olayların gerçekleştiği özel toprak parçası ile sosyal bağlı olma özelliklerini barındırması açısından bir adım daha öne gelmektedir (Anthony 1994:42). Bunlara ek olarak Smith kimliğin oluşması sürecinde bazı motiflerin olabileceğini ifade etmiştir. Bir kimliğin ortaya çıkmasında ulusal mitoloji ve soy mitolojisinde belirli motifler bulunabileceğini ortaya atmıştır. Bu motifler ise

a-) Zamandaki başlangıç miti; yani topluluğun ne zaman doğduğu

b-) Mekândaki başlangıç miti; yani topluluğun nerede doğduğu

c-) Soy miti; yani toplulukların hangi soydan doğduğu

d-) Göç miti; yani nereleri aşıp geldiği

e-) Kurtuluş miti; nasıl özgürleştiği

f-) Altın çağ miti; kahraman imajları ve büyüme anlatıları

g-) Çöküş miti; yani nasıl bozulduğu veya sürgün edildiği

h-) Yeniden doğuş miti; altın çağa dönüşün imkânları

şeklinde sıralanmaktadır (Anthony, 2002:245).

Burada dikkat edilmesi gereken nokta yukarıda madde madde ifade edilen kimlik oluşturucu etkenler ulus temelli bir anlayışa dayanmaktadır. Fakat bir kimlik oluşması sürecinde farklı anlayışların da etkisinin olabileceği bilinmektedir. Bunlara örnek olarak inanç, kültür gibi anlayışlara dayalı kimlikler de oluşabilmektedir. Hemen burada şu ifade edilmelidir ki bu kavramların kesin sınırlar ile ayrıldığını söylemek büyük bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ayrımın sınırları ve müstesna hallerin değerlendirilmesi gibi konular ayrıca tartışılacak konulardır. Fakat günümüz şartlarında kimlik kavramı büyük oranda ulus temelli yaklaşımla ifade idilmiş ve hatta özdeş hale getirilmiş ve neredeyse bu haliyle kabul edilmiştir. Bunun nedeni ise ulus kavramının Aydınlanma ve Devrim'in ilahi olarak buyrulmuş, hiyerarşik hanedan mülklerinin meşruiyetini aşındırmakta olduğu bir çağda ortaya çıkmış olmasıdır (Anderson, 2014:21). Yani ulus olgusu feodal toplum yapısının

alternatifi olarak ortaya çıkmıştır. Eski toplum yapısının alternatifi olarak ulus, bir topluluk, zümre ya da cemaat olarak düşünülmüştür.

Bireyler birden fazla kimliğe sahip olabilirler ve bu kimlikler birbirleriyle çelişkiler barındırabilir. Elbette ki her kimlik kendisinin baskın ve ön planda olmasını isteyecektir. Hatta bu durum diğer kimliklerin inkâr edilmeyi düşündürmeye varan durumlara sebep olmaktadır. Bir kimliğe öncelik verilmesi diğer kimliklerin inkâr edilmesi değil, birden fazla kimliğe sahip olan kişinin kimlikler arasında çatışma halinde, kişinin söz konusu kimlikler arasında bir öncelik sıralaması yapmasıdır (Sen 2006:50).

Aydoğdu, kimlik kavramın büyük ve geniş kapsamlı olduğunu ifade ederek birçok tanımlama yapıldığını ve daha farklı şekillerde de tanımlamaların yapılabileceğini söyler. Bununla birlikte yapılmış tüm farklı tanımların odak noktası "özne" olma vurgusunun olduğunu ifade etmektedir. Bu odak noktasında "özne" olma durumunu da kavramın tanımı, analiz edilmesi ve irdelenmesinin kolaylaştırılması olarak ifade etmektedir (Aydoğdu 2004:116-117). Türkçe'de kimlik kelimesi, "kim?" soru kökünden türetilmiş olup aynı şekilde zorunlu bir mensubiyeti (aidiyet), aynı olmayı, tek olmayı, hangi kişi olmayı ifade eder (Aydoğdu 2004: 117). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde ise kimlik kelimesi "*Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü*" şeklinde açıklanmaktadır (TDK 1998:1324). Conolly, kimlik konusunun tercih edip arzu ettiğiniz veya onay verdiğiniz şeylerden ziyade, ne olduğumuz ve nasıl tanındığımızla ilişkisi olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte "*Kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür.*" ifadesini kabul etmektedir (Connolly 1995:92-93). Gleason ise "Kimlik" kavramının sosyal bilimlerde temel olarak birey ve toplum arasındaki ilişkilerden ortaya çıkan bir kavram olduğunu ifade etmektedir (Gleason 2006:194). Weeks, kimlik denilen sosyal ürünün bireyler arasında aynı ya da değişik noktalar üzerinden bir aidiyet sorunu olduğunu ifade etmektedir (Weeks 1998:85). Bu tanımlamaların ışığında kavramı "benlik" kavramının tanımlanış biçimi ile ilişkilendirilmektedir ve benlik ile kimlik tanımlaması yapıldığını göstermektedir.

Başkaları ile bağlı bir biçimde nasıl kategorize edildiğini göstermektedir (F Lin N Li vd. 1995:342-356.).

Kimlik konusunda tanımlama aşamasında Sarup ise iki farklı yaklaşımın olduğunu ifade etmektedir:

- İlk yaklaşım: Sınıf, ırk, cinsiyet bağlamında tutarlı ve bütüncül bir yapının varlığını kabul eden verili ve daha statik olarak tahayyül eden geleneksel yaklaşım olarak ifade etmektedir.
- İkinci yaklaşım: Kimliğin dinamik ve inşa edilen bir olgu olduğunu kabul eden bir kavram olarak ifade etmektedir. 1950'li yıllarda yoğun olarak kullanılmaya başlanmış, "Ben kimim?" ve "Ben nereye aidim?" soruları bu yaklaşımı desteklemektedir (Dalbay 2018:162-163)

Çağdaş sosyal bilimciler tarafından kimlik tartışmaları, toplumsal tanınma ile birlikte ele alınmaktadır (Gutmann, Wolf, Habermas ve Appiah, düzenleme: Gutmann 1994; Kymlicka 1998.) Tanınma talebinin doğuşu, çağdaş politikadaki milliyetçi akımlara bağlı olarak ifade edilmektedir. Bir toplum içinde bir grubu tanınmama ya da yanlış tanıma kimliğin oluşumunda beklenmeyen biçimde bir kimlik oluşumuna davetiye çıkarmaktadır (Taylor 1994:25). Kimlikten, bir insanın kim olduğu ve kendini tanımlayan niteliklerinin ne olduğu anlaşılmaktadır. Charles TAYLOR, "kim olduğumuz?" sorusunun diyalojik olarak belirginlik kazandığını söylemektedir (Taylor 1994:34). Bir kimliğin keşfedilmesi için başka kimliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Aradaki oluşan farklılıklardan yararlanarak kimliğin ana hatlarının ve diğer detaylarının tespiti ortaya çıkarılmaktadır. Bununla birlikte bireyin başka bireylerle girdiği diyalog ile kimliğinin birçok açıdan karakterini oluşturmaktadır (Taylor 1994:35).

Kimlik temelde iki kaynaktan beslenmektedir:

- Doğuştan getirdiğimiz yaş, cinsiyet, fiziksel yapımız, etnik aidiyetimiz gibi unsurlar
- Kendi gayretlerimiz ve sosyal çevre vasıtasıyla edindiğimiz değer, meslek, dindarlık, yaşam çevresi gibi unsurlar

olarak söylenebilir. Bunlara statik ve dinamik unsurlar olarak ifade edilmektedir (Yanmış ve Kahraman 2013:120).

Kimliğin oluşumunda ötekinin önemi bilinmektedir. Gerçek manadaki kimlik kavramı da, farlılıkların olduğu ve tercihlerin serbestçe yapılabildiği toplumlarda oluşmaktadır. Geleneğin, ideolojinin ya da dinin baskın olduğu toplumlarda yetişen bireylerin ve grupların alternatif kimlikler görmedikçe kendi kimlikleri üzerine düşünmeleri beklenen bir durum değildir (Renan, 2012:57; Smith, 2012; Gellner, 2012:86; Kohn, 2012:133; Türköne, 2012:24). Modernleşme ve göçlerin "ötekiyle" karşılaşmayı zorunlu hale getirmesi modernleşme ve göçlerin kimlik oluşturmadaki rolünü artırmaktadır.

Bilgin'e göre kimlik "*İnsanın kendini tanımlama ve konumlamasının ifadesidir.*" şeklinde açıklanmaktadır. Bu ifade bireyin kim olduğu ve nerede durduğuna dair bir cevap olarak söylenebilir. Bu noktadan hareketle, kimlik kavramı, bir birey veya grubun kendini diğer birey veya gruplardan ayırt edici özelliklerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere kimlik kavramının ötekine karşılık bireyin kendini tanımlaması ya da ifade etmesi şeklindeki yaklaşım desteklenmektedir (Bilgin 2003:199).

Cahoone göre kültür kavramını "*Bir toplumun kamusal ve paylaşılabilir beşerî ürünlerde vücut bulan kendisine ve dünyaya ilişkin yorumlarının bütündür.*" şeklinde tanımlamaktadır. Kültür temelinde insanlar arasında oluşan benzeşim ve birliktelik algısı "*kimlik*" denilen tutunum aracını ortaya çıkmasını sağlamaktadır. (Cahoone 2001:322). Bu bağlamda kimlik ile kültür arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Akça'nın ifadesine göre, kültür bir etkileşimler örüntüsüdür ve ötekilerle kurulan ilişkilerle varlığını sürdürmektedir. Ötekiyle kurulan ilişki aynı zamanda farklılığın bilincine varılmasına da neden olmaktadır. Bu yönüyle "öteki", varlığıyla potansiyel bir tehdit ve çatışma kaynağı olarak kolektif kimliğin kendini keşfetmesini sağlamaktadır (Bostancı 1999: 38, akt. Akça, 2005). Buradan kimlik kavramının temel taşı olan öteki ve kültür ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Kültürün etkileşimler örüntüsü olması hasebiyle etkileşime dahil olan bireyler arasında dayanışma bağlarının oluşması sağlanmaktadır. Buradan da grup oluşturma bilinci ortaya

çıkmaktadır. Bununla birlikte bireylerin kimliklerini inşa ederken topraklarına, dillerine, simgelerine ve inançlarına bireylerin yaptıkları "duygusal yüklemeler" kimlik bilincini güçlendirmektedir (Guibernau 1997: 131 akt. Akça, 2005). Bu anlamda kültürel anlamda kimlik, köken ve tarihsel bağlamda "var oluş" kadar "bir oluş"a da işaret eder ve sonsuz bir geçmişe dayanıyor olmaktan ziyade, tarihsel süreçte sürekli bir değişimle belirginleşmektedir. Yani buradan hareketle kimlikler, benliğimizin şekillendiricisi olarak geçmişin geri getirilmesinden öte anlamlar taşıyan, bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir, aynı zamanda geçmişin öyküleri şeklinde ifade edilebilmektedir (Akça, 2005).

Toplumsal kimlikler de değişen şartlar içinde kendini yenileyen insanlar gibi dinamik bir süreç içerisinde bulunmaktadır. Bu süreç dinamik olduğu için sürekli devam etmekte ve farklı şekillerde sürekli bir yenilememe döngüsü içinde bulunmaktadır. Bu yönüyle kimliğin toplumsal şartlarda muhataplarıyla girdiği diyalog ile şekillenirken değişmesi, bir oranda değişen bireylere bağlı olması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, bir kimliğe bağlı olan insanların da birçok yönüyle o kimlikle özdeşleşmediği yanlarını doğurabilmektedir. Bazen kimlikler bireyi tamamen temsil edecek kadar geniş olmamaktadırlar. Bireyin yaşamındaki bir gerçekliğe temas eden kimlik, kişinin hayatındaki diğer gerçekliklerine karşılık bir fikir vermemektedir. Bu sebepten ötürü kimlik homojen bir yapıda ve tam anlamıyla bireyi ifade eden bir kavram olamamaktadır. Kimliklerin karmaşık, dönüşüm içerisinde ve dinamik olması gibi özelliklerinden dolayı araştırmacının bir kimliği ve daha da önemlisi kimliğe bağlı olduğunu söyleyen bireyleri her yönüyle açık bir şekilde anlaması mümkün gözükmemektedir.

Bireylerin kimliklerini inşa ederken kendi topraklarına, dillerine, simgelerine ve inançlarına yaptıkları duygusal yüklemeler kimlik bilincini güçlendirmektedir (Guibernau 1997:131 akt., Akça, 2005). Romanların kendilerini kırmızı, mavi ve yeşil renkleri ile simgelemeleri, bu renklerde bayrak ve flama kullanmaları, kendilerinin özgür olduklarını ve bir toprak parçasında sınırlı olarak yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Burada mavi gökyüzünü, yeşil yeryüzünü simgelemesi ile bütün doğanın yaşam alanları olduğunu, ayrıca kırmızı ise hareket ve enerjiyi

simgelediğinden sürekli hareket ederek göçebe yaşama sahip olduklarını kabul etmektedirler. Bu anlamda kültürel kimlik, köken ve tarihsel bağlamda "*var oluş*" kavramı kadar "*bir oluş*" kavramına da işaret etmektedir. Bununla birlikte sonsuz bir geçmişe dayanıyor olmaktan ziyade, tarihsel süreçte sürekli bir değişimle belirginleşmektedir. Yani, benliğimizin şekillendiricisi olarak geçmişin geri getirilmesinden öte anlamlar taşıyan kavramlar olarak ifade edilmektedir. Burada Hall'ın "*kimlikler bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir, geçmişin öyküleridir*" açıklaması bu ifadeyi desteklemektedir (Hall 1998: 177, akt. Akça, 2005:10). Burada kimliğin geçmiş yaşamdan etkilendiği gerçeği görülmektedir.

Castells, kimliği başka anlam kaynaklarına göre öncelik verilen kültürel bir özellik olarak tanımlamaktadır (Castells 2008:12). Kimliği kültürün önem bakımından en önemli öğesi olarak görmektedir. Kimliğin inşasında temelde birbiriyle ilgili bir dizi kültürel özellik bulunmaktadır. Kimlikler, baskın egemen kurumlardan kaynaklanabilseler de ancak toplumsal aktörlerin kendi anlamlandırmalarıyla ve içselleştirmeleriyle bireysel ya da kolektif kimlikleri oluşturabilmektedirler. Bu içselleştirme süreçleri ve anlamlandırmalar altında gerek bireylerde gerek kolektif aktörlerde çoklu kimlikler söz konusu olabilmektedir (Castells 2008:12-13).

Yine Castells'e göre kimliklerin inşası tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretici ve yeniden üretici kurumlardan, ortak hatıralardan, kişisel fantezilerden, güç mekanizmalarından ve dini vahiylerden yararlanılarak yapılmaktadır. Bununla beraber bireyler, sosyal gruplar bütün bu malzemeleri yeniden işlemektedirler. Bu süreçte sosyal belirleyiciler ve kültürel projeler, içerisinde var oldukları toplumların zaman çerçevesi veya mekân çerçevesi doğrultusunda yeni anlam kazanmaktadır (Castells 2008:13-14).

Bilgin'e göre kimlik, benzerlik ve farklılaşma gibi iki temel üzerinde kurulmaktadır. Buna göre öznenin, birlikte yaşadığı grup ve toplumla olan ilişki ve etkileşimi içerisinde inşa edilen kimlik, bu inşada diğerine, kendisi olmayana yani "öteki"ne ihtiyaç duymaktadır (Bilgin 2007). Weeks'e göre kimlik kavramı "*bazı insanlarla nelerinizin ortak olduğu ve sizi başkalarından neyin farklılaştırdığına dair*

bir ait olma sorunudur" şeklinde açıklanmıştır (Weeks, 1998:85). Laclau'ya göre de, hiçbir kimlik "öteki" olmadan kurulamamaktadır (Laclau 2000:36). Birey veya sosyal bir grup, içinde yaşadığı çevrede şekillenmekte ve bu çevreden sosyal olarak bağımsız oluşması ve sürekliliği söz konusu olmamaktadır (Laclau 2000:36). Grupların "öteki" ile ilişkisi; onaylama, reddetme ve inkâr etme olmak üzere üç biçimde olmaktadır (Bilgin, 1994).

2.1.1. Bireysel Kimlik

Psikolojide kimlik kavramının nitelenmesi için en çok "benlik" (self) kavramı kullanılmaktadır. "*Benlik, herkesin kendi öz kişiliği hakkında sahip olduğu zihinsel temsildir.*" ifadesi benlik kavramını tanımlamada en çok kabul almış yargı olarak karşımıza çıkmaktadır (Kihlstrım ve Cantor akt. Bilgin, 1994, s.224). Burada kişilerin duygu durumları, çeşitli şartlar altındaki hallerine – maddi yönden imkanlarına göre yaşayış biçimleri vs. – ait duygusal ve zihinsel düşüncelerinin benlik kavramında etkili olduğu görülmektedir. MUSSEN tarafından ise benlik kavramı "*Bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları, ilgileri, açısından tanımlaması ve kavraması*" olarak ifade edilmektedir (Mussen akt. Bilgin, 1994, s.224). Ona göre, benlik, "*Büyük oranda tutarlı, kendi içinde sadakatli, bireyin kendisini diğer bireylerden ayrı ve farklı bir nesneye benzer varlık gibi algılamasını barındıran, bilişsel ve duygusal özelliklerden oluşan komplike bir zihinsel olgudur*".

"İnsanın öz algısı, diğerlerinin bireyi algılayışı tarafından belirlenmektedir. Ayrıca diğerlerinin bireyi algılayışı, bireyin kendisine ilişkin kendi benlik algısına bağlı olarak şekillenmektedir" (Bilgin, 1994, s.210). Burada benliğin zaman ile oluştuğu, ayrıca diğer bireyler ile gerçekleşen etkileşimlere dayandığı ifade edilmektedir. Buna göre sosyal benlik tamamlanmış, sabit bir yapı olmayıp, dinamik bir süreç olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bireylerin etkileşiminden bir grup ruhu ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu grubu oluşturan her bir bireyden niteliksel açıdan farklı olan bir grup kimliği ortaya çıkmaktadır (McDougall akt. Hogg ve Vaughan, 2007, s.140).

Bireyin kimliğini oluşturma süreci ayna metaforuyla da açıklanmaktadır (Lacan akt. Bilgin, s.31). Ona göre, kimliği oluşturan en önemli aşama olan ayna süreci, bireyin kendi görüntüsünü aynada ya da karşısındaki bireyin gözünde görmesiyle başlamaktadır. Bu süreç, "ben"in diğeriyle özdeşleşmesinin diyalektiğini başlatan süreç olarak düşünülmektedir. Birey, bu sayede, kendisinin ve diğerinin varlığını keşfetmektedir. Aslında bir anlamda bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde "öteki" kavramının karşılığına ulaşmaktadır. Bilinç akışı olarak benlik (ben) ile algı nesnesi olarak benlik (beni/bana) kavramları birbirinden ayırarak ele alınmaktadır (William James akt. Hogg ve Vaughan, 2007, s.141-143).

Yaşamsal kalıplar, bireyin psikolojik özelliklerinden bağımsız olarak ele alınamayan özellikler olarak değerlendirilmektedir. Çünkü kimlik psikolojik olarak ele alınması gereken bir kavram olarak düşünülmelidir. İlk olarak bir psikiyatr ve psikanalist olan Erik Erikson'un kimlik kavramını 20. yy ortalarında akademik platformda ele aldığı bilinmektedir. Kimlik konusunun, ilk defa onun yazılarında ve yalnızca bireysel kimliği tanımlamak amaçlı olarak ele alındığı görülmektedir (Göka 2006: 307). Erik Erikson'un açıklamaya çalıştığı bireysel temeldeki kimlik vurgusu, modern bir vurgu ve modern bir atıf olarak görülmektedir. Zira "geleneksel dünyada daha çok 'verili' bir kimlik egemenken, modern dünya bunu önemli ölçüde 'kazanılma' yönünde değiştirmiştir" (Bostancı 1998:43). Buradan kimliğin doğal özelliklerin var olması ile değil yapay özelliklerden tanımlanarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin bir kişi doğuştan Roman, Laz vs. olabilmektedir. Bunun değişimi mümkün olarak görülmemektedir. Ancak sonradan kazanılan doktor olma ya da askeri personel olma gibi özellikler günümüzde kimlik tanımlamalarında ön planda tutulmaktadır. Bu durum ise değişebilmektedir.

2.1.2. Sosyal Kimlik

Sosyal Kimlik Kuramı; bireyin üyesi olduğu sosyal grupların, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını belirlemede önemli bir etkisi olduğunu, sosyal kimliğin bireyin ait olduğu gruplara bağlı olarak geliştiğini öngörmektedir (Tajfel, 1982; Turner, 1978). Yani sosyal kimlik için sosyalleşme ve sosyalleşme için ise diğer bireylerle etkileşime girme gereklilikleri bulunmaktadır.

Kimliği sosyal düzeyde inceleyen Tajfel'e göre, sosyal kimlik, bireyin benliğinin belirli bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ve bu üyeliğe yüklediği değer ile duygusal anlama ilişkin bilgisine dayanarak tanımlanmaktadır (akt. Demirtaş, 2003, s.140). Örneğin bir spor takımının taraftarı olma, mesleki bir kulüp, sivil toplum kuruluşu vs. gibi bir oluşuma katılma veya görev alma gibi faaliyetler ile kendisini buraya ait hissetmesi ile sosyal kimliği tanımlanabilmektedir. Bu bilinç veya bilgi, gruba aidiyete ilişkin bir takım duygulara ve değerlere atıfta bulunmaktadır. Sosyal kimlik, kişinin gerçekte sahip olduğu toplumsal ya da bazı açılardan ait olduğu sınıf ve özellikleri yansıtan bir kimlik olabileceği gibi kişinin kendi durumuna, varlığına ilişkin sübjektif duygularını ve izlenimlerini yansıtan bir kimlik de olabilmektedir (Bilgin, 2007).

Kimliğin inşasında sosyalleşmenin üzerinde durulması gerekmektedir. Mead'e göre kimlik, bireyin yaşamının ilk yıllarında diğer bilişsel ve entelektüel gelişim etapları ile bağlantılı olarak meydana gelmektedir (Mead akt. Bilgin, 1994, s.210). Ona göre; bu süreçte, birey kendisini bir obje olarak görerek, diğerinin rolünü almayı ve kendisine, diğeri açısından cevap vermeyi öğrenmektedir. Bu gelişme dil yeteneği sayesinde gerçekleşmektedir. Buda da yine bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde "öteki" kavramı ile iletişim kurmaya başlamaktadır.

Kimliğin sosyalleşme sürecinde oluşumunda dil ön plana çıkan bir faktördür (Mead akt. Bilgin, 2007, s.210). Bireyler arasındaki etkileşim büyük ölçüde simgeseldir; sözcüklerden oluşan dilin yanı sıra sözel olmayan etkileşimler sayesinde de gerçekleşmektedir. Mead'in söyleminde dikkat edilmesi gereken nokta ise ortaya konulan iletişimin kelimelerle ifade edilebilenden daha zengin bir yaratım olduğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Benlik kavrayışı, diğer birey ve gruplarla etkileşim sürecinde, semboller aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ancak bu sembollerin, iletişimi etkin bir şekilde sağlayabilmesi için ortak anlam taşımaları gerekmektedir (Mead akt. Hogg ve Vaughan, 2007, s.141).

Ayrıca kimlik, öznel gerçekliğin kilit unsurlarından biridir ve toplumla diyalektik bir ilişki içerisinde oluşturulmaktadır (Berger ve Lucmann 2008, s.250). Kimlik, toplumsal yapı tarafından belirlenen sosyal süreçler tarafından

oluşturulmaktadır. Ayrıca yine aynı göstergeler ile transfer edilmektedir ve dönüştürülmektedir. Bu şekilde sosyal yapı dönüştürülmekte ve yeniden biçimlendirilmektedir.

Sosyalleşme Percheon tarafından birey ve toplum aktörlerince kurulan karşılıklı ilişkilerden kaynaklanan sembolik kodların kazanılması olarak tanımlamaktadır (Percheon akt. Bilgin, 1994, s.119). Burada sosyalleşme kavramının içeriği değerler ve gelenekler, standartlar ve kurallar naklinden ibaret olarak düşünülmemelidir. Sosyalleşme bu baülamda daha geniş olarak belirli bir dünya görüşünün geliştiği, mevcut ve geçmiş etkilerce sürekli yeniden yapılandırılan ve çeşitli sosyalleştirici birey ya da düşüncelerle birlikte özdeşleşmeye dayalı kimliği ortaya çıkaran etkileşimsel, çok yönlü bir süreç olarak düşünülmeli ve ele alınmalıdır (Bilgin 1994:119). Bu aşamada bireyler sosyalleşmenin sağlanması için bazı gereksinimlere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçlar Schutz tarafından dâhil olma ihtiyacı, kontrol ihtiyacı, sevilme ihtiyacı olarak ifade edilmektedir:

1-) Dahil olma (inclusion) ihtiyacı: Buradaki temel fikre göre, her insan yeni bir gruba girdiğinde kendini diğer üyeler tarafından kabul edilmiş, aralarına alınmış, değerli bulunmuş hissetmek istemektedir.

2-) Kontrol İhtiyacı: Grubun yeni üyeleri, bir yandan kendilerinin öte yandan diğer üyelerin sorumluluğunu bilme isteğindedir. Özellikle grubun amaçları, yapıları, etkinlikleri ve gelişimi gibi konularda karar alınırken kendi etkisini hissetme peşindedir. Bu ihtiyaç, sosyalleşme düzeyi düşük olanlarda otokrat (mutlak ve nihai sorumluluğu isteme), yüksek olanlarda demokrat (grup kontrolünü paylaşılmış sorumluk açısından isteme) tutumlara yol açmaktadır.

3-) Sevilme ihtiyacı: Yeni üyeler, diğerleri tarafından sevilme, yerleri doldurulamaz olma yönünde gizil bir arzu duymaktadırlar (Schutz akt. Bilgin, 1994, s.114-115).

2.1.3. Kolektif Kimlik

Toplumsal kimlik ya da kolektif kimlik, daha dar kapsamda ifadesini bulan mikro ve alt kimliklerden öte bütün ulusu, toplumu/daha geniş bir alanı kapsadığı varsayılan ya da bu bağlamda atıfta bulunulan kolektif/kültürel kimlik olarak tanımlanmaktadır. Bilgin kolektif kimliği "*Belirli bir alanda kök salmış birtakım grupların (etnik toplulukların) diğer gruplardan farklarını ortaya koyma, vurgulama talebi*" şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca buna ilave olarak kolektif kimlik bir durumun değil sürecin ifadesi olduğunu söylemektedir. Buradan hareketle kolektif kimliğin dinamik olduğu söylenebilmektedir. Diğer komüniteler ile ilişki içinde sürekli yenilenmeyi ve değişimi içermektedir. Bireysel kimliklerin inşası nasıl ki kişiler arası ilişkiler sayesinde mümkünse kolektif kimliklerin inşası da komüniteler arası ilişkiler sayesinde gerçekleşmektedir (Bilgin 1999:59). Özdemir'e göre toplumsal kimlik, bireyin ait olduğu toplumsal çevrenin değerlerine, normlarına, akıl yürütmesine, sanatına, diline, dinine, gelenek ve göreneklerine ve diğer kurumlarına karşı geliştirdiği bir aidiyet bilincini ifade etmektedir (Özdemir 2001:108). Yani farklı coğrafyalardaki aynı toplumda görülen farklılıklar bu şekilde ifade edilebilmektedir. Örneğin Edirne'deki Roman mahallelerinden Gazimihal Mahallesi'ndeki müzik anlayışı ile Bartın'daki Roman mahallelerinden Aladağ Mahallesi'ndeki müzik anlayışı arasında farklılıklar bulunmaktadır. Aynı şekilde söz konusu iki mahallede birçok folklorik özellikler de farklılık göstermektedir.

Özellikle birincil ilişkilerin yaşandığı toplumlarda soydanlık ilişkisinin bir gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu gereklilik ise ben yerine biz duygusu ile hareket etme gerekliliğidir. Burada birey, topluluktaki diğer üyeler ile ortak davranış örüntüleri geliştirerek davranışlarını ortaya koymaktadır. Aynı ülkü ve ilkeler çevresinde toplanan gelen bu toplumlar, ortak düşünceden hareket ederek kolektif bir kimlik ortaya koymaktadır (Hall 1998; Bostancı 1999; Castells 2006; Karaduman 2010; Anık 2012). Toplumsal kimliğin oluşmasında toplumun bireylerinin ortak payda olarak kabul ettiği düşüncelerin büyük etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu tür toplumlarda sosyal etkileşimler toplum içinde ayırıcı güç olarak kabul edilmektedir. (Nar, 2013). Bu açıdan ele alındığında sosyal-kültürel bireye, grup içinde nasıl ve ne

şekilde davranış sergileyeceğine dair büyük oranda da kalıplaşmış bir düşünceler bütününü hazır olarak ortaya koymaktadır. Aslında bir anlamda kimlik hazır olarak bireye sunulmaktadır. Bir taraftan da bireye hazır olarak sunulan kimliği bireyin bir yandan zorunlu olarak benimsemesi beklenmektedir.

Bu yönden ilerlenirse kimlik olgusu, bir bireyin ya da topluluğun yaşam biçimi ele alınarak da izah edilebilmektedir. Buradan kolektif kimlik, toplumsal kültürün inşa sürecinde temel özellik, hatta büyük oranda belirleyici ve bazı noktalardan ele alındığında ise adeta kendisi haline dönüşmektedir. Çünkü kolektif kimliğe ait pek çok tanımlayıcı unsur (değerler, davranış örüntüleri, inanışlar, örf, adet, kurallar vb.), aynı zamanda kültürün ayırıcı özellikleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bireyi, bir gruba ya da örgüte ait olma duygusu veren, ona kimlik sağlayan temel güç kültür olmaktadır. Kültür, bir noktadan bakıldığında aynı inanç ve değerler etrafında bir araya gelen insan kümesini ifade ederken, diğer taraftan ele alındığında farklılıkları içinde barındıran çoklu karışık bir anlayışı temsil etmektedir (Nar 2019:74). Burada toplumsal kimliğin oluşmasında toplumun sahip olduğu veya benimsediği kültürün birçok unsurunun kimlik gölgesinde kabul edilmesi durumu görülmektedir. Bu düşüncede toplumun kültürü adeta toplumun kimliği gibi görülmekte ve algılanmaktadır. Hatta bazı çevrelerce kültür kimlik ile eş tutulmaktadır.

Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan bulunmaktadır; çünkü kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilmektedir. İnsan toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanımaktadır. Bu geçmişi belleğine işlemekte, ritüel törenlerle anmaktadır ve yorumlamaktadır. Böylece ortak tarih mit haline, aktörler ise birer kahraman haline getirilmektedir. Bu süreçte entelektüeller ve sanatçılar iletişim araçları vasıtasıyla aktif rol oynamaktadır. Kolektif kimlik, bu şekilde üyeler tarafından sübjektif bir biçimde algılanmakta, yaşanmakta ve ötekiyle farklılıklar vurgulanarak inşa edilmektedir (Bilgin 1999:59-62). Özet olarak kolektif kimliğin oluşumunda toplumun davranışları ve toplumsal benlik kadar toplumun geçmişi de önem arz etmektedir.

Kolektif kimlik inşasının

a-) Meşrulaştırıcı Kimlik; Toplumun egemen kurumları tarafından, toplumsal aktörler karşısında egemenliklerini genişletmek ve akılcılaştırmak için inşa edilir.

b-) Direniş Kimliği: Hâkim olanın, başat olanın mantığı tarafından değersiz görülen ve/veya damgalanan konumlarda/koşullarda bulunan aktörler tarafından geliştirilir; böylece toplumun kurumlarına nüfuz eden ilkelerden farklı ya da bunlara karşı ilkeler temelinde direniş ve ayakta kalma siperleri oluşturulur.

c-) Proje Kimliği: Toplumsal aktörlerin, kendilerine sunulan kültürel malzeme temelinde toplumdaki konumlarını yeniden tanımlayan yeni bir kimlik inşa etmeleridir. Bu yeniden inşa sürecinde toplumsal yapının tamamının değişimi ya da en azından oluşturulan yeni kimliği kabul edecek eksende değiştirilmesi amaçlanır.

Şeklinde üç farklı kökeni ve biçimi olduğu bilinmektedir (Castells 2008).

2.1.4. Sosyal Sınıflandırma

Kategorizasyon ya da sınıflandırma kavramı, çevreyi bölümleyerek benzer ve farklılık temelinde düzenleyerek anlamlı, açıklanabilir ve öngörülebilir bir dünyanın bilişsel olarak inşa edilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Bireyler dünyayı, çevrelerini, diğer birey, grup ve şeyleri çift kutuplu tarzda algılamaktadır. Bu algı biçimi, düşünce biçimlerine ve dil pratiklerine de yerleşmiş ve adeta bir bütünün ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Birey bu sayede çevresinden aldığı uyaran ve enformasyonları basitleştirerek organize edebilmektedir. Bu düzenleme ile birlikte çevresindeki karmaşıklıktan arınabilmektedir. Bu zorlukların aşılmasıyla yaşam olaylarını anında tanıyabilmektedir. Bu işlemin ardından her seferinde yeniden öğrenmek zorunda kalmamaktadır (Bilgin, 1994, s.160-171). Burada bireyin algısından sonra karşısına çıkan karmaşıklıklardan basitleştirme yolu ile kurtulmakta olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca burada karmaşık hallerden basit hallere geçişten sonra yeniden öğrenme sürecini basit haller için tamamlamak zorunda kalmaktadır. Bu da kimlik oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Bireyin bu kategorizasyon sürecine aynı zamanda stereotipleştirme (tektipleştirme) eşlik etmektedir (akt. Bilgin, 1994, s.172-176). Lipman tarafından

sosyal psikoloji literatürüne sokulan stereotip kavramı, "bir grup kişiye (etnik, cinsel mesleki gruplar) atfedilen özellikler bütünü"nü ifade etmektedir (Lipman akt. Bilgin, 1994, s.172-176). Stereotipler daha çok, az bilinen bir grup hakkında tutum geliştirmek için kullanılan, genelde duyumların bir araya getirilmesiyle oluşmaktadır. Stereotipler, bireylere diğer grup hakkında kestirme yoldan bilgi sağlamaktadır. Bu da çoğu zaman o grubun bir üyesiyle karşılaşıldığında, onun davranışı hakkında belli beklentilerin oluşmasına ve ona karşı bireyin nasıl davranacağı ile ilgili bir referans noktası oluşturmasına olanak tanımaktadır (Kağıtçıbaşı 2010:133). Stereotip, literatürde, genelde önyargı terimiyle birlikte kullanılmaktadır (Bilgin 1994:172). Önyargı, yaygın olarak, bir kişinin veya bir grubun üyeleri aleyhine (veya bazen lehine) olarak, önceden oluşturulmuş bir kanaat ya da yanlılığı ifade etmektedir (Marshall 1999: 559).

Allport önyargıyı "*kusurlu ve esnek olmayan bir genellemeye dayalı antipati*" olarak tanımlamaktadır (Allport akt. Marshall 1999:559). Bu tanımlama ışığında göre önyargılar bazı sosyal grupların sosyo-ekonomik avantajlarını koruma ve meşrulaştırma işlevi görebilmektedir. Sosyo-kültürel açıdan değerlendirildiğinde, sosyal değişmeye bir tepki olarak ortaya çıkmakta ve davranışa dönüştüğünde ayrımcılık ya da ayrıştırma nedeni olabilmektedir. Ayrımcılık ise Aebischer ve Oberl tarafından "*belirli bir grubu hem uzakta tutmayı hem de ekonomik, politik ve sosyal planda dezavantajlı bir duruma sokma*" şeklinde ifade edilmektedir (Aebischer ve Oberl akt. Bilgin, 1994, s.173). Roman mahallelerinin dışlanarak birçok açıdan damgalanmasına ve bazı kesimlerin kendilerini buna göre konumlandırması bu hususa bir örnek teşkil etmektedir.

2.1.5. Etnik Kimlik

Etnik sıfatı ve "*ethnie*" kökünden türeyen etniklik, etnisite gibi kavramlar, Yunanca "*ethnos*" sözcüğünden gelmektedir. Ethnos sözcüğü, kesin bir siyasallıktan çok, bir tür "birlik" biçimini ifade etmektedir (Aydın ve Emiroğlu, 2003: 276–277).

Marshall, "*etnik grup*" ya da "*etnisite*" kavramlarını "*Ait oldukları ve içinde özgün kültürel davranışlar sergiledikleri bir toplumda kendilerini diğer kolektif*

yapılardan farklılaştıran ortak özelliklere sahip olduklarını düşünen ya da başkaları tarafından bu gözle bakılan kişileri tanımlayan bir terim" olarak açıklamaktadır (Marshall 1999:215).

Anderson ise kavramın sözlük anlamının "*ethnos*" kelimesinden geldiğini ve "halk" kavramının karşılığı olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Andrews'a göre etniklikten, etnik grupları karakterize eden kavramlar, duygu, düşünce ve hareketler olarak anlaşılmaktadır (Andrews, 1992). Bunlar "*Bir devletin içindeki diğer gruplarla örtüşmeyen özellikleri tanımlamaktadır. Etnik gruplar, kendi kültürel tanımlamaları için, geçmişten seçilmiş orak gelenekleri ölçü alan, genelde endogamik gruplar*" olarak ifade edilmektedir (Türkdoğan 2003). Burada üstü kapalı bir şekilde "öteki" kavramından bahsedilmektedir. Bir başka tanıma göre "*Biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen; açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olan; karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan; kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik gruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorilere etnik grup adı verilir*." ifadesi "etnik grup" kavramı için genel ancak biraz daha detaylı bir açıklama ya da tanımlama olarak verilebilir (Barth, 2003).

Etnik gruplar konusunun gündeme gelişi ulus ve milliyetçilik kavramının da geliştiği XIX. yüzyılda ve Batı'da ortaya çıktığı görülmektedir. Batı, ulus olgusunun yaratıcısı olarak kendini görüp, bu kavrama yeni bir içerik getirme çabası ile etnik grupları kendi dışında toplulukları tanımlamak için kullanmaktadır (Baykan 2003).. Bir etnik grup tanımlandığı zaman genel olarak kabul alan bazı toplumsal özellikler şunlardır:

a) Kolektif isim, etnik grupların kesin bir işareti ve simgesidir; topluluklar bu isimleriyle kendilerinin diğerlerinden ayırarak ve bu isimler kendilerine "*varlıklarının sürekliliğini*" ve "*özlerini*" hatırlatmaktadır (Somersan 2004)

b) Ortak bir soy miti; Yunan dilinden gelen "*ethnos*" teriminin ikiz unsurları olan "*birlikte yaşam*" ve "*kültürel açıdan benzeşme*" kavramlarının

pekiştirmektedir. Ayrıca bununla birlikte fiziksel mekandaki kollektif yerleşim araçlarını ve bir topluluğun kökenleri, gelişimi ve kaderini açıklayan kan bağı, genetikten çok ortak aile bağlarıyla bir araya gelen kabileye ait anlayışıyla açıklanmaktadır (Appelbaum ve Chambliss, 1995).

c) Paylaşılan tarihi anlar; "*bireyleri, cemaate bağlayan bir anı zinciri*" birbiri ardına gelişen gündelik yaşam belleği, deneyimler ise kuşaktan kuşağa aktaracakları nüfusu oluşturmaktadır (Somersan 2004)

d) Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur; etnik grupları hem üyelerinin birbirine bağlanmasına hem de "*ötekiler*" kavramından diğerlerinden ayırmaya yarayan bir öğe olarak görülmektedir. En fazla paylaşılan ve aynı zamanda ayırt edici olan nitelikler dil ve dindir, fakat görenekler, kurumlar, yasalar, folklor, mimari tarz, giyim, beslenme, müzik ve sanat, hatta renk ve fiziksel görünüş farklılıkları arttırabilmektedir (Kılınç 2007: 15).

Buradan hareketle ilk özellik "grubun, kendisini başka gruplardan ayrı görmesini sağlayan, anılarını yaşattığı ve bilincinde olduğu ortak tarihe, deneyimlere sahip olması" ki örnek olarak günümüzde ülkemiz farklı sınırlara sahip olduğu halde Türk kimliği ele alındığında ülke Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının dışına taşılması şeklinde, ikinci özellik ise "ailevi ve toplumsal örf ve adetlerin dahil olduğu, kendine ait bir kültürel geleneğe sahip olması" ki örnek olarak hala günümüzde değer verilen kurşun dökme, kırmızı kurdele bağlama, gibi adetlerin olması şeklinde örneklerle birlikte ifade edilebilir (Lee, 1983). Ayrıca bu bağlamda

> *"Göçle ya da fiziki mekan üzerinde gerçekleşen özel bir yatay sosyal hareketlilik ve/veya sosyo-kültürel açıdan karmaşık bir topum yapısından ya da tecritten kaynaklanan farklılaşmış kültürel kimlikleri barındıran, aynı toplumsal ve kültürel gelenek çevresinde bütünleşen, aynı mekanı paylaşan ya da bir süre paylaşmış insan topluluklarıdır"*

ifadesi "etnik grup" kavramına ilişkin detaylara açıklık getirmektedir (Özönder 2000; Türkdoğan 2003).

Barth'a göre, etnik sınırlar değişik kültürel unsurların yardımıyla oluşmaktadır (Barth 1969:14). Etnik farklılıkların kültürel kaynakları giyim, yaşam tarzı, dil, ev tipi gibi özellikler ya da bir grubu diğerlerinden ayırdığı düşünülen sembolik içerikli düşünsel tasarılar, temel değerler olarak ifade edilmektedir. Örneğin Roman müzik anlayışı sadece Romanlara özel bir kültürel ve etnik değer olarak ifade edilmektedir. Gezginci gruplarda konaklama olanaklarının büyük oranda çadırla çözümlendiği bilinmektedir. Bu çözümde çadırların renklerinden yapısına, büyüklüklerinden çadırlar arasındaki konumuna kadar bu gezgin gruplar arasındaki kimlik başta olmak üzere kültürel olarak farklılığını göstermektedir. Bu kültürel farklılıkların sürekliliği etnik sınırların sürekliliğini sağlamaktadır. Etnik kimliklerin yok olmamasını ve birbirine tamamen karışmalarını ya da asimile olmalarını engellemektedir. Ancak, kültür hiçbir zaman etnik grupların arasında var olan sınırlara endeksli değildir. Kültür, her zaman değişebilir ve öğrenilebilir. Bu nedenle, bir etnik grubun tarihi o grubun kültürel tarihiyle özdeş değildir. Bir etnik grubun bugünkü kültürel kimliğini oluşturan öğelerin, söz konusu grubun geçmişteki kültürünün doğal uzantısı olması gerekliliği yoktur. Örneğin Roman toplumunun sürekli göç ederek Horasan bölgesine intikali sırasında Şaman kültüründen etkilenmeleri ancak tamamen Şamanizm inancını benimsememeleri bu duruma misal teşkil etmektedir. Etnik gruplar, yukarıdaki açıklamalar bağlamında sınırların belirlediği daimî bir örgütsel yapıya sahip tasarımlar olarak ifade edilebilmektedir. Kültür ise, etnik grupların örgütsel yapısına karşın çok daha fazla bir değişime uğramaktadır. Yani kültürdeki değişim hızı, etnik grupların yapısında veya özelliklerindeki değişim hızından daha fazladır.

Kimlik kavramının açıklanmasında da vurgulandığı üzere, grup içi dayanışmayı sağlayıcı yönü ile ele alındığı takdirde etnik kimlik, "*ortak dil, müşterek kadim inançlar, kozmoloji-kozmogoni ve ortak yaşam ritüelleri etrafında kendisini organize edebilmiş insan grubu*" için anlamlı bir siyasi, kültürel ve toplumsal bir evren sunabilmektedir (Göka 2006: 311). Ancak etnik kimliğin grup içi dayanışmayı arttırıcı işlevi pozitif bir durum olarak ele alınabileceği gibi, ayrımlaştırıcı bir özelliğe sahip olduğu hususunu da burada vurgulamak gerekmektedir. Bu yön, negatif bir özellik olarak değerlendirildiğinde, kan veya soy bağı gibi atipik özellikler nedeniyle toplumsal, siyasal ve kültürel kaosa veya anomikbir hale kapı aralayabilmektedir.

(Göka 2006:233). Çeşitli mübadele dönemlerinde Romanlar Türkiye'de farklı noktalara yerleştirilerek toprak verilmiştir. Sosyal dokuya uyum sağlayamama ve kültürel anlamda ortaya çıkan farklılıklar nedeniyle birçok sorun meydana gelmiştir. Daha sonra Romanlar tekrar bir araya gelerek birlikte yaşamaya başlamışlardır. Hedeflenen dayanışmanın ortaya çıkan durumdan farklı olması nedeniyle dayanışmanın negatif yönlü etkisi görülmektedir.

"*Etnisite*" kavramı pek çok insanın "Ben kimim?" sorusuna verdikleri cevabın bir parçası olarak ifade edilmektedir. Buradan da kimlik kavramının oluşuna yol alınmaktadır. Bir etnik kimlik bir kişinin subjektif ve objektif tanımlarının pek çok bileşenlerinden bir tanesi olarak ifade edilmektedir. Bazı insanlar için, etnisite kişisel yaşamlarını sarmalayan ve hayatta daha öncelikli bir kavram olarak görülmektedir. Örneğin Hristiyan bir toplum içinde yaşayan bir Müslüman vatandaşın bütün hayatında İslam'ı ön plana çıkarması ya da Avrupa'da bir ülkede yaşayan bir Türk vatandaşın Türk geleneklerini ve Türk kimliğini ön plana çıkararak hayatını devam ettirmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Etnik kimliğin göçün travmasını ortadan kaldıran bir "psişik barınak" olduğu ifade edilmektedir. (Rosenberg ve Weinfeld 1983:543 akt. Boz 2010:6-7). Göçmenlerde durumun genellikle böyle olduğu görülmektedir. Bir göç olayının gerçekleşmesi durumunda göç edenin yeni yerinde karşılaştığı birey ya da toplum ile etkileşimi sırasında kendi kimliğine sığınması bunu açıklamaktadır.

Etniklik daha çok ırk kavramına gönderme yapar, ancak etnikliğe anatomik niteliklere gönderme yapan ırk teriminden farklı anlam yüklenmeye çalışılmışsa da etnik grup teriminin yaygın kullanımında ırksal nitelikler kastedilmektedir (Bilgin 1994:55). Nitekim Taguieff, "*Etniklik kavramının bir bakıma tabu haline gelmiş ve pejoratif bir anlam taşıyan ırk kavramının yumuşatılmış, giydirilmiş bir şekli*" olabileceğine işaret etmektedir (Taguieff akt. Bilgin 1994:55). Marshall ise etnisite kavramını, ırk kavramına karşı üretilmiş ve özgün kültürel davranışlar bütünü dâhilinde ait olunan ya da başkalarınca öyle değerlendirilen aidiyet temelinde bir olgu olarak tanımlamaktadır (Marshall 1999:215). Etnisite ve etnisite kavramıyla ilişkili terimlerin kullanımı antik çağlara dayansa da sosyal bilimciler tarafından sistemli

şekilde incelenmesinin tarihi oldukça yakındır ve bu nedenle kuramsal temelde bir sınıflandırmaya gitmek zordur. Bu zorluğun nedenleri konunun çok farklı disiplinler tarafından farklı kuramsal yaklaşımlarla ele alınması; bazı yazarlara göre aynı terminolojiyi paylaşan etnisite ve milliyetçilik kavramları arasındaki farkın muğlâk olması, kavramın temelinin oldukça eskiye dayanmasına rağmen terimin oldukça yeni olması olarak sayılabilir. Ayrıca modernleşme ve uluslaşma kuramcıları, etnisite terimiyle ifade edilen bağlılıkları, dayanışma biçimlerini "geleneksel bağlılıklar" olarak değerlendirmekte ve ortaya geleneksel bağlılıklarla, etnik bağlılıklar arasında bir eşitlik mi olduğu yoksa iki kavramın farklı ilişkileri mi kapsadığı sorunu çıkmaktadır (Sağır ve Akıllı 2004:6).

2.1.6. Ulus Devlet

Ulusun politik ve sosyal gücünün göstergesi de ulus devlet olarak ifade edilmektedir. Giddens ulus devlet kavramını modern toplumun bir yaratımı olarak değerlendirmektedir (Giddens 2008:8). Gülalp ise ulus devlet kavramını "uluslaşma sürecinde, kendi ulusal topluluklarını, geleneksel cemaat bağlarından koparıp, doğrudan kendisine bağlayarak, siyasal açıdan bir kimlik inşa etmek istemiştir" ifadesi ile açıklamaktadır. Bu bağlamda bazı devletler, kendi egemenliği altındaki bazı unsurları "*azınlık*" olarak ötekileştirirken, nüfusun çeşitlilik gösteren diğer unsurlarını ise dil ve kültürel açıdan homojen bir milliyet kalıbına sığdırmaktadır. Gellner ise etnik grubun, kendine bir sınır çizip politikleşerek ortaya çıkardığı ulus devletin, "*yabancı*" olarak tanımladığı kesimin devlet yönetiminde olmasına hoş bakmayan bir yapı olduğunu söylemektedir.

Ulusal kimliği anlamak için, ulusları ve ulusçuluğu var eden unsurları analiz etmek gerekmektedir. Ulusçuluk doktrininin üç temel önermede bulunduğu söylenebilir.

1-) Dünya uluslara bölünmüştür; her ulus, öteki uluslararasında kendini eşsiz kılan kendinin olan tarihe, kültüre ve duyguya sahiptir.

2-) Her birey bir ulusa aittir; ulusa bağlılık diğer tüm bağlılıkları bastırır.

3-) Uluslar amaçlarını, özgürce gerçekleştirmek ve otonomlarını sağlamak için birlik olmalıdırlar; yani uluslar sosyal ve politik gücün tek yasal kaynağını oluşturmaktadır.

Bir yaklaşıma göre ulus, kendisine egemenlik ve sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş, yani bir bakıma kurgulanmış bir siyasal topluluk olarak kabul edilmektedir (Anderson, 2009, s.20). Öyle ki, en küçük ulusta dahi bir bireyin ulusun tüm bireyleriyle bizzat tanışma şansı olmamasına rağmen zihninde canlandırdığı, hayal edilmiş, kurgulanmış, bir "biz" algısı mevcut bulunmaktadır (Anderson 2009:51). Calhoun tarafından sömürgecilikle güçlenen Avrupa ülkelerinin ulusların inşasındaki rolüne dikkat çekildiği açıklamasına göre sömürgecilik sayesinde giderek güçlenen Avrupa devletleri, siyasi ve askeri güçlerini arttırarak bu gücü hem denetimleri altındaki toprakları birleştirmekte, hem de komşu ülkelere karşı görece daimi bir hasımlık yaratmakta kullanılmışlardır. Vatandaşlarından oluşturdukları ordularını seferber ettikleri yerlerdeki halklarda, daha güçlü bir ortak kimlik ve komşularından farklılık duygusunun uyanmasına neden olmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren gelişen matbaacılık ve kitleselleşen okur–yazarlık, dilin ve "ulusal" özelliklerin ülke içinde standartlaşmasını hızlandırmaktadır (Calhoun 2009:19-22).

Gellner, ulusun ortaya çıkışını sanayi toplumunun bir sonucu olarak görmektedir (Gellner 1998:248). Hobsbawm ise ulusu yapay, icat ve sosyal mühendislik ürünü olarak değerlendirmektedir (Hobsbawm 2006:24). Feodal yapıdan sanayi devri yapısına geçerken kimlik türlerinde de değişimler gözlenmektedir. Feodal devletler daha çok bir kişi etrafında kurulmuşlar iken ve bu bireylere ait kimlikler bu şartlar altında gelişmişken sanayi devriminden sonraki süreçte kimlikler daha çok biz algısından etkilenerek devletlerin şeklinin de değişmesi ile etnik kimlik vasıtası ile ulus kimliğine dönüşmüşlerdir.

Ulus devletin ortaya çıkışı

a) Merkezileşmiş hukuk düzeni

b) Merkezileşmiş idare

c) Rasyonel bir mali sistem ile eklemlenmiş ve merkezi olarak örgütlenmiş bir vergi sitemi

d) Uluslararası devlet sisteminde ve dış askeri kuvvetin iç denetimden ayrılmasında görünürlük kazanan, askeri örgütlenmedeki belli başlı gelişmeler

e) Ulus-devletle birlikte modern ulusun ortaya çıkması

f) İletişim, enformasyon ve gözetim imkânlarının gelişmesi

g) Disipliner toplum vasıtasıyla iç pasifleştirme

h) Çoğulcu bir poliarşi ve ulus devletteki artan gözetim ve genel çıkarın ideolojisinin karşılığı olarak vatandaşlık hakları anlamındaki demokrasinin gelişmesi

şeklinde bir dizi gelişmeye bağlamaktadır (Giddens akt. Keyman, 2000, s.99).

Tüm dünyada tekrar tekrar ortaya çıkan tek bir "etnisite" bulunmamaktadır (Hobsbawm 1993). Sömürge dönemi ve sömürge sonrası dönemde dünyanın belirgin özellikleri, zorla ve gönüllü işgücü göçlerinin önemi, mülksüzleştirmenin tarihteki kurbanları olan halkların yeniden doğuşu ve modern kapitalist ve kapitalist olmayan devletlerin ulusal kültürler yaratma yolundaki faaliyetleri etnisitenin tarihsel çerçevesini oluşturmaktadır (Demir Kılıçvuran 2007:11).

Bauman bir çalışmasında insanların nereye ait oldukları konusunda çeşitli sebeplerle kuşku duyduklarını ve bu yönde seyreden bir dönemin başladığını ifade etmektedir (Bauman 2001:112). Gülalp ise sınıf ve ulusal kimlikler bağlamında ifade olanaklarının ortadan kalktığını, postmodern insanın ya kendi başına kalacağını ya da etnisite, ırk, cinsiyet gibi kimlik yapılarına sarılacağını söylemektedir. Ayrıca buna bağlı olarak bu değerleri her türlü manada daha şiddetli bir şekilde savunacağını ifade etmektedir (Gülalp 2003:122-127).

2.2. Yoksulluk

Günümüz şartları değerlendirildiğinde teknolojik ilerlemenin ne denli hızla gerçekleştiği çok açık bir şekilde görülmektedir. Bu ilerleme ve paralelinde getirdiği küreselleşme süreci ile birlikte, yüksek nitelikli işgücüne olan ihtiyacın da arttığı gözlenmektedir. Artan bu ihtiyacın hacmi farklı açılardan sorgulanabilir bir mahiyettedir. Bununla birlikte, üretimde teknoloji kullanımının artış kaydetmesi, aynı zamanda vasıfsız işgücü açısından gereksinimin azalmasına da yol açmaktadır. Buradan hareketle sayıca az olarak vasıflı işgücü güvence altında çalışmalarına devam etmekte iken, büyük bir işgücü kitlesi sosyal güvenlikten ve iş güvencesinden mahrum bir şekilde çalışmaya devam etmektedir (Sapancalı 2001; Petras ve Veltmeyer 2006). Romanların son dönemlerde iş piyasasında tutunamamalarının asıl sebeplerinden biri vasıfsız eleman olmaları sebebiyle güvencesiz ve geçici işlerde çalışmaları olarak görülmektedir.

Yoksulluk, bireylerin ve toplumların – kendilerini yeniden üretmeleri aşamasında – geleceklerini kendi istekleri doğrultusunda şekillendirememelerine sebep olabilen ve büyük ölçüde etkisi bulunan önemli bir (toplumsal ve bireysel) sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir açıdan yaşamların bireylerin kendi denetimleri dışında kalmasıdır. MARX'ın, "*İnsanlar, kendi tarihlerini kendi belirlediği koşullarda yapmazlar.*" dediği nokta olarak görülmektedir. Şüphesizdir ki günümüz şartlarında toplam olarak zenginliğin arttığı bir gerçektir. Bu bağlamda da toplumsal gelişme hakkından yararlanamama durumu yine karşımıza yoksulluk olarak çıkmaktadır. İnsanca yaşama ulaşmanın önündeki en önemli engellerden biri olarak görülmektedir (Aşkın 2011:23-24). Romanların var olan yoksulluklarından kaynaklanan bir geri kalmışlıkları söz konusu olmaktadır. Yani toplumsal gelişme hakkından var olan yoksullukları nedeniyle yeteri kadar pay alamamıştır. Yaşadıkları konutlara ilişkin değerlendirmelere bakıldığında ev geliştirmeye dair maddi imkanın olmaması ve sürekli olarak gelişen konut sektörü de dikkate alındığında yoksulluğun ortaya çıkışı ve artması görülmektedir.

Yoksulluğun bazı kesimlerce ve bazı açılardan krimanilize edilişi, belli semtlerde yoksulluğun yoğunlaşmasına istinaden "semt ayrımcılığı" kavramının

doğmasına etkisi olan bir durum olarak söylenebilmektedir. Yoksulların yaşadığı suç merkezi alanlarla güvenlikli siteler ikilemi kentsel dokudaki değişimlerin temel dinamiklerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır (Zengin 2015:5-7). Roman mahalleleri özellikle medya kanalı ile "Roman Mahallesi" etiketlemeleri sonucunda suç ile anılmaktadır. Bu durum ise önyargıların artmasına ve beraberinde de sosyal olarak dışlanmalara sebep olmaktadır.

Toplumlar açısından bakıldığında yoksulluk kavramı, mekansallık, zamansallık kavramlarından etkilenen ve farklı toplumlarda farklı şekillerde ortaya çıkabilen toplumsal bir olgu olarak ifade edilebilmektedir. Modern öncesi dönemde yoksulluk, muhtaçlıkla temellendirilen ve geleneksel kurumların toplumsal bir vicdan sorunu olarak görülmüştür. Bu çerçevede özellikle erken modern dönemde Avrupa'da yoksullar, toplumların kendi inanç sistemleri, refah düzeyleri ve geleneksel kurumları ve dayanışma süreçleriyle idare edilmesi gereken kesimler olarak değerlendirilmiştir. Romanlar yoksulluğu "muhtaçlık" ya da "yardımlar ile geçinme" kavramları ile temellendirmektedir. Olası bir yardımın kesilmesi durumunda ise seviyelerini korumak için suça bulaşacaklarını düşünmektedir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise yoksulların, yoksulluklarının ortadan kaldırılması için çalışmaktan başka çaresi olmayan ve istihdama katılmaları durumunda yardımlardan yararlanabilme şansını elde edebilecek kesimler olarak tanımlanmışlardır. 19. yüzyılda çalışma etiğinin dönüşüme uğramaya başlaması ile birlikte toplumdaki yoksul kesimlere yeni görevler yüklendiği ve işgücü havuzunun büyütülebilmesi için çalıştırılması gereken toplumsal grupların içerisine hızla kanalize edilmişlerdir (Özuğurlu ve Güngör, 2001; Jütte, 2011; Buğra, 2008; Polanyi, 2000).

II. Dünya Savaşı sonrasında ise vatandaşlık temelli sosyal devlet anlayışının etki alanının genişlediği ve yoksulluk yardımlarından yararlanan kesimlerin çeşitlendiği görülmektedir. Refah devletinin krizinin yoğun olarak kendisini hissettirdiği 1970'lerin ikinci yarısından sonra toplumsal yaşamda göçmenler, engelliler, yoksullar vb. kesimlere yönelik koruyucu politika alanlarından devletin çekilmeye başlandığı söylenebilmektedir (Sallan Gül, 2006; Yılmaz, 2010).

Yoksulluk uzun yıllar boyunca, bireylerin tembelliğine bağlı olarak, çalışma yaşamında aktif olmayan kesimlerin karşılaştıkları ya da karşılaşmalarının kaçınılmaz olduğu bir sorun olarak görülmektedir. Yoksulluğun sebeplerini bireysel yetersizliklere indirgeyen ve yoksulluğu istihdama katılmamakla eş tutan yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımları savunan ya da benimseyen birey ya da yapıların, yoksulluğun nedenlerine ve devamında çözümüne ilişkin analizlerde pasif bir tutum sergilediği görülmektedir. Yoksulluğun tek başına bireylerin tembelliğine indirgenemeyecek kadar karmaşık ve aynı zamanda yapısal bir sorun olduğuna dair kanıtlar ortaya atılabilmektedir. Bu kanıtlar, toplumsal kesimde çalışan yoksul olarak isimlendirilen kitlelerin ortaya çıkışıyla görünürlük kazanmıştır (Kahraman 2015:68). Romanlara karşı özellikle iş beğenmeme, çalıştığı işte sebat etmeme gibi durumların olduğu iddia edilmektedir.

Yoksul kişiler bir anlamda toplumun dışına itilmiş ve üretimden düşmüş kişiler olarak ifade edilmektedir. Yoksulluk kimileri için düzenli yemek yememek, kimileri için yetersiz su, yeterli giyecek bulamamak anlamına gelirken, kimiler için insanca yaşayabilecek şekilde gerekli hukukun, özgürlüğün olmaması şeklinde de anlaşılabilmektedir. İnsan onuruna yakışmayan bir ya da birden fazla unsurun eksikliği anlamına gelmektedir (Kılıç, 2013:10).

Yoksulluğun ülkelerin ekonomik sorunlarının çözülmesi ile ortadan kalkabilecek bir olgu olmadığının göz önüne alınması gerekmektedir. Çünkü yoksulluğun ekonomik boyutunun yanında sosyal, kültürel, siyasal ve hatta ahlaki diyebileceğimiz birçok boyutunun olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yoksulluğun küresel ekonomik süreçlerden eğitime, doğal süreçlerden demografik yapıya, siyasi sorunlardan kültürel yapıya kadar çok boyutluluğu dikkate alınarak soruna çözüm üretilmesi gerekmektedir (Konuk ve Bayram 2009:19). Bir mahallenin çeşitli açılardan özellikleri nedeni ile 1980 yılında yoksul ise 2020 yılında da yoksul olarak kalması mümkün bir durumdur. Örneğin etnik kimliğinden dolayı ya da siyasi açıdan yaklaşımlardan dolayı vb. nedenlerle hizmetlerden yoksun bırakılması veya o bölgelerde yaşayan bireylerin dışlanması gibi sonuçlarla birlikte bölge sürekli yoksul kalmaktadır. Bu durum adeta nöbetleşe yoksul kalma olarak nitelendirilebilmektedir.

Yoksul semtlerde evler genel olarak kalitesiz ve denetimsiz bir şekilde yapılmıştır. Çoğunlukla da sağlıksız bir çevre içinde yer almaktadır. Evler çok sık yıkılıp yapılmaktadır. Eşya miktarı ve çeşitliliği çok az olup birçok örnekte ise sadece asgari gereklilik seviyesinde eşya varlığının olduğu görülmektedir. Ayrıca evlerde yaşayan ailelerin özellikle birey sayıları, yaş ve evli olma gibi durumlara göre gerekli oda sayısı yetersiz olduğu tespit edilmektedir. Balkon ve bahçe önü gibi mekanlar ayrıcalıklı yerler olarak kabul edilmektedir. Yoksul evinin düşük seviyesi ile toplumdaki kendi yeri arasında bağ kurma eğiliminde hareket etmektedir (BİB, 2009: 34; Hatun, 2002:28). Bazı Roman mahallelerinde özellikle yaz akşamlarında evin önünde ya da dışarda oturma gibi sosyal aktiviteler görülmektedir. Dışardan bakıldığında bu aktiviteler Roman bireylerin evde vakit geçirmeyi beğenmediklerini göstermekte gibi görünse de bu durum direkt olarak yoksulluk ile ilişkilendirilebilmektedir. Bu ilişki evlerdeki sağlıksız ortamların, evlerdeki bakımsızlığın, evlerdeki dayanıksızlık gibi nedenlerle açıklanmaktadır. Yani sağlıklı ve güvenli bir barınma veya yaşam ortamı olmadığı gerekçesi ile bu şekilde hareket edilmektedir.

Kültürel yapılar kimi toplumlarda modernleşme ile çatışmaya girecek kadar kökleri derinlerden gelen sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin okul çağındaki çocukların evlendirilmesi, kan davası, kız çocuklarına mirastan ıskat edilmesi gibi benzer kültürel davranışlar kaçınılmaz olarak hem kentsel hem de kırsal alanda önemli bir yoksulluk nedeni olarak araştırmalarda görülmektedir (Kılıç 2015:138).

Yoksulların sağlıklı bir konut bulma sorunları yanında, yoksulluğa karşı toplumsal alanda son derece acımasız bir algı hareketi de oluşabilmektedir. Diğer bir ifade ile yoksulların toplumsal alanda farklı bir kimlikle dışlanması söz konusu olabilmektedir. Örnek olarak "gecekondu" kelimesine yüklenen olumsuz anlamlardan kaynaklanan ötekileştirme ele alınabilmektedir. Bu kelimeye yüklenen olumsuz algılar ile gecekondu tipi evlerde yaşayan bireylerin açık bir şekilde ötekileştirildiği söylenebilir. Gecekondu algısı, gerek devlet yönetiminde gerekse toplumsal alanda erken dönemde konut ihtiyacının devletin desteği olmadan karşılanmasına olanak sağladığı için zamanın şartlarında tercih sebebi olmaktadır.

Yoksulluk buraya kadar ele alınan yönleri ile ekonomik, siyasal, kültürel yönü olan son derece karmaşık ve çözümü de bir o kadar zor sorun olarak kabul edilmektedir. Ekonomik anlamda gelir yetersizliğini, sosyal anlamda toplumsal etkinliklere katılım fırsatlarının azalmasını ifade etmekte olan yoksulluk sanayi devrimi sonrası dönemde önemli bir toplumsal sorun olarak kendini göstermektedir. En temel tanımıyla, bir kişinin, asgari düzeyde refahı sağlayan yiyecek, barınma, giyim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama halini anlatan yoksulluğun tarihsel olarak geçmişi oldukça geriye gitmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011:61).

Yoksulluğun birçok yapısal nedeni olmakla birlikte, temel nedenlerinden birinin, sanayi öncesi toplumdan sanayi toplumuna geçişte yaşanan sorunlar olduğu belirtilmektedir. Sanayi öncesi toplumda geçimlik ekonomiler söz konusudur ve bu ekonomilerde üretim ve tüketim faaliyetleri birbirinden ayrı olarak düşünülmemektedir. Sanayi toplumuna geçişte ise, piyasa için tarımsal üretime geçilerek, köylülük kimliği değişime uğramış; köylerden çözülen büyük kitleler, sanayileşmenin ve ilgili hizmetlerdeki gelişmelerin gereksindiği emek talebini karşılamak için kentlere kaymaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle, kente gelen bu köylü kitlelerinin kentteki yoksulluğun kaynağı olduğu ileri sürülmektedir (Akyıldız 2009: 865). Yani köylü kimliğindeki yaşam biçimi kentli kimliğindeki yaşam biçimi ile çatışmaya girmektedir. Bu nedenle ortaya bir tür yoksulluk çıkmaktadır.

Yoksulluğun tanımı genişledikçe, yoksulluğun nedenlerini belirlemek de güçleşmekte; bu nedenler, zaman içerisinde sosyo-ekonomik değişiklikler ile çeşitlenmektedir. O halde, yoksulluğun nedenlerinin çeşitli olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenler – Türkiye için geçerli olanları ile birlikte – şu şekilde sıralanabilir (Gürler Hazman, 2010: 137; Sipahi, 2006: 175; Akyıldız, 2009: 865; Kaygalak, 2001: 127; Çolakoğlu, 2003: 467; Es ve Güloğlu, 2004: 83; Kule ve Es, 2005: 268).

- Yaşlılık ve hastalık sebebiyle insanların emek piyasasının dışına çıkmaya zorlanması
- Kendilerini ya da ailelerini yoksulluk düzeyinin üstünde tutmaya yetecek ücreti elde edecek ölçüde beceriye sahip olunmaması

- Faktör hareketliliğine sahip olunmaması, diğer bir ifadeyle, hizmetlerine olan talebin azaldığı meslek alanlarından yaşları ya da demode olan becerileri nedeniyle yeni iş alanlarına geçilememesi
- Ekonomik durumun olumsuz bir seyir izlemesi
- Kentlerde, kapitalizm, modernleşme, küreselleşme ve buna dayalı sınıfsal eşitsizlikler
- Politik istikrarsızlıkların büyüttüğü ekonomik yetersizlikler
- Sanayi öncesi toplumdan sanayi toplumuna geçişte yaşanan sorunlar
- 1980'lerden sonra sosyal devlet olgusundan uzaklaşma
- Düşük sanayileşme ve hızlı kentleşme
- Kapitalist sistemin yarattığı çelişkiler
- Nüfus artışı ve işsizlik baskısıyla kırsal alanlardan kentsel alanlara olan göç
- Gelir dağılımındaki adaletsizlik
- Bölgeler arası farklılıklar
- Kentleşme ve iç göç
- Düşük ücret seviyesi
- Kayıt dışı istihdam (Özel 2015:168-169).

Yoksulluğun gelirle ölçülmesinde yukarıda değinildiği gibi özellikle Dünya Bankası'nın yoksulluk sınırı tanımlamaları öne çıkmaktadır. Dünya Bankası iki yoksulluk sınırı tanımlamaktadır:

- Günlük bir dolarlık sınır açlık/yoksulluk sınırı
- Günlük iki dolarlık sınır yoksulluk sınırı (Köse ve Bahçe, 2008).

Gelişmekte olan ülkelerdeki çalışan yoksulluğuna ilişkin ise uluslararası bir veri seti geliştiren Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), hane halkı düzeyinde yoksulluk riski kriteri olarak kişi başına (satınalma gücü paritesiyle) günde 1,25 ABD Doları veya 2 ABD Dolarından daha az bir harcamayla yaşamayı almaktadır. AB'de ve çoğu Avrupa ülkesinde ise, göreli yoksulluk temel alınmakta ve hane halkı geliri, medyan eşdeğer hane halkı gelirinin yüzde 60'ından az olan haneler, yoksulluk riski altında kabul edilmektedir (Erdoğan ve Kutlu, 2014: 71).

2.2.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk tanım ve ölçümünde hakim yaklaşım kökenleri 19. Yüzyılın sonlarında İngiltere'de yapılan çalışmalara dayanan gelir/tüketim harcamaları kıstaslarına "*dayalı mutlak yoksulluk çizgisi*" yaklaşımı olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre yoksulluk, genellikle "*insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olmamama durumu*" ve "*yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamaması durumu*" olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu tanıma rağmen ihtiyaç, refah ve kaynaklar tanımlarının belirsiz veya yoruma açık oluşu bir eleştiri konusu olmaktadır (Şenses, 2001: 63). Yoksulluk ile yoksunluk kavramı arasında bir bir fark söz vardır. Yoksulluk ve yoksunluk karşılaştırmalı olarak "*Yoksulluk daha çok istenilen nitelikte ya da düzeyde olmamayı tanımlarken, yoksunluk istenilen niteliğin ya da düzeyin "yok" olması ya da olmaması anlamını taşımaktadır.*" şeklinde tanımlanmaktadır (Birsel 2002:194).

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumu olarak kısaca ifade edilebilecek olan yoksulluk, dar ve geniş anlamda tanımlanabilmektedir. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama hali iken; geniş anlamda gıda, giyim, sağlık, barınma gibi olanakların yaşamı devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalınmasını ifade etmektedir (Taş, 2012: 1). Roman mahallelerinde görülen yoksulluğun nitelikleri irdelendiğinde dar anlamda ve geniş anlamda bütünüyle bir yoksulluğun var olduğu görülmektedir.

Yoksulluk bir toplumsal soruna işaret etmektedir. Bu sorunun karmaşık ve çok boyutlu özelliği nedeniyle ilgili literatürde ittifak edilmiş bir tanımının bulunmadığı söylenebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, yoksulluğun sadece iktisadi değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, siyasal ve psikolojik vb çok yönlü bir kavram olması, üzerinde ittifak edilmiş tek bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, öne çıkan kimi tanımlar vardır; buna göre, yoksulluk, "toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi", "yeteri kadar yiyecek elde edememe" ya da "az veya çok açlık çekme durumu" şeklinde kısa ifadelerle anlatmakta olup; en basit tanımıyla "herkese iyi bir hayat temin edecek yeterli ve erişilebilir kaynakların olmayışı"

şeklinde tanımlanabilmektedir (Sipahi, 2006: 175). Buradaki en basit tanım dar anlamda yoksulluk tanımı ile örtüşmektedir.

Daha geniş bir yaklaşımla, yoksulluğun, "açlık", "eğitimsizlik", "barınacak bir evinin olmaması", "hasta olma ve tedavi olamamak", "hiçbir işinin olmaması ya da iyi bir işe sahip olamamak", "kirli suyun sebep olduğu hastalık nedeniyle çocuğunu kaybetmek", "gelecek korkusuyla yaşamak ve çocuklarının geleceğinden endişe duymak", "umutsuzluk", "eşitsizlik", "özgür olamamak", "siyasal yaşama katılamamak" şeklinde farklı yansımalarıyla ele alınabileceği de ileri sürülmektedir. Başka bir tanıma göre yoksulluk gelirin az olması, alt statülü mahallelerde yaşama, kentin imkanlarından yararlanamama, kent mekanında marjinalleşme, adalet, sağlık, eğitim hizmetlerinden tam anlamıyla yararlanamama demektir (Tekeli, 2000:145). Ancak belirtmek gerekir ki, bu kavramla ilgili en belirgin özellik "temel ihtiyaçlar" konusudur (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 2-3). İşte burada dar anlamdaki yoksulluğun sebeplerine ilişkin detaylar yer almaktadır. Ayrıca detaylara ilişkin bazı sonuçlar görülmektedir. Bu açıklamalar ışığında, hayatta kalabilmek için gerekli en düşük maliyetli gıda harcamalarının parasal değeri bir yoksulluk çizgisi oluşturmakta ve bu gelir düzeyinin altındakiler yoksul sayılmaktadır (Kule ve Es 2005:262).

2.2.2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun ölçülmesi ve tanımlanmasıyla ilgili olarak "mutlak yoksulluk", "göreli yoksulluk", "gelir yoksulluğu", "insani yoksulluk", "kronik yoksulluk", "şehir yoksulluğu" gibi birçok kavram karşımıza çıkmaktadır. Yokluk ve mahrumiyetle doğrudan ilişkili bir kavram olan yoksulluk, normal uzunlukta, sağlıklı bir yaşam için gereken temel ihtiyaçlar olan temiz sudan, besinden, hastalık durumunda bakımdan, ilaç ve tedavi imkânından yoksunluk olarak ifade edilebilmektedir.

2.2.2.1. Gelir Yoksulluğu

Yoksulluğun en temel göstergesi bireylerin hayatlarını devam ettirmeleri için gerekli mal ve hizmetleri temin edebilmeme; bu mal ve hizmetleri satın alabilecek maddi gelire sahip olamama durumu olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanların maddi gereksinimlerinin, belirli bir asgari yaşam standardına göre mi, yoksa diğer insanların

gelirine/yaşam standardına göre mi belirleneceği, klasik ekonomik yoksulluk tartışmalarının başında gelmektedir. Bireyin ve ailesinin fiziksel yaşamını sürdürebilme hedefi ile sınırlı bir durum olarak incelenmektedir. Yaşamı sürdürme, yaşamın sürdürülmesini sağlayacak gerekli asgari düzeyde beslenme, giyim, sağlık, eğitim, su gibi temel harcamalar ile mümkün bir kriter olarak ifade edilmektedir (Alcock, 1997:67–68). Yeterli miktara ulaşılamaması durumunda: "açlık", "kötü beslenme", "yetersiz beslenme" ve "bakımsızlık" gibi yaşamsal sorunlar yaşanmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki gereksinimler merdivenindeki ilk basamağa bile çıkamama durumu hasıl olmaktadır. Bu durum, tehlikeye açık olmak, baskılara maruz kalma tehdidi altında olmak gibi durumları niteleyen "savunmasızlık" kavramı ile de açıklamaktadır (Chambers 2006). Savunmasızlık, yoksulluğun sürmesine ve yoksulların tehlikelere daha açık hale gelmesine yol açmaktadır. Bireyin yeterliliğinin geliştirilmesi konusunda yapılacak çalışmalarla da yoksullukla mücadele konusunda önemli derecede yol alınabileceği düşünülmektedir (Sen 1993; Sen 2000). Yeterliliğin artırılması, bireye, yaşama dair seçeneklerin artırılmasına ve çeşitli yaşam tarzlarını gerçekleştirme özgürlüğüne sahip olmasına zemin hazırlamaktadır. Yeterlilikten yoksun olma, "iktisadi özgürlük yoksunluğu" olarak ifade edilmektedir (Sen 2004:23). Bu durum sadece ekonomik açıdan yaklaşıldığı zaman görülmektedir. Ayrıca diğer açılardan yaklaşımlarla da bağlantılıdır. Ekonomik manada özgürlüğün olmaması, diğer özgürlük türlerinin ihlaline yol açabilmektedir. Bu neticede birey bazı çevreler tarafından ekonomik yönden çaresiz bir av haline gelebilmektedir. Bu çaresizlik ile bireyin gıda başta olmak üzere eğitim ve sağlık olanaklarına ulaşımı zorlaşmaktadır. Bireyin kendi kaderlerini etkin bir biçimde oluşturmalarının önünde engel olmaktadır. Birey iyi veya istediği ya da hedeflediği bir yaşamı sürdürebilmek için gerekli yetenekleri ve yeterlilikleri edinememektedir. "*Kendi yetilerini hayata geçirmekten yoksun kalan bir insanın muhakemesi ve zihni asla olgunlaşamaz.*" ifadesi bu durumu en iyi şekilde açıklayan yargı olarak karşımıza çıkmaktadır (Schnapper 2005:34). Hayatının asıl hedefi, yoksulluktan kurtulmak olan bireylerde sosyo-kültürel faaliyetler ya da hedefler ikinci planda yer almaktadır. Bu durum neticesinde kültürel olarak yoksullaşmakta olduğu görülmektedir.

Temel gereksinimler yaklaşımı, en az düzeyde bir gıda ve gıda dışı gereksinim demetinin karşılanması gerektiğini öngörmektedir. En az düzeydeki bu gereksinimler, gerekli en az gelir ya da tüketim düzeyini belirlemektedir. Temel gereksinim yaklaşımı, beslenme, barınma, giyim gibi özel tüketime yönelik gerekli asgari düzeyin sağlanmasını; güvenli içme suyu, elektrik, sağlık ve eğitim gibi topluluk tarafından sağlanan gerekli hizmetlere ulaşımı; mutlak düzeydeki temel gereksinimlerin, temel hakların daha geniş bir çerçevede karşılanmasını ve istihdamın hem amaç hem de araç olarak ele alınmasını gerekli görmektedir (UNDP 1990:9–16). Asgari düzeyin hiçbirinin karşılanamaması ya da en düşük düzeyde karşılanması, "yoksulluğun Çingene hali" durumunun doğmasına sebep olmaktadır. Yoksulluğun Çingene hali, yoksulluktan öte bir anlamı taşımaktadır, bir çeşit "yerleşikleşememe" hali, bir kısır döngü olarak ifade edilmektedir. Bir etnik kimlik ile yoksulluğun eşdeğer tutulması adeta çingeneler için yoksul olma hali bir zorunluluk gibi gösterilmektedir[1].

2.2.2.2. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk yaklaşımına uygun ilk yoksulluk tanımının 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında İngiltere'de yoksullar üzerine saha araştırmaları yürüten Seebohm Rowentree tarafından ortaya atıldığı bilinmektedir. Rowentree mutlak yoksulluğu: "Toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi." olarak tanımlamaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:61).

"Mutlak yoksulluk" kavramı, bir kişinin veya hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari temel ihtiyaçların tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu gerekliliğin hesap edilmesinin ardından ortaya çıkan temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli gelirin belirlenmesi adımı bu silsileyi takip etmektedir. İkinci adımın da tamamlanmasıyla ortaya çıkan yoksulluk seviyesinin altındaki ayni ve nakdi geliri olanları içermektedir (İnsel, 2001). Elbette tanıma istinaden yaşamı sürdürme konusu bireylere göre farklılık gösterebilmektedir.

[1] 2011 yılında Umur AŞKIN tarafından hazırlanan "Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Yaşayan Romanların Sosyo-Ekonomik Durumları ve Beklentileri: İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması" başlıklı Doktora Tez Çalışmasında (26.sayfa, 6 numaralı dipnot) yer alan görüşme metnine istinaden.

Buradan asgari şartların tanımlanması mutlak yoksulluk kavramının açıklanabilmesi için büyük bir gereklilik olarak görülmektedir.

Dünya Bankası mutlak yoksulluğun hesaplanmasında günde bir dolar ölçütünü kullanmaktadır. Dünya Bankası'nın "günde bir dolar" yaklaşımından hareket edildiğinde, kalkınmış ülkelerde neredeyse hiç yoksul kalmamaktadır (İnsel, 2001). Zira günlük 1 dolar kazanmak özellikle her yıl yapılan iş karşılığı alınan ücretlerdeki artış göz önüne alınırsa çok kolay olacağı görülmektedir. Önemli olan 1 doların hesap edildiği şartların günümüzdeki karşılığı olan ücretlerle yeniden belirlenmesidir. Bununla birlikte alım gücü paritesi de yeniden gözden geçirilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düşünceden hareketle 2018 yılında yapına son revizyonla üç yeni yoksulluk sınırı hesaplaması görülmektedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmiş ülkeler grubunda bu rakam 5,50 USD olarak hesaplanmıştır (Yüksel Arabacı 2019:124). Ancak Covid-19 pandemisi gerçeği de hesaba katıldığında yeniden hesaplanması gerekmektedir.

Mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirmektedir. Dünya Bankasının 1990 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmada ise insanın yaşayabilmesi için gerekli asgari kalori miktarı olan 2400 kalorilik bir gıda sepetinin fiyatı, mutlak yoksulluk sınırı olarak tespit edilmiştir (Çoşkun ve Tireli 2008:23-24).

Mutlak yoksulluk kavramı zaman içerisinde farklı çevrelerce farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bugün genel kabul gören mutlak yoksulluk tanımı bireyin temel insani ihtiyaçları olan; beslenme, barınma, temiz içme suyu, temizlik, barınma ve bilgiye ulaşımın eksikliği durumu olarak ifade edilmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile karşılaştırıldığında ilk iki basamağa denk geldiğini görülmektedir. Bu tanıma göre Birleşmiş Milletler mutlak yoksulluk kavramındaki temel insani ihtiyaçların göstergeleri

- Beslenme: Vücut Kitle endeksi 16'nın üzerinde olmalıdır.

- Temiz içme suyu: İçme suyu sadece nehirlerden ve göletlerden gelmemeli ve yakında olmalıdır (15 dakikalık yürüme mesafesi).
- Temizlik: Tuvaletler evde veya eve yakın umumi tuvaletlere erişim olmalıdır.
- Sağlık: Ciddi hastalıklarda ve hamilelikte tedavi alınabilmelidir.
- Barınma: Evler her odasında dört kişiden insan barındırmalı. Evlerin zemini toz, çamur veya kil olmamalıdır.
- Eğitim: Herkes okula gitmeli veya okumayı öğrenebilmelidir.
- Bilgiye Erişim: Herkes evinden gazetelere, radyolara, televizyona, bilgisayara veya telefon şebekesine ulaşabilmelidir.
- Hizmetlere Erişim: Herkes topluma sunulan eğitim, sağlık, yasal, sosyal ve finansal (kredi) hizmetlerine erişebilmelidir.

şeklinde açıklanmaktadır (Bildirici, 2011:62).

2.2.2.3. Nispi Yoksulluk

Bir diğer yoksulluk yaklaşımı ise "göreli yoksulluk" kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Göreli yoksulluk, "temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılmaları engellenmiş" kesimlerin durumunu tanımlar (Şen, 2001: 91 akt. Körükmez, 2005).

Göreli yoksulluk kavramı, "insanların asgari gereksinimlerinin nicelik ve niteliklerinin içinde bulundukları toplumun tarihsel ve toplumsal gelişme düzeyine bağlı olarak değiştiği" görüşüne dayanır (Ersoy ve Şengül 2000:9). Bununla birlikte toplumdaki yaşam düzeyinde ortaya çıkan olumlu gelişmelerin "gereksinim" tanımını önemli ölçüde değiştirdiğini ve bu gelişmeden toplumun bir parçası olan yoksulların da göreli durumlarına doğrudan bir etkisinin olduğu vurgulanır (Ersoy ve Şengül 2000:9).

Göreli yoksulluk kavramı insanların sosyal varlıklar olduğu ve yaşamlarını sürdürmekten öte sosyal ilişkiler içine girmeye, topluma tam olarak katılmaya gereksinim duyan varlıklar olduğu kanaatinden yola çıkmaktadır. Bu yaklaşımda bir

kişinin topluma katılabilmesi ise ancak toplumun diğer üyeleri ile aynı düzeyde olmasına bağlı olduğu düşüncesi temel çıkış noktası olarak kabul edilmektedir. Toplumun genel düzeyinin altında kalan insanlar, gerekli şekilde beslenmeleri ve hayatlarını devam ettirmelerine karşın topluma tam olarak katılamamaktadırlar. Yani göreli yoksulluk sınırı ekonomik yoksulluğun toplumsal doğasını ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Bir yandan da gelir dağılımına vurgu yapmaktadır (Şen, 2001: 91 akt. Körükmez, 2005). Burada şartların farklı olması gelir dağılımının orantısız olmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak az veya çok maddi gelir elde edilmesinden dolayı maddi ve manevi ayrıca sosyal açıdan haklara sahip olma durumları değişkenlik gösterecektir. Örneğin bir Roman mahallesindeki yapılacak olan düğün ile Roman olmayan bir mahallede yapılacak olan düğün arasında maddi imkanlardan dolayı farklı nitelikler görülecektir. Bunun en basit örneği olarak Romanlarda sokak düğününün tercih edilmesi, Roman olmayan mahallelerde ise düğün salonu kiralanması olarak verilebilmektedir.

Amartya Sen'in dikkat çekici yaklaşımına göre, insanların sahip oldukları maddi ve manevi varlıklar ve toplumda var olan fırsatlarla ve insanların yaşam kalitelerinden duydukları tatmin, yoksulluğu tanımlayan önemli basamaklardan birkaçı olarak görülmektedir. Böylece yoksulluk kavramı ekonomik vurgusundan çok kültürel ve öznel boyutlarıyla ön plana çıkmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011:61). Bu aşamaya kadar göreli yoksulluk maddi boyutu ile ele alınmakta idi. Ancak unutulmamalıdır ki maddi imkansızlıklar nedeni ile birçok birey sosyal olanaklara da erişememekte ve erişebilenlere oranla bir anlamda sosyal olarak yoksullaşmış bireyler olarak nitelendirilebilmektedir.

2.2.2.4. İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğunun insani gelişmişliği göstermedeki kısıtlılığı göz önüne alınarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporunda ilk kez insani yoksulluk üzerine derinlemesine çalışmalar yapılmıştır. "İnsani yoksulluk" kavramı sadece gelir değil, aynı zamanda "yapabilirlik" çerçevesinde de tanımlanmaya başlanmıştır. Bireylerin, sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına ve eğitim hizmetlerine erişebilirliği, uzun bir

yaşam sürme hakkı ve sürdürülebilir kalkınma kriterlerine göre, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmeleri için gerekli altyapının varlığı ya da yokluğuna dayalı olarak belirlendiği bir yoksulluk anlayışı geliştirilmiştir. Bu çalışmalarda insani kalkınmada yoksulluğun yok edilmesinin yanında, insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için ekonomik, sosyal ve kültürel bazı olanaklara da sahip olmanın gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. İnsani Yoksulluk Endeksi, İnsani Kalkınma Endeksine de yansıyan, insan yaşamının üç temel unsuru olarak yoksulluk üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar uzun ömür, bilgi ve insanca bir yaşam standardı olarak ifade edilmektedir. (İnsani Gelişim Raporu 1997). Burada önemli bir nokta, genelde haneler üzerinden tanımlanan yoksulluğa kişiler üzerinden bakmanın ve hane içinde yaşanan eşitsizlikleri (örneğin çocukların ve kadınların durumunu) göz önüne sermenin öneminin vurgulanması durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada yoksulluk kavramı daha çok bireye indirgenmiştir.

İnsani Gelişme Endekslerine benzer yapıda olan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)[2], yaşam standartları, sağlık ve eğitim konusu olmak üzere üç farklı bileşeni dikkate almaktadır. Bu şekilde toplumların karşı karşıya kaldığı yoksulluğun derecesini ölçmektedir. Bu ölçümle birlikte yoksul insanların ortalama sayısı ile yoksul hane halklarının içinde bulunduğu yoksunlukları da göstermektedir. Bazı bireylerde var olan bir imkan ya da yaşam standardı veya sağlık, eğitim gibi bir konuda bazı bireylerin bu hizmetlere ya da bu olanakları yeterli seviyede elde edememesi gibi bir sorun görülebilmektedir.

Yoksul hane halklarının yoksulluk karşısındaki tepkilerinin ekonominin devrevi hareketleri içinde farklı eğilimler göstermektedir. Yoksulluk probleminin çözümün yükselme dönemlerinde, özellikle işgücü piyasalarındaki genişleyen

[2] Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE), yoksun olma yoğunluğuna göre düzenlenmiş çok boyutlu olarak yoksul olan nüfusun yüzdesini ifade etmektedir. ÇBYE aynı zaman zarfında insanların yüz yüze kaldığı ciddi yoksunlukları göstermek için tasarlanan yeni bir ölçüdür. Yeni geliştirilen bu endeks hem ülkeler ve bölgeler arasında ve dünya çapında hem de etnik grup, kırsal/kentsel konumlar ve diğer kilit hane halkı ve toplum özellikleri açısından ülkeler içinde karşılaştırmaya olanak vermektedir (UNDP, 2014). **Kaynak:** Nuray Gökçek Karaca ve Berrin Gökçek "Türkiye ve Geçiş Ekonomilerinde Çok Boyutlu Yoksulluk ve İnsani Gelişme", International Conference On Eurasian Economies (Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, 2014, İstanbul (https://www.avekon.org/papers/866.pdf) **Erişim Tarihi:** 02.11.2021

olanaklar yoluyla kendi dışlarında, gerileme ve kriz dönemlerinde ise, içe dönük bir yaklaşımla kendi içlerinde aranmaya başladığı görülmektedir. Yani bireyler ya da aileler durumun karakterine göre yoksullukla mücadele için tasarılar geliştirmektedirler. Dışa dönük arayışlar içinde hane halkı üyelerinin (özellikle kadınlar ve bir ölçüde çocuklar) işgücü katılımı ve çalışma saatlerinin artırılması içe dönük arayışlar arasında ise mal ve hizmet tüketiminin azaltılması gibi önlemlerin ön plana çıktığı gözlenmektedir (Şenses, 2003: 247). Ailelerde annelerin de çalışması ki bu durum evden çalışma ya da piyasada bilinen mesaili çalışma da olabilmektedir. Ya da part time olarak yetişkin çocukların garsonluk vs. işlerde çalışmaları çok farklı bir açıdan da bireylerin ek iş olarak normal mesaiden sonra ikinci bir part time iş yapmaları şeklinde açıklanmaktadır. İçe dönük tarzda bir mücadelede ise tasarruf tedbirleri gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bu yönden bakıldığında ailelerin

- Gıda üretmek, yakacak toplamak, sosyal dayanışma örgütleri, ortak mutfak,
- Daha ucuz mal ve hizmet alınması, öğün sayısının azaltılması, çocukların okuldan çekilmesi, sağlık, eğitim vb. harcamaları kısma,
- Hane halkı büyüklüğünü ve bileşimini değiştirme, göç,
- Daha fazla hane halkının işgücüne katılımını sağlamak

şeklinde geçim stratejileri geliştirdiği ifade edilebilmektedir (Canbey 2014:209-210).

2.2.2.5. Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk kültürünün ideolojik arka planının, tarihsel olarak oluşturulmuş, ırksal hiyerarşik yapıya dayalı, Amerikan sömürgeci Kalvinist veya Püriten geçmişte yattığı belirtilmektedir (Bourgois 2001:11904). Bu anlayış, yoksulluğu, yoksulun veya kurbanın suçlu olduğu bireyselci bir yorumlama ile ele almaktadır. Kavram, bir başka yaklaşımla kesin tabakalara ayrılmış, bireyselleşmiş kapitalist sistemin yarattığı yoksulların yoksulluğunu, yoksulların yüksek tabakanın koyduğu değer yargılarına uymayan kültürel ve psikolojik özeliklerinden kaynaklanan yaşam biçimleri ifadesi ile açıklanmaktadır (Lewis 1971a:49-62). Bu kültüre sahip olanlar, güçsüzlük duygusunun yanı sıra, yaygın bir aşağılık ve değersizlik duygusu içinde yaşamaktadırlar (Lewis, 1963, 1971a, 1971b).

Bu yaklaşıma atfen yoksulluğun gerçek bir kültür sistemi olarak ele alındığı ifade edilerek; söz konusu sistemin, tutumların ve duyguların anlaşılmasında kullanılan yapılandırılmış ve istikrarlı bir bütün olarak ele alındığını ifade etmektedir (Schnapper 2005:233). Bu kültür, yerleşik işsizlikten ve toplumsal hareketsizlikten doğmaktadır. Yoksulların yaşamda başarılı olma şanslarının düşük olmasına bağlı olarak umutsuzluklara uyum göstermektedirler. Şimdiki zaman, anlık tüketimler ve zevklerden vazgeçmeme en belirgin özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. "Yoksulluk kültürü" öğesinin yoksulluğu yeniden üreten ve içinde yer aldığı toplumsal oluşumun bütününden farklı anlamlar, değerler ve uygulamalara atıfta bulunmaktadır. Bununla birlikte kadercilik, tembellik ve şiddet gibi marazları açıklamak için kullanıldığını belirtilmektedir (Erdoğan 2001:9).

Kapitalist ulusal kurumlarla bütünleşme olanaklarının olmaması, düşük düzeyde toplumsal örgütlenme ve yaşamak için sürekli bir mücadele içinde olma, yoksulluk kültürünün önemli öğeleri olarak ifade edilmektedir (Türkdoğan 1977:17). Ağır yaşam koşullarına uyum göstererek yaşamı sürdürmek için sürekli bir uğraş içinde olmaktan doğan ve kendini yoksullara dayatan bu kültür; bir yandan hayatta kalmak için çıkış yolları bulmalarını ve kültürel savunma mekanizmaları geliştirmelerini sağlamaktadır. Diğer yandan ise yoksulların içinde bulundukları koşullardan kurtulmalarına, ekonomik ve toplumsal gelişmeye katılımlarını sağlayacak tutum ve davranışlar edinmelerini zorlaştırmaktadır (Bayat 2006:34–36; Schnapper 2005: 335; Harvey ve Reed, 1996 akt. Erdoğan, 2001: 10). Uzun dönemli işsizlik, düşük kazanç düzeyi, sürekli parasal kısıtlar, tasarruf yapamama ve çocuk işçiliği ön plana çıkmaktadır (Aşkın 2011:32).

Gecekondular ve kent içindeki mahalleler, hem fiziksel, hem de aile içi ilişkiler bağlamında çok sayıda insanın kümelendiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin zihinsel faaliyetlerinin, istek ve hedeflerinin böylesi kalabalık ortamlardaki etkileşim çerçevesinde şekillendiği düşünülürse; "yoksulluk kültürü", toplumsallaşma ve sosyalleşme süreçleri için belirttiği düşünceler çerçevesinde "kısıtlı sosyalleşme" şekli olarak yerele özgü "idare etme sanatı" olarak ifade edilebilmektedir (Tomanbay 2007).

2.2.2.6. Kentsel Yoksulluk

Belirli bir sosyo-ekonomik işleyiş ve kendine özgü bir yaşam biçiminin cari olduğu insan yerleşmelerinden kentlerde ortaya çıkan yoksulluk, kentsel yoksulluk olarak ifade edilmektedir. Ekonomik nedenler, yoksulluğun en çok bilinen ve görünen yüzü olarak kabul görmekte ve bu şekilde ifade edilmektedir. Ekonomik yetersizliklere bağlı olarak eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, sosyal olanaklardan mahrum kalma gibi sorunlar, kentsel yoksulluğu artırmaktadır (Sipahi, 2006:177). Kentsel yoksullukta temel ihtiyaç maddelerine ulaşmadaki gelir yetersizliği yanında barınma, kişisel ve iş güvenliği, çevresel koşullar, sağlık ve eğitim hizmetleri, sivil haklar, barınma gibi diğer göstergeler de dikkate alınmaktadır (Gürler Hazman, 2010: 143).

Bu bağlamda kent yoksulluğunun ayırt edici özelliklerini, parasal ekonomiye bağlı olma, enformel ekonomiye bağlı olma, yetersiz barınma, iş güvencesizliği, temel hizmetlere erişememe, hastalıklara açık olma, çevresel tehlikeler, sosyal dışlanma, şiddet ve suça maruz kalma olarak sıralamak mümkün olmaktadır. Yoksulluk bu haliyle yoksul nüfusun sadece yaşamsal varlığını ayakta tutan ihtiyaçları bakımından değil, mekânsal ve sosyal boyutlarıyla da deneyimlediği bir durum olarak anlaşılmayı gerektirmektedir (Beall ve Fox 2006). Kentte ortaya çıkan yoksulluğun kaynaklarını bu çerçevede ana başlıklar halinde ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve ekolojik olarak beş başlık altında toplanabilmektedir (Kılıç, 2013:12).

Farklı nedenlerden dolayı aynı iş ile uğraşan ve gelir açısından da yetersiz gelir elde eden bireyler ya da ailelerin toplandığı bir bölgeler yoksul mahalle olarak ifade edilmektedir. Zira bu mahallelerdeki bireylerin adeta tek ortak noktaları yoksul olmaları olarak görülmektedir. Bu da bir anlamda sosyal dışlanmaya sebep olmaktadır. Roman mahallelerinde hizmetlerden yoksun bırakılan bireylerde ortaya çıkan bir yoksulluk ortaya çıkmaktadır. Bir hizmete erişememe başka zorlukları onlar da başka noktalardan yoksullukları beraberinde getirmektedir. Örneğin ulaşım sorunu olan bir mahalledeki birey eğitimden yoksun bırakılmış oluyor. Bu da ileride eğitim yoksulluğunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Kentleşmenin, kalkınmanın bir aracı olduğu açık bir gerçek olarak bilinmektedir. Bu durum dikkate alınırsa, son durumun bir paradoks oluşturup oluşturmadığı tartışılabilir. Bugünün büyük kentlerinde, kent içindeki mekânsal sınıflaşmalar ve gruplaşmalar incelendiğinde, kentin en yoksul kesimlerin kent merkezindeki terk edilmiş, çöküntü ve izbe alanlarda yaşadıkları bilinmektedir. Burada yaşayan bireylerin dönüştürme kapasitesinden yoksun gruplardan oluşları dikkati özellikle çekmektedir. Buna bağlı olarak gecekondu bölgelerinde hayatlarını devam ettiren bireylerin son derece dinamik, kentte tutunmak ve yükselebilmek için sıkıntılara katlanabilen bireylerden oluşması, kent yoksulluğunu, salt gelir-tüketim noktasında değil, dönüştürme kapasitesinin mevcudiyeti ile de değerlendirmek gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kent yoksulluğunun perspektiflerini genişletmek gerekmektedir. Bu bağlamda kentsel yoksulluğu diğer yoksulluklardan ayırt ettiren üç önemli faktör Moser tarafından para ekonomisinden uzaklık, çevresel tehlikeler ve sosyal dışlanma şeklinde ifade etmektedir (Baloğlu, 2005:234-235). Buradaki hususa Edirne merkezinde yer alan Gazimihal semtindeki Papazoğlu bölgesi en açık örnek olarak verilebilmektedir. Zira hem çöküntü alanı niteliği taşımakta, hem de şehir merkezinde yer almaktadır.

Yoksulluğu tetikleyen nedenler, yoksulluğun ortaya çıkışına kıyasla çok daha yaygındır ve asıl odaklanılması gereken konular olarak görülmektedirler. Dolayısıyla yoksulluk ve sosyal dışlanmayı analiz ederken sadece, sonuçlar ve koşullarla değil, nedensel mekanizmalar ve süreçlere de odaklanmak gerekmektedir. Örneğin öz bakımı sağlanmayan çocuk, eğitimsiz bırakıldığı için işsiz kalan genç veya ailesinden ayrılmak zorunda kalan kadın olmak yoksulluk ve dışlanma için bir neden değil sadece bu olgulardan en olumsuz biçimde etkilenen, en kırılgan grupları oluşturabilmektedirler.

Yoksulluk mekanı olan gecekondu alanlarının yenilenmesi alt gelir gruplarının ve marjinallerinin dışlanması ve bunların boşalttığı yerlere orta gelir gruplarının yerleşmesine yol açmaktadır. Daha önce gecekonduda yaşayan kentin yoksul kesimini, sadece mülkiyet ve konut sorununu çözecek uygulamalarla yoksulluğu yok etmek söz konusu olmayacak bir durum olarak görülmektedir. Kent yoksulunu

gecekondudan apartman dairesine taşımak yoksulluğun görünümünü biçim olarak değiştirmektedir. Kentin bir bölgesinde ortadan kaldırılan yoksulluk mekanı kentin başka bir yerinde ortaya çıkacak şekilde bir değişim yapılmış olunmaktadır (Bektaş ve Yankaya 2002:438).

2.3. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramının doğuşunun 1960'lı yıllarda Fransa'da gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bu dönemde, sosyal aktörler yoksullardan ideolojik ve üstü kapalı olarak dışlanmış olarak kullanılmaktadır (Sapancalı, 2005: 13). 1970'lerde süreklilik gösteren sosyal bütünleşme ve dayanışma problemi, ekonomik kriz ve gerileme ile birlikte dikkat çeken dışlanma terimi, Fransa'da Chirac Hükümeti görevde iken sosyal işlerden sorumlu devlet bakanı Lenoir tarafından ilk defa kullanılmıştır. 1970'li yılların ortalarından itibaren Fransa'da sosyal dışlanma ile mücadele için çeşitli politikaların geliştirildiği belirgin bir biçimde gözlemlenmektedir.

Son derece geniş bir kitlenin toplumdan dışlanmış olduğunu gösteren bu gruplara işsizlerin ve yoksulların eklenmesi 1980'li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu safhadan sonra sosyal dışlanma kavramı eşitsizlik ve yoksulluk olgularıyla açıklanmaya çalışılmıştır (Çakır, 2002: 84). Ekonominin kötüye gitmesinin süreklilik göstermesi ve eski refah devleti politikalarının bu sorunlarla baş edebilmede yeterli gelmediği görülmektedir. Bu sebepten ötürü yeni politikaların geliştirilmesi gerektiği düşüncesi gerekliliği görülmüştür. Yeni liberal politikaların neden olduğu yeni sosyal krizlerle birlikte işsizliğin artışı ve uzun sürmesi, devletin arka plana atılması neticesinde sosyal korumanın azaltılması geniş toplum kesimlerinin sosyal dışlanma olgusu ile karşılaşmasını beraberinde getirmiştir (Erdoğdu, 2004). 1990'lı yıllarda ise dışlanmışlara ve dışlanmanın önlenmesi ve azaltılması politikalarına odaklanılmıştır. Zamanla Fransız kökenli olan bu kavram Avrupa'daki diğer ülkelerde de büyük ilgi toplamış ve 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği literatürü tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Atkinson ve Davoudi, 1999: 226-227). Kavramın yaygın kullanımında, Avrupa Birliği'nin bu kavramı yoksulluk yerine benimsemesinin etkisi oldukça büyük olarak kabul edilmektedir (Şahin 2009:74). AB'deki yaygın kullanımı ile

küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar çerçevesinde; 1990'lı yılların sonu ve 2000'lerin başından itibaren değişen ekonomik ve sosyal yapı içinde bu kavram sosyal koruma literatüründe hızlı ve etkili bir biçimde yerini almıştır (Gökbayrak, 2005).

Sosyal dışlanma tanımlanmaya çalışılırken en çok vurgu, ekonomik boyut üzerine yapılmakla beraber; kavram politik, sosyal, kültürel boyutta da incelenmektedir. Bununla birlikte, kavram uzun dönemli yoksulluk (Levitas, 1999), kutuplaşma ve eşitsizliği de içine alan yoksulluktan daha geniş (Room, 1999) bir bağlamda, − özellikle küreselleşme sürecinde artan ve ortaya yeni çıkan toplumsal ve sosyal sorunlara − yeni açılımlar getirmek için işlevsel bir şekilde kullanılmaya çalışılmaktadır. Kavram bu denli çok anlamlı ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Buradan hareketle tanımlanmasının çok kolay olmadığını ve kolay bir tanımlanmasının yapılmasının da zor olduğunu anlaşılmaktadır (Silver 1995).

Sosyal dışlanma çok çeşitli sosyal aktörler tarafından farklı şekillerde tanımlanmış olduğundan, kavramın genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamaktadır. Genel bir tanımını yapmaya çalışırsak, sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleri olarak ifade edilmektedir (Walker ve Walker,1997:8). Sosyal dışlanmanın tanımlanmasının bu kadar zor olması unsurlarının belirlenmesini de zorlaştırmakla birlikte, sosyal dışlanma kavramının merkezinde sosyal ilişkiler unsuru ve bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmemeleri yer almaktadır. Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlar gibi birden çok alanda karşılaşılan sosyal problemlerle ilişkili olduğunu belirten çok boyutluluk; farklı zamanlarda farklı toplumlarda farklı şekillerde anlaşılabileceğini ifade eden görelilik ve çok zamanlı bir süreç olmasını içeren dinamiklik ise kavramın diğer unsurlarını teşkil etmektedir (Şahin 2009:72).

De Haan tarafından da sosyal dışlanma, topluma katılmanın veya toplumun bir parçası olarak kabul edilmişliği yansıtan sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çerçevesinde, sosyal dışlanma toplumdaki bütün bireylerin ve grupların toplum olarak kabul ettiğimiz olguya erişimlerinin sağlanamaması ya da tam potansiyellerini gerçekleştirememeleri neticesinde ortaya

çıkmaktadır. De Haan'a göre uygulamada birçok politika yapıcı ve sosyal bilimci dışlanmayı işgücü piyasasından dışlanma, ciddi yoksulluk ve maddi yoksulluk şeklinde tanımlamakta, azınlıkta kalan bir grup ise dışlanmayı temel sosyal hakları yerine getirememe olarak tanımlamaktadır (De Haan, 1998). Edirne'de Roman mahalleleri olarak adlandırılan mahallelerde yaşayan bireyler diğerleri tarafından yoksul olarak kabul edilmektedir. İş piyasasında dışlandıkları için ciddi manada yoksulluk yaşamaktadırlar. Bu yoksulluk beraberinde temel sosyal haklardan mahrumiyeti getirmektedir.

Dışlanma kavramı çoğu zaman sınıf altı, yoksulluk, eşitsizlik, yabancılaşma, irtibatsızlık, yoksunluk, marjinallik, bütünleşememe gibi terimlerle birlikte kullanılmaktadır (Sapancalı, 2005). Çoğu zaman yoksulluğa yönelik yeni bir yaklaşım olarak algılanır ve yoksullukla eş anlamlı kullanılır. Ancak her ikisi farklı anlamlara sahip iki kavramdır. Sosyal dışlanma yoksulluğu da içine alan ve hatta yoksulluğu aşan geniş bir anlama sahiptir (İnsel 2005:11). Bununla birlikte, iddia edildiği üzere sosyal dışlanma yaklaşımı bölüşüm sorunu üzerine oturan yoksulluğu dışlamaz (Özkaplan, Özdemir ve Özdemir 2005:92).

Sosyal dışlanma kavramı göreceli bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan ele alındığında da göreceli yoksulluğa yaklaşmaktadır. Ancak, yoksulluk daha çok yeterli gelir ve tüketimi gerçekleştirebilmekten yoksunluk durumunu ifade eden statik bir kavram iken sosyal dışlanma, gelir yoksunluğunun yanında dayanışma, yapabilirlik ve haklardan yoksunluğu da içeren çok daha geniş bir anlama sahip bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk statik bir fenomenken sosyal dışlanma çok boyutlu, dinamik ve sürece odaklı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Room 1995:5). Sosyal dışlanma söylemini tercih eden otoritelerin büyük bir bölümü dinamik bir süreç olma özelliğinin bu yaklaşımın ayırt edici bir öğesi olarak vurgulamaktadır. Toplumsal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi üzerinde durmak ve toplumsal dışlanmayı irdelemek oldukça önemli bir noktadır. Bu ilişki "Yoksulluk bir durum olarak tarif edilebilir, ancak toplumsal dışlanmışlık kavramı bir eyleme işaret etmektedir." olarak açıklamak yerinde bir ifade olmaktadır (Özbek Sönmez 2001:51). Öyle ki; toplumsal dışlanma meselesi "bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan ve

bireyin kendi geleceğini oluşturmasında fırsatlara tam anlamıyla erişimini engelleyen temel gereksinmelerden yoksun kalması, toplumla olan bağlarının kopması, sivil, siyasal, ekonomik ve sosyal yurttaşlık haklarından yoksun olma/bırakılma durum ve süreçleri" olarak tanımlamaktadır (Sapancalı 2005). Söz konusu tanımdan da hareketle dışlanmışlığın bünyesinde ayrımcılığı, eşitsizliği, sosyal korunma yoksunluğunu, güçsüzlüğü ve izole edilmişliği barındırdığı ve dolayısıyla da her toplumsal dışlanmanın yoksulluk esaslı olmayabileceğini söylemek mümkün görünmektedir (Engincan, 2015:117).

Sosyal dışlanma, yoksunluğa neden olan kurumsal mekanizmaları, ilişkileri ve sonuçları da içeren dinamik bir süreçtir. Yoksulluğun, ayrımcılığın ve diğer dezavantajların nedenlerini ve etkilerini kapsamaktadır. Hem yoksulluğa hem de bunu ortaya çıkaran süreçlere odaklanmış bir hedefe sahip kavram olarak ifade edilmektedir. Sosyal dışlanma yaklaşımı, insanların farklı etkinliklerden aynı anda yoksun olduğunu öne sürer ve yoksunluğun politik, ekonomik, kültürel ve sembolik boyutları ile ilgilenmektedir. Bu nedenle çok boyutlu yoksunluğa dikkat çekerek ve yoksulluğu sadece ekonomik değil, toplumsal, kültürel ve politik bir sorun olarak ortaya koymaktadır (Yüncü, 16).

Bunun yanında bireyin siyasi temsiliyetinin olmaması veya zayıflaması, dil din, yaşam biçimi gibi toplumun genelinden farklı olan özelliklerinin bir dışlanma biçimine dönüşmesi durumları da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumların görülmesi, bireyin topluma katılımının önünde engel oluşturarak dışlanmasına sebep olmaktadır. Bütün bu süreçler birleştiğinde, yaşamın her alanına nüfuz eden ve kalıcı diyebileceğimiz bir dışlanma biçimi ortaya çıkmaktadır (Akkan, Deniz ve Ertan 2011:24). Türkiye'nin 81 ili, 922 ilçesi ve 32165 mahallesinde[3] yaşayan en az bir Roman vatandaşı bulmak mümkündür. Ancak temsiliyet noktasında bu vatandaşların oldukça ciddi problemlerle karşılaştıkları bilinmektedir. Bu problemle mücadele etmek adına neredeyse her bir Roman mahallesinde 1 sivil toplum kuruluşunun olduğuna rastlanılmaktadır. Romanlar konusunda çoğu İstanbul ve İzmir olmak üzere

[3] Sayılar T. C. İçişleri Bakanlığı'nın https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx internet sayfasından alınmıştır. Erişim Tarihi: 22.12.2021.

600 den fazla dernek, 42 den fazla federasyon ve 3 konfederasyonun olduğu bilinmektedir. Bu denli fazlaca sivil toplum kuruluşu belediye meclis üyesi, belediye başkanı ve milletvekili çıkarma konusunda yetersiz olmalarına rağmen 27. Dönem TBMM de görev yapan 2 Roman milletvekili bulunmaktadır. CHP İzmir Mv. Özcan PURÇU ve AK PARTİ İzmir Mv. Cemal BEKLE TBMM de görev yapan Roman milletvekilleridir. 2 milletvekilinin olması problemler ve çözümlerine yönelik farkındalık oluşturma konusunda büyük potansiyele sahiptir.

Romanlar Edirne'de yoğun yaşamalarına rağmen hem temsil sorunu hem de iş kaynaklarına erişmede sorun yaşamaktadırlar. Birçok bireyin Edirne'ye ilk gelen ailelerden olduğu soyağacı araştırmalarından teyit edilebilmektedir. Bu husus dahi dikkate alındığında yerli ve herkesten eski olmalarına rağmen dışlanmalarından dolayı hiçbir sektörde söz sahibi olamamaktadırlar. Bürokrasi ve çeşitli siyasi ve sivil toplum organizasyonlarında kendilerine yeteri kadar ve nitelikli görevler bulamamaktadırlar. Bir partiye ya da derneğe üye olabilmekte iken aynı parti ya da dernekte yönetim kademelerinde görev alamamaktadırlar.

Kentlerde oluşan yeni ilişkiler ağı ve buna göre üretilen kentsel politikaların doğası gereği tetiklediği daha fazla rekabet ve maksimum rant getirisi güdüleri, kent içi alanların mekânsal dönüşümü ile sosyal ayrışmayı da kaçınılmaz olarak ortaya çıkarmaktadır (Engincan, 2015:108). Burada özellikle dernekleşme faaliyetleri sırasında dernek yöneticilerinin elde ettiği imkanları üyelere ya da faydalanması gereken bireylere aktarmaması ve kendi çıkarına kullanması gibi olaylar görülebilmektedir. Bu da o organizasyonun amacından saptığının göstergesi olmamakla beraber, kendine fayda sağlayan yönetici ya da sorumlunun rant sağladığını göstermektedir.

Aslında sosyal dışlanmayı oluşturan unsurlar arasında diğerlerini de belirleyenin ekonomik yetersizlik olduğu söylenebilmektedir. Ekonomik olarak yetersiz bir birey, ihtiyaçlarını karşılayacak ve asgari bir yaşam standardını sağlayabilecek gelirden yoksun olarak kabul edilmektedir. Bununla ilişkili olarak sağlık, eğitim, konut ve diğer tüm ihtiyaçlara ulaşması da gelire bağlı olarak bilinmektedir. Yeterli geliri olmayan kişi eğitim olanaklarına ulaşamayacağı

durumundan yola çıkarak iş bulmasına olanak sağlayacak imkândan yoksun kalmaktadır. Bu da döngüsel olarak yine gelir yoksunluğuna ve yetersizliğine yol açmaktadır. Eğer birey işsizse, çalışma aracılığıyla kurduğu sosyal ilişkilerden de yoksun kalmaktadır. Sosyal güvenlik mekanizmalarına erişemez duruma gelecek giderek toplumla kurduğu bağlar zayıflayacaktır. Sosyal dışlanma ve "yapabilirlik yoksunluğu" arasında bağlantı bulunmaktadır (Sen 2000:5). Sosyal dışlanma yapabilirlik yoksunluğunu biraz daha genişleten bir kavram olarak görülmektedir. Yapabilirlik yoksunluğu sonucu toplumsal yaşama katılamama sosyal dışlanmayı oluşturabilmektedir (Sen 2000:5). Bu anlamda George yaşadığımız çağı "dışlanma çağı" olarak nitelendirmektedir (George 1997). Bu aşamada yoksulluktan kurtulmak için imkanlardan yoksun bırakılmamak gerektiği görülmektedir. İmkanlardan yoksun bırakılmamak için ilk başta ekonomik problemler giderilmeli. Bunun çözümünde yardımlar veya geçici işler gibi süreksiz çözümler bir anlamda bu yoksulluğu artırmaktadır. Çünkü bu çözümler o gelecek için bir çözüm olarak kabul edilmemektedir. Ekonomik problemler için kalıcı çözümlere ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Toplumsal dışlanma, çok boyutlu bir süreç olarak, temel sağlık hizmetlerinden, temel eğitimden, konut, su arzı, kanalizasyon ve sosyal güvenlik gibi bazı toplumsal refah hakkı göstergelerinden dışlanma olarak değerlendirilmektedir (Appasamy ve diğerleri 1995). Sosyal dışlanma kavramı, beslenme, istihdam ve işsizlik sorunları, etnik ayrımcılık yoksulluk ve aşırı yoksulluk bağlamında da tartışılmaktadır (Gore 1995). Bu problemler aslında yoksul olarak nitelendirilen özellikle Roman mahalleleri için adeta karakteristik özellikleri olarak görülmektedir.

Dışlanan grupların belirli mekânlarda yoğunlaşması ile yaşanılan yerin damgalanması ve yaftalanması ise mekânsal etmenler arasında yer almaktadır (Bancroft, 2005:51–77, 122–45; Sigona, 2005;). Dışlanmış grupların belirli mekânlarda yoğunlaşması, "kültürel korunma" ve "gönüllü yerleşim" alanları olarak belirlenmesi, olumsuz özelliklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına yol açarak, daha büyük topluma uyum sağlamanın önünde engel teşkil edebilmektedir (Wirth, 1927; Başkır, 2008). Temelinde ekonomik problemlerine çözüm getirmek nedeni ile yapılan

bu yerleşmenin aslında ismi ile müsemma değil tamamen mecburi yerleşim olarak görülmesi gerekmektedir. Bu aileler maddi anlamda geliri sınırlı oldukları için daha düşük ücretli çözümler nedeni ile buralara yerleşmektedirler. Maddi anlamda güçlenip geliri artan aileler ilk fırsatta bu bölgeden ayrılmaktadırlar.

Ekonomik, siyasi, kültürel ve mekânsal alanlarda yaşanan sosyal dışlanma bireyi toplumun kıyısına itmektedir. İstihdam ağlarına ve güvenceli işe erişememe, emek piyasası ile ilişkilerin zayıflaması ve beraberinde güvenceli ve düzenli bir gelirin yokluğu ekonomik yaşamdaki sosyal dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Diğer yandan sosyal dışlanma kavramının erişim kavramı ile de birlikte düşünülmesi gerektiği öne sürülmektedir. Karar alma süreçlerine, toplumsal kaynaklara ve hizmetlere erişimin olup olmaması sosyal dışlanmayı belirleyen bir durum olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımı değerli kılan bir diğer boyutu, tüm bu süreçlerin mekânlarda tezahürüne vurgu yapması olarak görülmektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011:24). Burada altını çizdiği nokta yaşamlarımızın geçtiği mekânların da toplumsal kaynak ve hizmetlere erişimi şekillendirmesi olarak görülmektedir.

Topluma katılım ve kaynaklara erişim mekânsal pratiklerimiz ile doğrudan ilişkilidir ve mekânsal boyut, sosyal dışlanmanın yaşanma biçimlerini belirleyen bir faktör olarak kabul edilmektedir. Örneğin, mekânsal ayrışma bireylerin emek piyasasına erişimlerinde önemli olan ilişki ağlarına ulaşmalarını engelleyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011:24). Mekânsal ayrışma sosyal dışlanmanın başladığı yer olarak bilinmektedir. Yaşanan dışlanmayı anlamak için bu mekânsal ayrışmayı anlamak gerektirmektedir. Diğer yandan mekânsal ayrışma mekânsal damgalamayı da beraberinde getirebilmektedir. Damgalanan mekânlarda ikamet ediyor olmak birçok alana erişimde bireylerin önünde bir engel olarak görülmektedir. Toplum tarafından riskli olarak kabul gören bir mekânda ikâmet edenler bir süre sonra mekândan çıkamaz bir hal alabilmektedir. Bununla birlikte mekân sosyal dışlanmanın ana belirleyicisi haline gelebilmektedir. Bir diğer dikkat çekilmesi gereken boyut ise, bu mekânların bir dayanışma alanı olmaktan da uzak bir hal alması olarak ifade edilebilmektedir. İş başvurularında belirli mahallelere karşı önyargı bulunmaktadır. Örneğin gerekli şartları sağlamasına rağmen herhangi bir iş

başvurusu sürecinde adresinde Roman mahallesi diye bilinen bir mahalle yazan bir bireyin çeşitli bahanelerle iş başvurusu reddedilebilmektedir.

Damgalanan mekânlarda, diğer mahalleliler ile beraber hareket etme isteğinden çok, bir an önce o mahalleyi terk etme ve daha güvenceli konforlu mekânlara geçme isteği ağır basmaktadır (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011:24). Dışlanan ve damgalanan mekân, dayanışmayı ve kolektivite duygusunu ortadan kaldıran, bireyleri kendi dışlanmışlıkları ile baş başa bırakan bir dünya ortaya çıkarmaktadır. Dışlanan mekânlardaki hizmetler de diğer yerlere göre kötü bir hal almaktadır. Örneğin, birçok kişi için nerede yaşadıkları, çocuklarının nasıl bir okula gittiğini, dolayısıyla da onları nasıl bir geleceğin beklediğini belirler nitelikte olduğu görülmektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011:24). Bu bağlamda sadece gelir yetersizliği ile açıklanamayan, mekânsal ayrışmalara, kaynaklara erişim ve topluma katılım sorununa dikkat çeken "sosyal dışlanma", yoksulluk üzerine çalışan araştırmacıların tercih ettiği bir kavram haline gelmektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011:24)

2.3.1. Sınıf Altı

Sınıf altı kavramı ilk kez Myrdal tarafından II. Dünya Savaşı sonrasında artan refahın dışında kalan ve ekonomik büyümeden çok az yararlanan ya da hiç yararlanamayan; uzun süredir aşırı derecede yoksul olan, en düşük ekonomik sosyal tabakadaki aileleri ve bireyleri betimlemek için kullanmıştır. Sınıf altı mensupları, sosyal yaşama katıl(a)mayan, toplumdan kovulmuş, (çalışmayan, çalıştırılabilir olmayan ya da az çalışan) bir sınıf olarak sömürülmeye bile değer görülmeyen, gereksiz bireyler olarak görüldüklerini ifade etmektedir (Myrdal 1963:34–9). Buna ilave olarak toplumun, geri kalanının bu dışlama sürecine eşlik etmesi ile birlikte sınıf altı oluşumunun hızlandığını savunmaktadır (Myrdal 1963:10–1). Özellikle sosyal dışlanmanın görülmesi, bu tabakanın oluşmasına ekonomik yönden problemlerin derinleşmesi, bireylerin sosyal yönden de yıpranması ile birlikte psikolojik olarak kendini ikinci sınıf insan olarak görmesi ile sebep olmaktadır. Sınıf altı, düşük eğitim düzeyine sahip olmaları nedeniyle toplumsal grupların en altında yer alanların, ekonomik yapıda ortaya çıkan değişimin dışında kalmaları sonucu oluşmaktadır

(Myrdal 1963:25–8). Roman mahallelerinde eğitim düzeyinin düşük olması ki hala okuma yazma bilmeyen bireylerin olduğu görülmektedir, sınıf altı oluşumuna katkı sağlamaktadır. Bazı roman Mahallelerinde aynı mahalle içinde eğitim düzeyi farklı olan insanların mahallenin farklı yerinde toplanması ile adeta o mahalle içinde bir sınıf altı oluşturduğu ifade edilebilmektedir.

1970'lerle birlikte, kavramın nitelediği grup değişmez iken, kavrama yüklenen anlam değişim göstermektedir. Sınıf altını oluşturan nedenin yapıdan davranışa döndüğü görülmektedir. Sınıf altı, "yoksulluk kültürü"nün bir sonucu olarak oluşmaktadır. Yoksulluğun yoksulların davranışlarını değiştirmesi ile çözülebilir bir halde olduğu görülmektedir. 20. yüzyılın son çeyreği ile birlikte bu davranışsal yaklaşım, yoksulluk kültüründe de olduğu gibi, sistemden daha çok, yoksulu (kurbanı) suçlayan bir zeminde tartışılmaktadır (Aşkın 2011:34)

Sınıf altı olarak nitelenen gruplar, yoğun bir işsizlikle, düşük eğitim düzeyiyle, suçla birlikte anılmaktadır. Irk ya da etnikliğin sınıf altı üyesi olmada muhtemel bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca sınıf altı oluşumunda bunların gerekli şartları oluşturmadığı, fakat yoksulluğun bir etnik azınlıkta yoğunlaşmaya başlamasının, yoksulluğun ırksallaşmasına ve bir sınıf altı oluşumuna yol açma eğilimi olduğu da düşünülmektedir (Emigh vd., 2001:4–5).

Çoğunlukla kentlerde yaşayan Siyahlar üzerinden kurguladıkları sınıf altı kavramında ortaya çıkan özellikler:

- Yoksulluk
- Etniklik
- Türdeş grupların yerleşim birimlerinin, hem toplumun genelinden, hem de aynı etnik gruptaki daha iyi sosyal ve ekonomik durumda olanlardan coğrafi olarak soyutlanma
- Toplumun refahına katkı yapmayan ve aynı zamanda yaratılan refahtan yararlanan gereksiz bir sosyal tabaka olarak görülme
- Yoksulluğun genellikle kuşaktan kuşağa aktarılması

şeklinde ifade edilmektedir (Wilson 1987, 1998, 2003; Myrdal 1963)

Genel olarak bakıldığında, sınıf altı kavramı, farklı sosyal ve tarihsel bağlamda, sosyal düzenin en altında bulunan grupların, ekonomik ve sosyal dışlanmışlığına vurgu yapan yapısal bir durum olarak görülmektedir. Ancak daha çok, gelişmiş ülkelerde kent-içi alanlarda yaşayanların sosyal ve ekonomik durumuna odaklanmaktadır. Ülkemizde yaşanan kentsel yoksulluğu ve Roman vatandaşlarımızın yoksulluğunu açıklamada "işlevsel" olarak kullanılabilmesi çalışmalarda ele alınmaktadır. Edirne Romanları üzerinde sınıf altı kavramına yönelik bir çalışma bulunmamaktadır.

Kent sosyolojisi okuma kitaplarında "sosyal farklılaşma ve eşitsizlik" başlığı altında ele alınan sınıf-altı olgusu, yoksulluğa aşina olan kentlerin sosyal yapısına yönelik ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Sınıf-altı olgusunu yoksulluktan ayıran, onun sadece gelire ya da servete bağlı olarak tanımlanan bir durum olarak görülmemesidir. Aynı zamanda modern refah toplumlarının temel kabullerini tehdit eden değersel ve davranışsal eğilimlere işaret etmektedir.

Sınıf-altı, alt sınıflardan farklı olarak Batının klasik sınıf düzeni içinde yeri olmayan bir kategoriye işaret etmektedir. "Tabakalaşmış toplumlarda her zaman mevcut olan yoksul insanları damgalamak için kullanılan bir terim olduğu" düşüncesiyle eleştirilmektedir (Myers 2008). Kavramın tam ve net anlamının bilinmemesi nedeniyle özellikle günlük yaşamda Türkiye'de bu kavram çok sık kullanılmamaktadır.

Sınıf altı kavramının 19. yüzyıldaki tehlikeli sınıflar (*dangerous class*) kavramının bir türevi olduğu düşünülmektedir. O dönemlerde yoksul sınıfların mevcut iş imkânlarını karşılamanın ötesinde üremelerine engel olunması gerektiği öne sürülmüş, bu gerekçeyle yoksullara yapılacak devlet yardımına karşı çıkılmıştır. Morris'e göre bu görüşler çerçevesinde kullanılan kavramlar, "yerleşik orta sınıfların merakı ve sosyal korkuları tarafından ateşlenmiş bir lanetleme ve mesafe koyma" çabasının sonucudurlar (Morris 2002). Ona göre, bu dönemde sorunun ahlaki çöküntüden kaynaklandığı düşünüldüğünden, çözümün de ahlaki eğitim olacağına

inanılmakta ve yoksullara yardımın sınırlanması önerilmektedir. Özetle, Batı düşüncesinde yoksulluk ve özellikle de sınıf-altı olgusu, genetik ve ahlaki kaynaklı bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Ünlü Türk Halk Müziği Sanatçısı Neşet Ertaş'ın "Dertli Yoldaş" isimli eserinde "Fukaraysan, abdal derler, ya çingen haşa" sözü ile bu durum etnik olarak ifade edilmektedir. Burada çingen sözü ile Romanlar ile özdeşleştirilen "çingene" kavramı kullanılmıştır. Ancak kastedilen Romanlardır. Bu söz ile dışlanmışlık, sınıf altı olma durumları sanatçı tarafından ifade edilmiştir.

Kalıcı işsizlik, eksik istihdam ve istihdam edilemez olmayı sınıf-altı göstergeleri olarak tanımlanmaktadır (Myers 2008). Sınıf altı kavramı, bir başka açıdan kentsel alanlarda yoğunlaşmış, toplumdan kopmuş, ekonomik anlamda marjinalize olmuş ve modern ekonomide iş bulmak için gerekli yetenek ve davranışlardan yoksun, daimi/kalıcı yoksul bir insan grubu olarak adlandırılmaktadır (Morris 2002; Ricketts ve Sawhill 1988). Suç ve diğer sosyal patolojiler bu grubun temel özelliklerinden olarak görülmektedir. Bu şekilde ülkemizde çok mahalle bulunmamasına rağmen toplumsal önyargılar, çeşitli suçların görülmesi ve algılarla bu mahallelerin var olduğu düşüncesi yaygın olarak görülmektedir.

Sınıf-altı, "perişan yaşam koşullarını ve sınıflarda bile var olan geleneksel bağlardan yoksunluğu düşük vasıf, umutsuz istihdam olanakları ile birleştiren grup" olarak ifade edilmektedir (Morris 2002). Sınıf-altını tanımlayan kriterler, eğitimsizlik, vasıfsızlık, emek gücünün dışında kalmış olmak, uzun vadeli işsizlik, sapkın davranışlara angajelik, ailede istikrarsızlık ve yardım bağımlılığı olarak ifade etmektedir (Myers 2008).

Sınıf-altı olma durumu sadece açık ırksal ayrımcılıkların değil bir dizi faktörün doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Wilson 1990). Bu faktörler

- Tarihsel ve güncel ayrımcılığın etkileri
- Göçmen hareketlerinin etkisi
- Yaş yapısındaki değişiklikler
- Temel ekonomik değişimlerin etkisi
- Yoğunlaşma ve toplumsal yalıtım

şeklinde sıralanabilmektedir. Bu nedenle de ırk ayrımcılığının önlenmesiyle yoksulluğun azalacağı kanaati tam anlamıyla doğru olarak kabul edilmemektedir (Wilson 1990). Sanayisizleştirme ve yatırımların gerilemesinden kaynaklanan sorunlar, ekonomik gelişme, mesleki eğitim, iş yaratma gibi araçlarla çözülebilmektedir. Dezavantajlı grupların emek piyasasındaki marjinal ekonomik pozisyonu, yoğunlaştırılmış yoksulluğun yoğunlaştığı alanlarda yaşamaktan kaynaklanan sosyal yalıtım durumu (sosyal çevre koşulları), "alt sınıf" ya da "işçi sınıfı" ile ilgili standart nitelendirmelerde ele alınmayan konular olarak yer almaktadır (Erkilet 2011:140). Sınıf altı oluşumunun yoksullukla olan ilişkisi bu faktörler ile ifade edilebilmektedir. Nitekim göçmenlik ile ortaya çıkan yoksulluk bir süre sonra şartların da gelişmesi ile sınıf altını ortaya çıkarmaktadır.

2.3.2. Öteki

"Öteki"nin kaotik ve akıldışı yöntemleri ile kendi akılcı Avrupalı kültürel kimliklerinin daha muzaffer ve iyimser ifadesi arasındaki zıtlığa vurgu yapan, Avrupalı-olmayana, yani "öteki"ne ait kavramları kullanmış oldukları görülmektedir. Bu kimlik anlayışı kendini tarihin oluşumunda merkezde gören ve diğer herkesi çevreye yerleştiren bir anlayış olarak ifade edilmektedir (Larrain 1995:196)

Bu kavramın adeta tasarımcıları ya da fikir babaları Avrupa'yı merkez, Ayrupalı olmayan "öteki" denilen bireyleri çevre ve aşağı olarak kabul etmektedir. Vlodernize nin evrensel kuramları "öteki" bireylere Avrupalı akılcı özne açısından bakmaktadır. Tüm farklı kültürleri kendi birliğine indirgemektedir. Tarihçi kuramlar da "öteki" bireylere kendi tek ve özgün kültürel yapısı açısından bakmış ye farklılık ile bölünmüşlüğü öne çıkartmaktadır. İlki ötekinin özgünlüklerini görmezden gelmektedir. İkincisi "öteki" bireylerin oluşumunu farklı tanımlamıştır. Bu farklı tanımlama ile birlikte aşağı ve görülmelere yol açmaktadır (Larrain 1995:196).

16.yüzyıldan beri Avrupalı kültürel kimliğin oluşumunda Avrupalı olmayan, ötekinin varlığının kesin olarak bulunduğunu anlamak büyük önem arz etmektedir. Amerika'nın keşfi ve fethi, kapitalizmin başlangıcı ve Avrupa'da ulus-devletlerin biçimlenmesiyle çakıştığı için özellikle çok önemli bir rol oynayan bir gelişme olarak

ifade edilmektedir. Kültürel kimliklerin biçimlenmesi "öteki" bireylerin ifadesini dikkate almaktadır. Bu bağlamda da kendi kendini kültürel olarak tanımlama işi her zaman öteki bireylerin değerlerinden, özelliklerinden ve yaşam tarzlarından ayırt edici olmayı içermektedir. Avrupa'nın modernizme adım atışı sırasında da yalnızca Avrupa'nın kendi feodal geçmişinden değil, aynı zamanda Amerika, Afrika ve Asya'nın o günkü gerçekliğinden kaynaklanan alternatif değerlerden sağlanmaktadır (Larrain 1995:197).

Birey, hem kendi algı dünyasını hem de öteki olarak kabul ettiği topluluğun kültürel öğelerini ben ve öteki karşıtlığı içinde tanımlamaktadır. Bu tanımlama merkezinde bulunarak kendini konumlandırmaktadır. Bununla birlikte bu durumu bir tür belirteç ya da ayraç olarak kabul etmektedir. Öyle ki kimliğini tanımlamak için "Ben kimim?", "Biz kimiz?", "Hangi topluluğa bağlıyım?" veya "Onlar ve ya ötekiler kim?" sorularını sorarak mevcut durumunu sorgulamaktadır. Bu soruların yanıtlarına göre hareket etmektedir. Aitlik hissettiği topluluğa karşı benzer kültür unsurlarını işleyerek bir tür bağlılık duygusu geliştirmektedir. Bu aşamadan sonra az önceki soruların yanıtları ve aitlik duygusunun sonuçları ile birlikte ortak bir benlik oluşmaktadır. Buna bağlı olarak ortak kavramlar gelişmektedir. Özellikle etnisite, aidiyet, inanç, cinsiyet, ulusçuluk, milliyetçilik vb. kavramlarda farklı söylemler geliştirerek kültürel kimliğini oluşturmaya çalışmaktadır (Hall, 1998; Weeks, 1998; Bostancı, 1999; Bilgin, 2001; Tok, 2003; Akdemir, 2004; Aşkın, 2007; Karaduman, 2010; Connolly 2011)

"ötekileştirme/dışlama" algısı, bir arada olma, yan yana bulunma haline rağmen pek çok ülkede toplumsal grupların birbirlerini anlamama ve bu anlayışsızlıktan kaynaklanmaktadır. Kimi düşünürler bu durumun devlet ya da egemen elitlerin bilinçli politikalarını imlediğine değinmektedirler. Devletin sorunu önce yaratıp sonra çözümleyerek, toplum üzerinde oto-kontrol uyguladığı düşüncesini benimsemektedirler. Yine bazı çevreler az gelişmiş ülkelerde sürecin tersine işlediğine değinmektedirler. Devletin ya da egemen grupların kendi yarattıkları sorunu çözememeleri halinde bile oluşan tablodan yararlanıp toplumsal kesimleri birleşmelerini engelleyecek şekilde parçalayarak, yine de kendi konumlarını

koruduklarını ileri sürmektedirler. Bu sürece ABD'li Noam Chomsky, "bir araya gelememe sendromu" adını vermektedir (Barsky 2002:191).

"İnsanlar bir araya geldiklerinde fazla tehlikeli olurlar çünkü o zaman düşünebilirler, fikirler üretebilirler ve bunları açıkça ifade edip ait olmadıkları bir alana yani kamusal işleri etkileme alanına girmeye başlarlar" şeklinde ifadesiyle toplumsal algının oluşumundaki dezenformatif süreçlerin önemli bölümünde devletin veya egemen grupların parmağı bulunduğunu savunmaktadır (Barsky, 2002:191).

Medya, okul, dinsel kurumlar gibi devletin ideolojik aygıtlarını oluşturan kurumlarda bireyi hem yalnızken hem de topluluk içinde sürekli etki altında bırakmaktadır. Bireyi tek başına yakalayarak beynini yıkayan medyanın başlattığı taarruzun, diğer kurumlar aracılığıyla kitleselleştirilerek yaygınlaştığını ifade etmektedir. Neredeyse tüm dezavantajlı grupların tarihi veya hikayeleri belli bir mantıksal dizge çerçevesinde aktarıldığından dezavantajlı grupların kaderi, "diğerleri tarafından anlatılarak ötekileştirilmektir." düşüncesini benimsemektedir. (Barsky 2002:192-218)

2.3.3. Getto

20. yüzyılın son çeyreğinde kapitalist sistemde yaşanan sanayisizleşme sürecinin günümüzdeki sınıf altı oluşumunda (özellikle kent-içi bölgelerde) etkili olduğunu belirtilmektedir (Wilson 1987, 1998, 2003). Bir çeşit sınıf altı kavramına zemin hazırlayıcı veya tetikleyici olaak görülmektedir. Nüfus değişimleri, ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunlar, bu karmaşık sosyolojik yapıya etki etmektedir. Gettolarda yaşanan sosyal bozulmanın nedeni olarak ayrımcılık görülmektedir. Bunun akabinde tarihsel süreçte yaşanan ayrımcılığın gettolarda yaşayan sınıf altının durumunu açıklamada önemli bulmaktadır (Wilson 1987:30–32). Bununla birlikte; günümüzdeki ayrımcılığın, yoksullaşmış kentsel azınlıkların davranışları biçimlendirdiği ifade edilmektedir (Wilson 1987:30–32). Sosyal alandaki eşitsizliklerin, yaşam boyu süren ve kuşaklar boyu aktarılan aşırı yoksulluk ve mekânsal ayrışmanın da, yaşanan ekonomik dönüşümlerden olumsuz etkilen nüfus kesimlerinde sınıf altının oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Wilson 1987:30–32).

Getto sakinlerinde sınıf-altı terimi kullanılacaksa, bu yapısal bir kavram olması gerektiği düşüncesi hakimdir. Bununla birlikte toplumsal olarak en dışlanmış ve ekonomik olarak marjinal kesimlerin önceden eşi benzeri görülmemiş bir biçimde yoğunlaşması ile teşhis edilebilecek şekilde sınıfsal ve ırksal egemenliğin sosyal-mekansal biçimlenmesine /modellenmesine işaret eden yapısal bir kavram olarak kullanılması düşüncesinin yaygınlaştığı görülmektedir (Wilson ve Wacquant 2007).

Getto kavramı ilk defa, Venedik'te surlarla örülmüş, giriş çıkışı denetimle yapılan 10. Yüzyıl Yahudi yerleşmesi için kullanılmıştır. Ticaret rotaları üzerindeki Venedik uluslararası bir şehirdi ve birçok azınlığı barındırmaktaydı. Azınlıkları denetlemek için Venedik otoriteleri kısıtlayıcı kurallar uygulamışlardır. En ağırı da Yahudilere yönelik olanıydı. Yahudilerin kendilerine ayrılmış mahallelerde zorunlu olarak tutuldukları bu türden gettolar Fransız Devrimi sonrasına kadar devam etmiştir (Vaughan, 1997). Getto kavramı daha sonraları Avrupa'da Alman işgali sırasında Yahudileri ayrıştırmak için yeniden kurumsallaştı. Amerikan kent sosyolojisi çalışmalarında çoğunlukla kullanılan kavrama, 11 Eylül olaylarından sonra özellikle Müslüman nüfus yerleşimlerinin ayrışmışlığı ile ilişkili olarak Avrupa'da da rastlanmaya başlanmıştır. Ancak getto kavramından özellikle uzak durulduğu ve Avrupa'da getto olmadığı yönündeki değerlendirmelerin daha güçlü olduğu görülmektedir. İngiltere'de örneğin Cantle (2001) "paralel yaşamların" varlığına dikkat çekmekte iken, Wacquant (1997: 160-162) Avrupa'da gettonun teorik ve analitik olarak uygun olmayan bir terim olarak kullanıldığı iddiasındadır ve örneğin Fransız gettosu kavramını "sosyolojik saçmalık" olarak nitelemektedir.

Amerikan menşeli bir kavram olup, kurumsal ayrımcılık ve şiddetli dışlanma süreci ile gelişen, paralel kurumların/kültürlerin yaşandığı konut bölgesi/mekân ayrışmasını aşan yerler için kullanılan bir adlandırmadır. Avrupa'nın kullanmaktan imtina ettiği bu kavram Türkiye'de özellikle büyükşehirlerde yoğun olarak Kürtlerin yaşadığı yerler için kullanılagelmektedir. Ancak etnik ima ve referans içeren bu kullanım aslında o yeri damgalamakta, o yerin niteliğini kuran ilişkileri görmezden gelme/yok sayma gibi sonuçlar doğurduğu gibi mevcut önyargıları besleyerek aslında getto inşasının da önünü açmaktadır (Duman ve Alacahan 2012:73).

2.3.4. Stereotipleştirme (Tektipleştirme)

Etimolojik olarak bakıldığında "Stereotip" kelimesi Yunanca'daki "stereos" ve "tupos" kelimelerinin birleşimi olarak meydana gelmektedir. Kelimenin Türkçe karşılığı ise kalıpyargı olarak verilmektedir. Bu kelimenin ilk kez 1798 yılında matbaacılık terimi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Matbaacılık sektöründe metinlerin metal klişelerle bir defa meydana getirildikten sonra istenildiği kadar basılmasını sağlayan, döküm vazifesi görülen tekniğe verilen isim olarak ifade edilmektedir (Yapıcı, 2004:9). Kavram, sosyal bilimler alanında ise ilk defa sosyal psikolojide 1922 yılında Walter Lippman tarfından yayınlanan "Public Opinion" isimli kitapta kendine yer bulmuştur. Burada kelime "inanışların katılığı ve kolay değişmezliği" anlamını ifade etmek için kullanılmaktadır (Yzerbyt ve Schadron, 2016:206; Harlak, 2000:42; Allport, 1954:191). Lippman tarfından "stereotip" kavramını, fikrinde ve zihinsel kavramada anlatımdan ve resimlerden şekillerden farklı bir dünyayı görmekte (Fedor, 2014:322; Yapıcı, 2004:10; Schneider, 2001:49); stereotipleri diğer gruba ait üyeler hakkında "zihnimizdeki resimler" şeklinde belirtmektedir. Lippman tarfından ortaya atılan bu tanımlama sosyal psikoloji literatüründe gruplar hakkındaki inançlar ve beklentilerden müteşekkil olan "zihinsel temsiller" biçiminde yerleştirilmiştir (Banaji, 2001:15100).

Stereotip konusunda araştırmalar 1933 ve 1935 yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu yıllarda Katz ve Braly tarafından yapılan araştırmalar literatürde ilk araştırmalar oalrak yer almaktadır. Nitelik listesi metodu ile gerçekleştirilen bu araştırmalarda bir gruba ait tipik karakteristik belirlenmiştir (Akt. Yapıcı, 2004; Schneider, 2001; Banaji, 2001; Harlak, 2000). 1940 ve sonrası yıllarda Stereotip konulu araştırmalarda farklı azınlık gruplara dair stereotiplerin içeriklerinin incelenmesi ve bu içeriklerde ortak düşünce birliğinin nasıl şekillendirildiğinin tespit edilmesi şeklinde bir eğilimin hakim olduğu görülmektedir. Bu araştırmalar farklı grupların birbirlerine ilişkin görüşlerini belirleyerek olumsuz görüşlerin değiştirilmesini amaç edinen çalışmalardır. 1950 yılından sonra ise eğilim stereotiplerin ortaya çıkışları konusuna doğru kayma göstermiştir. Azınlık grupları dışlama davranışının bir kişilik özelliğinden kaynaklanabileceği varsayımı göz önüne alınarak özelliğinin geçmişi konusu

araştırmaların gündemi olarak ele alınmıştır. 1960 ile 1970 arası yıllarda araştırmalar seyrelmiş ancak 1970 ve sonrasında araştırmacılar tarafından bilişsel akım temelinde stereotip konusu yine gündeme alınmıştır. 1980'li yıllarda baskın olan bireyi tanımlayan "bilişsel tembel" şeklindeki anlayışın terk edilip bireyin "güdülenmiş taktikçi" olarak görülmesi araştırmacıları "bireyi stereotipsel düşünmeye yönelten bilişsel süreçler nelerdir?" sorusundan çok "bireyler hangi amaçlarla stereotipleri kullanırlar?" sorusuna yöneltmiştir (Limon, Oral Kara ve Antalyalı 2019: 197).

Günümüzde stereotip konusundaki araştırmalar disiplinler arası yaklaşımda incelenme konusu olarak ele alınmaktadır. Bu araştırmalarda azınlık ve çoğunluk grupları arası çatışmaları da barındıran, karşıt grup ilişkileri ve kadın/erkek, başarılı yönetici ilişkileri üzerine ağırlık kazanmıştır. Stereotip kavramı, ön yargı ve ayrımcılığın bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yönlerini ifade ettiği için yaygın bir şekilde bilişsel ve sosyal psikoloji alanlarında ele alınmıştır. (Fiske, 1998: 357).

Son yıllarda örtük tutum ve stereotiplerin içeriğine ve stereotiplerle alakalı bulunduğu belirlenen önyargı, grup kimliği gibi konulara olan ilginin arttığı araştırmaların konu analizinde görülmektedir. Stereotiplerin karmaşık dünyanın mantıklı bir şekilde analiz edilmesine imkân tanıyan vasıtalar olarak görülmesi, konunun disiplinler arası çalışılmasının haklı bir sebebi olarak ifade edilmektedir (Banaji, 2001: 15101-15102). Araştırmalar genellikle stereotiplerin düşünmedeki rolüne indirgenmiş olsa da, toplumda ve işletmelerde sosyal etkileşimin pürüzsüz ve kolay bir şekilde ilerlemesine yardımcı olarak sosyal açıdan pragmatik bir işleve sahip oldukları düşünülmektedir (Banaji, 2001: 15102; Fiske, 1998;).

3. BÖLÜM

ROMAN TARİHİ

Çingenelerin, ana vatanları Hindistan'ı (özellikle Sind Bölgesi) neden terk etmek zorunda kaldıkları günümüzde üç teoriyle açıklanmaya çalışılmıştır. İlk ve en yaygın olan teori, Gazneli Mahmut'un Sindh ve Penjap'ı işgali sırasında 500.000 Hintliyi esir aldığı ve Hindistan'ı fetheden Müslümanların, çingeneleri ekonomik ve askeri nedenlerle köle olarak kullanması ve beraberlerinde ülkelerine götürdüğüdür (Marushiakova ve Popov 2006). Bir diğer teorisi ise en düşük kasta dahil olduğu bilinen çingenelerin, Müslüman akınlaraına karşı paralı asker olarak kullanılması süreciyle göçlerin başladığıdır (Fraser, 2005; Öztürk 2005:280-282). Üçüncü teorinin dayanağı ise İranlı Ozan Firdevsi olup, bir Hint kralının, müzisyen çingene ailelerinden Zotti ve Luri'leri Şah'a göndermesiyle çingenelerin yüzyıllara yayılan göç sürecinin başladığı vurgulanmaktadır (Marushiakova ve Popov 2006). Sonuç olarak, doktrinde birleşilen nokta çingenelerin, yaklaşık 12 yüzyıl süren göçlerinin tekil bir olay sonucu değil, baskı ve zorlama içeren tarihsel olaylar dizisi (akınlar, tarımın gerilemesi, kıtlık, salgın hastalılar, yönetim baskısı vb.) ile dünyanın dört bir yanına dağıldığıdır.

MS. V. Yüzyılda Hindistan'dan çıkmaya başlayan Çingeneler, diğer pek çok topluluğun aksine kitleler bazında değil, irili ufaklı gruplar halinde göç yollarına düşmüşlerdir. Bu yüzden de Çingene göçü 1000 yıla aşkın sürede gerçekleşmiştir. Hindistan'dan V-VII. Yüzyıllar arasında hareket eden ilk çingene grupları İran'a gelmişler, VII.-X. Yüzyıllarda görülen ikinci dalga Müslümanların Hindistanla İran'ı fethetmesi süresince aynı yöne doğru olmuştur. Gazneli Mahmut devrinde son Çingene göçü aynı rotadan başlayarak Avrupa'nın içlerine denk yayılmıştır. Çingenelerin Kuzey Avrupa'ya varışları için IX. XIV. Yüzyıl tarihlerini veren Ringold, bu geniş göç bölgesinde farklı inanç ve tutumları sebebiyle, yerli egemenlerle başı derde giren Çingene topluluklarının, kendilerine atfedilen "Bir bölgeye yerleşememe, toprağa bağlanamama " durumunun, çingenelerin tercihlerinden ziyade göç sonuçlarından kaynaklanan bir zorunluluk olduğu öne sürmektedir. Ringold'a

göre Küzey Avrupa'da yerleşimin başlayabilmesi için XV. Yüzyılın beklenmesi gerekecektir (Dural ve Eseler 2019:32).

Çingene göçünün İran- Ermenistan- Anadolu- Yunanistan- Güney Slovakya-Macaristan hattını izlediğini düşünen araştırmacılar, bir dönem İspanya'da kitlesel biçimde yaşayan Çingene topluluklarının tarihlerindeki ilk kırım ve toplu sürülme yaptırımına da, İspanyol Krallığı'nda maruz bırakıldıklarını belirtmektedirler. Anadolu'da ilk Çingene izleri IX. yüzyıl başlarında dikkati çekmesine karşın, Bizans İmparatorluğu'nda demirci ustaları ve seyislerin arasında Çingene kökenlilere rastlandığı tarih olarak X. yüzyıl verilir. 1071 Malazgirt Meydan Savaşı sonrasında Türklerle karşılaşan Çingene toplulukların, Anadolu'nun Türklerce fethedilmesiyle beraber, bu bölgeye yerleşmeye başladıkları kaydedilir. Çingenelerin İstanbul'da görüldükleri tarihi, 1050 olarak veren Kenrick ise Anadolu veya İstanbul'da kalmayan Çingenelerin Avrupa'ya aktıklarını vurgular (Kenrick 2006:53-55).

Çingenelerin tarihini yazan Angus Fraser'a göre, bu konudaki bir yığın tarihsel referans "dışardakiler tarafından, cahilce, önyargılı ve yeterince kavranılmadan" yazılmıştır. Sonuçta, Çingenclerin kökeninin Hindistan olduğunda birleşmekle birlikte, etnik kökenleri ve Hindistan'ı terk ediş nedenleri üzerine birbirinden farklı yaklaşımlar sergileyen iki belirgin köken kuramı karşımıza çıkar. Bunlardan biri, dilbilimsel delillerden hareket ederek Güney Hindistan'ı işaret eder ve Çingenelerin kast dışı gezgin cezalı kabileler olan *Dom'*ların soyundan geldiklerini öne sürer. Diğeri ise MS 1000 yöresinde yazılmış olan iki İran şiirindeki metinsel delilleri referans alarak Kuzey Hindistan'ı işaret eder ve Çingenelerin atalarının yüksek tabaka savaşçı sınıfından olan *Jatt ve Rajputlar o*lduklarını öne sürer (Yükselsin 2000:6).

Çingenelerin kökeni üzerine oluşturulan kuramlar, "Mısır" kökenini kesin biçimde reddeder. Walter Starkie'ye göre Çingenelerin Avrupa'daki Mısırlılar oldukları yalanı, onların ilk "büyük hile"leri, *hokkano baro*'dur (Pettan 1992:51). Çingenelerin bu davranışının altında hem Çingene olmayanları şaşırtmak hem de düpedüz cahil olmalarının yattığını vurgulanmaktadır (Sway 1998:39).

Çingenelerin Hindistan kökenli oldukları üzerine ilk dilbilimsel deliller, 18inci yüzyılın son yarısında, Stefan Valye (1763), Jacob Carl Cristoph Rudiger (1777*)* ve Heinrich Moritz Gotlieb Grellman (1787)'ın çalışmalarıyla başladı. Valye, 1763'de rastlantı sonucu Macaristan'ın Kormorn bölgesinin Çingene dili ile Ilindistan dili arasında benzerlik olduğunu keşfetti ve Malabar'lı üç Hintli öğrencinin yardımıyla bin sözcükten oluşan bir dağarcık listesi oluşturdu.

Valye, Rudiger ve Grellman'ın açıklamalarından bu yana bilim adamları, Çingenelerin büyük bir bölümünün kendilerini *Rom* terimiyle adlandırdıklarını öğrendiler ve Sanskritçe'deki *Dom* sözcüğüyle ilişkilendirdiler. Böylece, Çingenelerin Hindistan kökenli olduklarının dilbilimsel delili Domların uğraş alanları tarihi ile desteklendi. Buna göre, eski Hindistan'da yaşamlarını müzisyenler, dansçılar ve her çeşit eğlendiriciler olarak kazanan *Dom*lar, ayrıca metal işçileri olarak Hintlilerin dinsel inancına göre tehlikeli bir metal olan demiri işleyen tek gruptu. Tarımla asla uğraşmazlardı. Yüksek tabaka Hindulardan farklı olarak Domlar etoburdular (Sway 1988:31).

Ian Hancock, dilbilimsel delilin gösterdiği gibi Çingenelerin, aynı dili konuşan *(Dom* ya da *Domari)* tek bir etnik kökenden *(Dom)* türediklerini kabul etmekle birlikte göçün aynı anda olmadığını "Ilindistan'ı farklı dönemlerde terk elmiş üç ayrı nüfusun olduğu" düşüncesini öne sürer (Yükselsin 2006:11).

Domların altıncı yüzyılda müzisyen oldukları gösteren kaynaklar bulunmaktadır. Sanskritçede sözcük "şarkı söyleyip müzik yaparak yaşayan alt tabaka (aşağı kast) insanı" anlamında kullanılır (Yükselsin 2006:11).

W. R. Rishi, Çingenelerin Ilindistan'ı terkedişlerini *Gajo (Gaco*; Çingene-olmayan) teriminin etimolojisiyle açıklar ve kesin biçimde Gazneli Mahmud'la ilişkilendirir. MS 1001-1026 yılları arasında Gazneli Mahmud Afganistan'ın bir kenti olan Gazne'den çıkıp 17 kez Hindistan'a saldırdı. Mahmud dönemindeki Gazne Krallığı, Afganistan denilen ülke ve İran'ın doğu eyaleti olan Horasan'dan oluşuyordu. Bu krallığın halkı ayrıca *Gaziler* olarak da adlandırılıyordu. Müslümanlar için Mahmud, Muhammed'in Savaşçısı ve kafirlerin katili anlamına gelen bir Gazi'ydi.

Gazi sözcüğü Roman dilinde *Ghazo* ya d*a Gajo* oldu ve Roman olmayan, Çingene olmayan yabancıyı ve ayrıca kötü ve tehlikeli bir ulusu betimlemede kullanıldı (Yükselsin 2006:14).

Dilbilimsel delile dayalı kuramda iddia edilenin aksine Romların yalnızca Domlar'ın soyundan gelen topluluklar olmadıklarını, Rom olarak bilinen bu toplulukların çoğunun Pencab. Ilaryana, Himaşal, Pradeş, Delhi ve Rajasthanlı *Jatlar* olduğunu iddia edişlmektedir. Jatlar, *Sinti, Luri* ya d*a Lohar* (Nalbant) ve *Bargujjar* vb. olarak bilinen topluluklara ayrılmışlardır. Ayrıca Çingenelerin Hindistan'ı farklı zamanlarda farklı gruplar halinde terk ettiklerinin altını çizilmektedir (Shashi 1990:9).

Balsamon, Athinganolara Trullo'daki LXV'inci klise toplantısında bir kez gönderme yapar. Balsamon bu toplantıda, vantrologların doğasını açıklamak için şunları söylüyor; "Vantrolog ve büyücüler, şeytanın etkisi altındadırlar. Bunlar, *Kritrialar, Athingunolar,* sahte ermişler, "inzivacılar" ve diğerleri gibi kehanette bulunmaya kalkışırlar". Bu mesaj, İstanbul Piskoposu Athanasius 1. tarafından bir yüzyıl ya da daha uzun süre sonra rahiplere gönderilen genelgede de yinelenmiş ve kilise üyelerine; falcılar, ayıcılar, yılan oynatıcılar ve özellikle de Çingeneleri *(Adinganou*s), şeytani şeyler öğrettikleri için evlerine almalarını yasaklayan bir ihtar yollanmıştır. Yine bir başka kaynakta, Joseph Bryennnius (c.1340-c.1431), Bizans İmparatorluğu'nun başına gelen şansızlıkların nedenleri üzerine yazdığı yapıtında, insanların "sihirbazlar, kehanetçiler*, Athingunous ve* büyücülerle sürekli ilişki içinde olması"nı gösterip şikayet etmektedir. Çingenelerin, Bizans'da ilk görülmeye başlamalarıyla birlikte, hurafeler ve batıl inançlar, en garibanından imparatorlara kadar toplumun bütün tabakalarına yayılmıştı. Kehanet ve falcılık işlerinden luzlı bir biçimde yararlanmaya başlayan Çingeneler, hayvan bakıcılığı, akrobatlık ve hokkabazlık gibi eğlendirici gösterilerle de tanınıyorlardı (Yükselsin 2000:16).

Genel bir eğilim olarak, Çingenelerin göç tarihi konusunda araştırmacılar 5. ve 11. yüzyıllar arasındaki zaman dilimine işaret etmektedir. Açlık, kitlik ve Hindistan içlerine yapılan saldırılar, göçe neden olan etkenler olarak sunulmaktadır. Göç yolları üzerindeki açıklamalar ise, dil örneklerine bağlı olarak çizilen rota çerçevesinde anlatılmaktadır. Çingenelerin Türk toplumuyla olan ilişkilerine bakıldığında ise

oldukça eskilere gidilebilir. Selçuklu Türkleriyle başlayan ilk temasın ardından, büyük bir Çingene grubu Anadolu üzerinden Avrupa'ya geçmiştir. Yine, büyük bir Çingene grubu "Liva-i Çingâne" adı verilen (Trakya/Rumeli) bölgede ikamet etmiş ve belirli bir kısmı ordu ve devlet hizmetinde çalışmışlardır (Gökbilgin 1977:423). Cumhuriyet döneminde ise, Lozan Antlaşması çerçevesinde Yunanistan'dan gelen ve sayıları kesin olmayan Çingene nüfusunun varlığı söz konusudur.

Bakker ve Kyuchukov'a göre 'Çingene olmayanlarca kullanılan Gypsies (Çingeneler) kelimesinin iki kökü vardır. Bunlardan bir tanesi, Egyptian, diğeri ise Athinganoi veya Asingar'dı. Çingenelere verilen adlandırmaların özetini sunan Hancook'a göre de 'Çingene (Gypsy) adının iki kökü vardır. Bunlar; Atsingani ve Egyptian'dan gelmektedirler. Hancook, "Gypsy" ismi yerine, tüm dünya Çingenelerini tanımlamak için "Roma" veya "Romani" adının kullanılmasını savunmaktadır. Hancook'a göre 'Romani' adının kullanılmasının iki temel nedeni vardır. Birincisi, Çingeneler Mısırlı (Egyptians) değildir ve Gypsism diğerleri tarafından yaratılmış bir isimdir. İkincisi, ismin taşıdığı olumsuz imajlardır. Romani ismi, bizim insanlarımızın kullandığı üst bir kimlik, tanimlama olacak demektedir (Hancook 2002:9).

Dil çalışmaları yanında, Co*wan Üniversitesi Genetik Araştırmalar Merkezi* Çingenelerin Hindistan'la olan bağlantısını doğrulamıştır. Çingenelerin kuzey Hindistan'dan çıkış tarihi olarak, M.S. 800 ile 950 yılları gösterilmektedir. Çingene dili konusunda "ilk Çingene grameri ve sözlüğü Alman dilbilimci August Pott tarafından iki cilt halinde 1844-1845'te yayımlanmıştır (Hancoook 2002:9).

Hint dili ile Çingenelerin konuştukları dil (Romani) arasındaki benzerliklerin keşfedilmesiyle, çingenelerin kökenlerine ilişkin muamma da yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır ve günümüzde büyük ölçüde kabul gören birinci teze göre çingenelerin kökeni Hindistan'a dayanmaktadır (Clark).

Çingene tarihi, devamlı bir zulüm ve bunun sonucunda hayata tutunma mücadelesi içermektedir. Yüzyıllar boyunca, sürekli olarak çeşitli kanundışı müdahalelere, esir edilmeye, işkence görmeye ve katledilmeye kadar uzanan olaylara maruz kaldıkları halde kimliklerini korumayı başarmış ve ortak bir dil, din, ortak

kültür toprak gibi bir ulusun alışılagelen özellikleriyle kaynaşmaksızın sağlam kültürel bir yapı ortaya koymuş, uyum sağlama ve ayakta kalma konusunda olağanüstü bir beceri sergilemişlerdir (Asseo, 2004; Fraser, 2005).

3.1. Avrupalı Romanlar

Söz konusu çalışmalar sonucunda, ilk çingene göçünün 4. yüzyılda İslam'ın Hindistan'a varışıyla başladığı konusunda fikir birliğine varılmıştır. Yine Hindistan'dan Avrupa'ya doğru devam eden ikinci çingene göçü ise 13.yüzyılda meydana gelen Moğol istilâsının sonucudur (Aydoğan 2006:23).

Çingenelerin Hindistan'dan çıkış tarihlerinde olduğu gibi, Avrupa'ya geçiş tarihlerinde de kesinlik yoktur. Çingenelerin Bizans'a gelmelerinin 10. ile 13. yüzyıllar arasında olduğu tahmin edilmektedir (Bakker ve Kyuchukov 2000:9). Çingeneler Avrupa'ya ilk olarak 13. yüzyılın sonlarında Osmanlı Türkleriyle birlikte geçmişlerdir (Hancook, 2002:1). Çingenelerin Avrupa'ya göç tarihlerinin 15. yüzyıla rastladığını vurgulanmaktadır. Çingenelerin Avrupa'ya ve oradan da 'Yeni Dünyaya' yayılmaları 15. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bu konudaki ilk belgeler 1416 yılına ait olup, yer Transilvanya'da Kronstadt'dır. Takip eden yıllarda, pek çok Avrupa kentine ait kroniklerde, kendilerine Hıristiyan hacı süsü veren ve Mısır'dan geldiklerini iddia eden Çingene gruplarının ziyaretinden bahsedilmektedir (Berger, 2000:11). Farklı bir tarih verenlere göre ise tarihsel kayıtlar, Çingenelerin 9. ve 14. yüzyıllar arasında Kuzey Hindistan'dan Avrupa içlerine göç ettiklerini göstermektedir (Ringold, 2000:8).

Hancook'a göre "Çingenelerin Avrupa'daki işleri köleler için düşünülenlerdir. Altın yıkayıcı, mangal kömürü yapıcı, tencere yapıcı, çiçekçi, sepetçi, falcı, kalburcu, nalbant, terzi, inşaatçı, işkenceci, balıkçı, ayı oynatıcı, kaşıkçı, demirci, badanacı, bıçak ustası, kılıç ustası, şerbetçi, violin çalan, çamaşırcı, ayakkabıcı ve cellat" bu bağlamda sıralanabilir. Bunun dışında "göçebe yaşamın devam ettiği dönemlerde Çingeneler orijinal olarak toplayıcı insanlar olarak görülmüştür. Avci, balıkçı ve ziraatçı olmayıp, doğal ürünleri toplamışlar, zararsız yemişler, mantarlar, bitki kökleri, vahşi meyveler, küçük memeliler, kemirgenler ve yılanlar gibi hayvanları taze su ile yıkayıp yemişlerdir (Hancook 2002:19).

Çingenelerin Avrupa'daki ilk kayıtlarına çalgıcı, şarkıcı veya dansçı olarak rastlanmaktadır. Onlara karşı ölçülü bir toleransın kazanılmasında müzik kabiliyeti güçlü bir faktör olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Çingeneler henüz yaygın müzik diline sahip değillerdir ve tamamının aynı müziği yaptığı söylenemez. Yerel tipik çalgılarla ve yorumcuların uyarlama idamesi, profesyonel bir çalgıcı olarak yaşadıkları çevrenin karakteristiğini yansıtmaktadır. Büyük ölçüde bulundukları ülkenin adetlerini ve folklorundan motifleri ödünç almışlardır. Ayrıca bütün Avrupa'da, köylüler ya da soylular onlara eğlendirici rolünü yüklemişlerdir (Martinez 1994:110).

İran'dan hareket eden çingenelerin kuzey kolu ise Ermenistan'dan geçerek, Bizans topraklarına varmış ve Balkanlara ulaşmıştır. 15.yüzyılda Balkanlar'dan Doğu Avrupa'ya yerleşen çingeneler, bugün Avrupa'da yaşayan çingene nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Kuzey ve Güney Amerika'nın birçok ülkesi de çingene göçünden etkilenmiştir. Portekiz devleti tarafından sınır dışı edilen çingenelerin büyük bir çoğunluğu Brezilya'ya yerleşmiştir. 17. yüzyılda İspanya'dan kovulan ve daha sonra İngiltere ve Fransa'da istenmeyen çingeneler, özellikle AmerikaBirleşik Devletleri ve Kanada'ya yerleşmiştir (Kenrick 2006: 29-45).

Çingenelerin Avrupa'ya varış tarihi konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. HANCOCK'a göre, çingenelerin güney doğu Avrupa'ya varışları, 13. yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır. ASSEO'ya göre bu tarih 15. yüzyılın sonlarıdır (Aydoğan 2006:24).

18. yüzyılda Orta ve Doğu Avrupa'da ulus düşüncesinin doğması ile Avusturya, Almanya ve Rusya'da idarî planda genel olarak halkların güvenliğini, özel olarak çingenelerin rahatını sağlamak gerekçeleriyle sert bir "yerleşikleştirme" politikası uygulanmaktaydı. Prusya'da II.Frederic zamanında 1768'de ve oğlu II.Joseph zamanında 1782'de, çingeneler toplumsal özgürleştirme ve kültürel yayılımın sağlanması bahaneleriyle toprağa yerleştirilmeye zorlanmıştır. Bu dönemde Macaristan ve Transilvanya'da çingeneye "çingene" denmesi yasaklanmıştı ve bir tür idarî ve hukukî bölge olan Comitat'lardan geçişleri yasaktı. II Katerina zamanında çingeneler Bearabya ve Kırım topraklarına sürülmüşlerdi. Uygulanan sürgün politikası

ve geçiş yasakları dikkate alındığında çingenelerin izledikleri yolun aslen göçebe kabile düzenine göre değil, idarî zorlamalar doğrultusunda belirlendiği görülmektedir (Asseo 2004:26-37).

16. yüzyılda İsveç'te çingeneler göçmen olarak bilinmekteydi. İsveç tarihinde 1637'de İsveç içinde bulunan çingeneler hukuk dışı ilân edilmiştir. 1642'de hukuk kurallarında değişiklik yapılarak, krallık sınırları içinde bulunan çingenelerin sınır dışı edilmesi kabul edilmiştir. 19. yüzyılda İngiliz Polisi Gypsy Jornals'da çingenelerin işleyebileceği suçları listelemişti ve Table of Gypsy Crimes (Çingene Suçları Masası) kurulmuştu. Çingenelerin sınır dışı edilmelerinin artışa geçtiği bu yıllarda, 1888'de çingenelerin hak ve özgürlüklerini savunan bir sivil toplum örgütü olan Gypsy Lore Society kuruldu ve ilk kez bir Bohemyalı 1909'da sınır dışı işlemine karşı çıktı ve kralın adaletini istedi (Asseo 2004:61).

15. yüzyılın başlarında Avrupa'ya ve İspanya'ya ulaşan ve "geri dönmüş ve bilindik doğal bir felaket gibi kovalanan ve bir yandan hoş görülen bir halk" olarak tanımlanan çingeneler, ilk kez 1505 yılında İrlanda ve 1514 yılında İngiltere'de nüfus kayıtlarına geçirilmiştir. Literatürde Avrupa'nın çingenelerin renkli kültürünü keşfettikleri bu yüzyıl, "ayrıcalıklı zamanlar" olarak vurgulanmış ve çingenelere halka karışmadıkları sürece Hristiyan aleminin en üst düzey yetkilileri tarafından yarı-asker pozisyonunda himaye edilmiş ve saygı gösterilmiştir. O dönemde Mısır'dan geldiği düşünülen bu grupları "egyptian" (mısırlı) diye isimlendirmişler. Bu kelimeden de "gitano" yani "gypsy" kelimesi üretilmiş olup, eski Yunanca'daki "Athinganoi" sözcüğü ile aynı kökten türetildiği dilbilimciler tarafından kabul edilen "zigeuner (Almanca)", "tsigan (Fransızca)", "cigani (İspanyolca)" kelimelerini "çingene" anlamında kullanmaktadırlar (Demir Kılıçvuran 2007:84).

16. yüzyıla kadar Avrupa "altın çağları"nı yaşayan çingeneler, bir dizi baskı ve yerleşikleştirme eyleminden sonra, 18. yüzyılda toptan yaşadıkları ülkelerin dışına atılmalarına yönelik girişimlerle karşılaşmışlardır. Erken yerleşikleşme ile yasal ve yerel ekonomide vazgeçilmez mesleklerde çalışarak toplumla bütünleşen çingenelerin yanında sabit bir işgücü olmayan, kentte başıboş dolaşan, falcılık gibi marjinal işlerle uğraşan çingeneler için kentlere giriş yasağı getirilmiş, yasağa uymayanlar kovma

politikasıyla ülkeden sınırdışı edilmiştir. Fraser'a göre, 16. yüzyıldan başlayarak çingenelere karşı içinde bulundukları toplumların önyargıları iyice körüklenmiş, din, serflik ve ağır işler altında ezildikleri gibi tolumun ahlak sisteminin temelini oluşturan tüm değerleri topluca reddeden insanlar olarak algılanmış ve sırf toplumdaki statülerine dayanılarak onlar için kovulma, tecrit, asimilasyon ve yok edilme süreci başlamıştır (Demir Kılıçvuran 2007:85).

Avrupa'da 1550 ile 1640 yılları arası çingenelere karşı alınan sert yasalar doruğa ulaşmıştır: VIII. Henry'nin 1530 yılında çıkardığı Yasa:"... Her kim ki ülkeye çingene sokacak, £40 ödemeye mahkum olacak. Kilisenin yardımından mahrum bırakılacaktır"; 1562'de çingeneler için çıkarılan Yasa'da ise "...bir grup içindebir aydan fazla süre boyunca "bir ya da birden fazla defa görülme" ölüm cezasına çarptırılıp, mal ve mülklerinden mahrum edilme ile cezalandırılacaktır" hükmü yer almaktadır. 1609'da İngiltire'de çıkarılan bir başka Yasa ile ise, çingene olduklarına inanılan kişilerin ülkeyi birkaç hafta içerisinde terk etmemeleri takdirde idam edilecekleri hükmü yer almış ve 1609 Yasası'na karşı gelmek suçuyla çingenelerin idamına başlanmıştır (Demir Kılıçvuran 2007:85).

Toplu idamlar, sınır dışı edilmeler, erkeklere ömür boyu kürek cezaları, kadın ve çocuklara ise ömür boyu ıslahevi cezaları ile geçen yüzyılların ardından 18. yüzyıla gelindiğinde ise çingeneler Amerika'ya sürgün edilmeye başlanmıştır (Demir Kılıçvuran 2007:85).

Amerikan Kolonilerine kalabalık gruplar halinde gemilerle çingeneleri taşımaya girişen ilk devlet Portekiz olup, Kanada, Kaliforniya, New York ve Chicago kentlerinin gettolarına, Meksiko, Orta ve Güney Amerika ile Arjantin, Şili'ye yoğun olarak yerleşen çingeneler, Avrupa'daki mesleklerine ve dinsel törenlerini dahil geleneklerine bu yeni vatanlarında da devam etmiş, her nerede yaşıyorlarsa kendilerini anavatanlarında hissetmişlerdir (Demir Kılıçvuran 2007:86).

20. yüzyıla gelindiğinde ise yeni göç hareketlerinin olumsuz sonuçlarından biri olarak Batı Avrupa hükümetlerinin çingenelere karşı tutumları sertleşmiş, Nazi dönemi Avrupa'sında ise "yok edilmesi gereken aşağı ırklar" kategorisine dahil

edilmiş çingeneler kendilerine karşı girişilen en büyük yok oluşu yaşamışlardır. Büyük bir Çingene nüfusu Yahudilerle birlikte "yarı-Yahudi" ve "suç işlemeye eğilimli tehlikeli ırk" olarak tanımlanmış ve faşist politikaların kurbanları olmuşlardır. Almanya'dan aralarında yerleşik yaşama da geçmiş, kendilerine özgü etnografik özelliklerini tümüyle yitirmiş olanlar da dahil binlerce Çingene (kadın, yaşlı, çocuk ve bebek dahil) Belzec, Treblinka, Sobibor, Majdanek ve Auschwitz toplama kamplarına gönderilmiş olup toplamda en az 750.000 Çingenenin Naziler tarafından öldürüldüğünü tahmin edilmektedir (Demir Kılıçvuran 2007:88).

3.2. Osmanlı'da Romanlar

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Çingenelerle ilgili bilinen ilk kayıt, Fatih Sultan Mehmed zamanının (1444-1481) kanunnamesinde *(Rumeli Etrâkinin Koyun Adeti Hükmü)* yer alan Rumeli'deki Çingenlerle ilgili hükümlerdir (Yükselsin 2000:26).

Süleymaniye Camii'nin inşaatında (1550-1557) seng traş kalemlerinin ve iskeleler için gerekli çivilerin Çingene Derviş tarafından yapıldığı ve onarıldığı, bu inşaalin şantiye defterlerindeki muhasebe kayıtlarından anlaşılmaktadır (Yükselsin 2000:28).

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Çingenclerden devlet hizmetlerinde yararlandığının en önemli delili onaltıncı yüzyılın başlarında kurulan *Çingene Suncağı*'dır. Çingenelerin hukuksal, ekonomik ve askeri işlerini düzenlemek amacıyla merkezi o dönemdeki adıyla Kırkkilise (Kırklareli) olan ve Eski Hisar-1 Sağra, Hayrabolu, Malkara, Döğenci-Eli, İncügez, Gümülcine, Yanbolu, Pinarhisar, Pravadi, Dimetoka, Ferecik, Keşan, İpsala ve Çorlu yörelerini içine alan bölge, Çingene Sancağı *(Livâ-i Çingâne)* olarak kabul edildi (Yükselsin 2000:28).

Çingenelerin erkekleri köy köy dolaşıp büyük fuarlarda, Türk ve Müslüman bayramlarında şarkı söyleyip çalarlar. Bu Çingenelerin konuştukları dil göçebelerinkinden birçok bakımdan farklıdır. Çoğunlukla birbirlerinin dilini anlamazlar. Çünkü, yerleşikler Türkçe ya da Yunanca gibi yabancı sözcükleri kullanınaktan kendi terimlerini unutuyorlar. Yerleşikler göçebeleri kaba ve barbar

bulurken, Göçebeler ise Yerleşikleri *Kalp Çingene, Kalpazan Çingene, Reaya Çingenesi* olarak çağırırlar (Yükselsin 2000:36).

Paspati dilbilimsel delillere dayanarak, Rumeli ve İstanbul'da yaşayan Çingeneleirin Balkanlardan kopup gelen Türk nüfusuyla birlikte Türkiye'ye girdiklerini öne sürdü. Bunu ispatlamak için Balkanlardaki Çingenelerin konuştukları dille Rumeli ve İstanbul'daki Çingenelerin dilini karşılaştırdı. Paspati'nin incelemesi Rumeli ve İstanbul'da konuşulan Çingene dili ile Balkanlarda konuşulan Çingene dili arasında kesin bir bağlantı olduğunun altını çizer. Her iki coğrafi alanda konuşulan Çingene dilleri Yunanca'dan alınma birçok sözcük içermesi nedeniyle Paspati Rumeli ve Balkanlarda konuşulan dili "Yunan Romancası" olarak adlandırır (Yükselsin 2000:36-37).

Paspati'nin Küçük Asya (Anadolu) Çingeneleri hakkında verdiği bilgiler, açık biçimde Türkiye'nin doğusunda yaşayan Çingenelerin Batı Türkiye'deki Çingenclerden farklı olduklarını ve bunun altında yatan nedenin doğuda yaşayan Çingenclerin Anadolu'ya Hindistandan göçün ikinci aşamasında yerleşmiş gruplar olduklarını ispatlar (Yükselsin 2000:37).

Pratt'ın Paspati'ye aktardığı bilgiler çok net değil. Sözgelimi Pratt'ın Alevi olarak nitelendirdiği grup büyük bir olasılıkla Çingeneliği ve Romanlığı kesin bir biçimde reddeden Abdallar. Bununla birlikte Maraş ve çevresindeki Çingene nüfusunun varlığını ispatlar (Yükselsin 2000:37).

İlk büyük göç hareketi 1877-78 Osmanlı-Rus savaşının sonucudur ve Bulgaristan devletinin kuruluşunda belirlenen siyasal sınırlar içinde bulunan topraklardan (Tuna ve Edirne vilayetleri) göçen Müslüman nüfusları kapsar. Edirne ve Filibe'den çekilen ve Tekfurdağı (Tekirdağ), Gelibolu, Dedeağaç, Karaağaç, Marmara Ereğlisi, Selanik-İskcce ve Kavala iskelelerine yığılan muhacirlerin sayıları, bu dönemdeki göçün boyutları hakkında yeterli fikir edinmemiz sağlar (Yükselsin 2000:40).

Altınöz'e göre Çingenelerin, demir ve demircilik konusundaki yetenekleri oldukça dikkate değerdir. "İmar işleri ve gemi yapımı için gerekli olan çivilerin imalatı

Çingenelerce yapılmış ve demirci olan Çingenelerden haraç alınmamıştır. Fatih Sultan Mehmet demircilikle uğraşan Çingeneleri ödüllendirmiştir (Demir Kılıçvuran 2007:93).

Çingenelerle ilgili ilk ayrıntılı çalışma, 1475 tarihinde, Osmanlı'nın Balkan bölgesi için hazırlanmış olan vergi düzenlemelerinde görülmektedir. Bu kayıtlarda ayrıntılı olarak, hem göçebe hem de yerleşik çingenelerin, inanışları, çingene nüfusunun yoğun olduğu bölgeler, çingenelerin meslekleri ve yasal statüleri yer almaktadır (Aydoğan 2006:33-34).

Kanuni Sultan Süleyman zamanında, 1530 tarihli Kanuname-i Kıbtiyanı Vilayet-i Rumeli kanunu ile Rumeli'nde yaşayan çingenelerin ödeyecekleri vergi tutarları düzenlenmişti. Bu kanunda ayrıca, ikametine izin verilen bölgeden izinsiz olarak çıkan çingenelerin cezalandırılarak bölgesine geri gönderileceğine ilişkin hükümler de yer almaktaydı. Evliya Çelebi'nin el yazmalarında, 17. yüzyılda Osmanlıda, çingenelerin el işçiliği ve zanaatçılıkla geçimlerini sağladıklarına ilişkin notlar bulunmaktadır. 15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı'da çingenelerin dini inanışlarını değiştirmesi eğilimi sonucunda, 19. yüzyıla gelindiğinde, Müslüman çingeneler çoğunluk hale gelmiştir. I. Abdülmecit döneminde 1845 yılında, Rumeli ve Anadolu topraklarında yaşayan çingenelerin, yerel yetkililer uygun gördüğü sürece istedikleri yere yerleşmelerine izin verilmesi buyrulmuştur (Aydoğan 2006:34-35).

Balkanlar'da özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel topluluklar arasında yaygınlık kazanan türde bir düşmanlık gösterilmemiş, hoşgörülü ancak olumsuz tutuma rağmen din ve devlet yetkilileri tarafından sistematik bir zulume dönüştürülmemiştir. Çingeneler "öteki"ne dönüşse de, diğer Avrupa ülkelerindeki çingenelerle aynı kaderi paylaşmamışlardır. Çingenelerin Avrupa'ya girmeden önce, Balkanlar'da özellikle Trakya'da beş yüzyıl yaşaması olması, başlıca özelliklerinin gelişimiş dilleri ve yerleşik yaşama geçişleri dahil pek çok özelliklerini etkilemiş; Osmanlı İmparatorluluğu'nun tutumu çingene kültürü ve tarihsel bağlarının çeşitli halklarla harmanlanmasına olanak sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun önemi çingene halkının gelişmesinde kilit etken olması bakımından bu noktada ortaya çıkmaktadır (Demir Kılıçvuran 2007:91-92).

Kanuni Sultan Süleyman'ın 1530 yılında çıkardığı kanunla topraklarında yaşayan Çingenelerin vergilendirilmesine ve özerkliğine ilişkin genişletilmiş haklar, kendilerine tanıdığı özel idare ve yasal statü ile "Rumeli Vilayeti'nde Çingenelerin yerleşmesine verdiği önemi bir kez daha vurgulamış, Çingene Sancağına etkin askeri hizmetler değil yedek ve yardımcı görevler uygun bulunmuştur ve bu görevlerinin karşılığında Rumeli'de onyedi bölgede 449 arazi tahsis edilmiştir (Demir Kılıçvuran 2007:92-93).

Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Çingenelerin genel görünümü üzerinde duran Altınöz'e göre ise; "XVI. yüzyıl Osmanlı toplum yapısının olumsuz yönde etkilenmesinde; fuhuş, soygun, cinayet ve hırsızlığın yayılmasında Çingene gruplarının büyük rolü olmuştur. Hatta olumsuz hareketlerinden dolayı İstanbul'dan atılmaları için fermanlar çıkartılmış, fuhuş gibi durumlarda ise hükümet tarafından kovuşturmaya uğramışlar ve çeşitli şekilde şiddetli cezalara çaptırılmışlardır" (Demir Kılıçvuran 2007:93).

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yaşayan ve kendilerine orduda verilen görevler her ne kadar yardımcı-yedek görevler olsa da çingeneler sosyal prestij açısından diğer coğrafyalarda yaşan soydaşlarından daha iyi konumda bulunmuşlardır. Asseo, Osmanlı İmparatorluğu'nda çingenelerin sosyal statüsünü şu şekilde açıklamaktadır: "İşte XVII. Yüzyılda İstanbul'da At Satıcıları Loncası büyük oranda Çingenelerden oluşuyordu. Osmanlı toplumsal sınıflandırma düzeni onları hiç de alt sınıflara dahil etmiyordu, ama kendilerine kuşkuyla bakılıyordu çünkü binicilikteki yeteneklerini, üstünden daha fazla kar sağlayacakları bir eşkıya çetesinin emrine vermelerinden çekiniliyordu. En az ötekiler kadar saygın bir himaye olup hiç de göçebe ve serseri topluluklardan olmadıklarını gösteriyordu. Sultan ve Macar orduları hizmetinde Batı orduları hizmetine geçiş büyük sorunlar yaşanmadan gerçekleştirildi ve Hristiyanlığı benimsemeleri onurlu bir davranış olarak nitelendirildi" (Demir Kılıçvuran 2007:95).

Osmanlı'da Çingeneler/Romanlar ne mümin ne de reaya olarak kabul edilmiştir. Her iki grup içinde de yer almayan Çingeneler/Romanlar, ancak etnik kökenlerine göre ayırt edilebilmiştir. Aslında, Çingeneler/Romanlar Osmanlı'nın

Balkanlardaki nüfusu içinde yer alan marjinal bir grup olarak gürülmüştür. Müslüman ya da Hıristiyan olmalarından bağımsız olarak, bazı ortak özellikleri paylaşan farklı bir grup olarak kategorize edilmişlerdir (Ginio 2004:141).

Romanların Osmanlı İmparatorluğunda statüsü kesinlikle aynı zaman diliminde var olmuş Batı Avrupa'daki Romanların statüsünden daha üstün olduğu ifade edilmektedir (Oprisan 2002).

3.3. Türkiye'de ve Edirne'de Romanlar

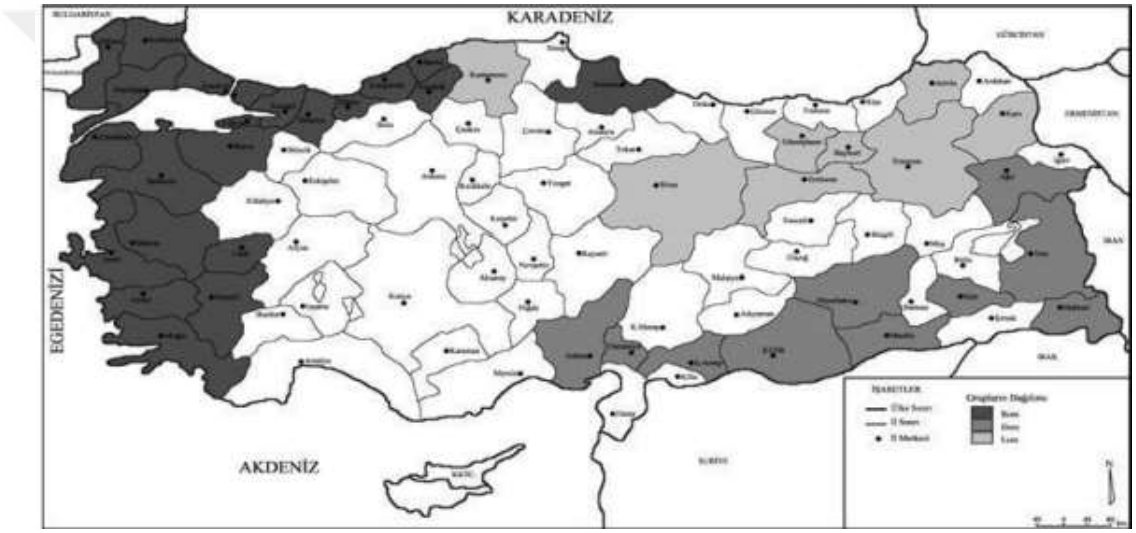

Harita 3.1.: Türkiye'de Rom, Dom ve Lomların Coğrafi Dağılımı. **Kaynak:** Kolukırık, 2009:148.

Edirne ve İzmir'deki kaynakların "Yerli" teriminin, yerleşik olanları göçebelerden ayıran bir terim olmaktan çok, o bölgeye çok daha önce gelip yerleşmiş Romanları tanımladığını vurguladılar. "Muhacir", "Dağlı" ve "Yerli" terimleriyle adlandırılan Romanlar arasındaki en önemli ayrimlardan biri, ilk iki terimle adlandırılan Romanların tersine "Yerliler"in Romanca bilmesidir. Yunanistan ya da Bulgaristan kökenli "Muhacir" ve "Dağlı" müzisyen ailelerdeki Roman kaynaklarımın hiç birisi belirli birkaç sözcük dışında Romanca bilmiyorlar. Bulgaristan (Sofya ve çevresi) ve eski Yugoslavya'da (sözgelimi Kosova bölgesi) *Erliye* (Yerli) terimi, Müslüman Türk Çingeneleri'nin ve konuştukları Romanca lehçesinin adıdır. Bu da "Yerli" olarak tanımlanan Romanlarla Balkan Çingeneleri arasında bir bağlantı olduğunu gösterir.

Bu vilayetlerdeki toplam Müslüman nüfusu 4.897.300 olarak verilmektedir. Bu altı vilayetten dördündeki Müslüman Çingenelerin sayısı da şöyledir: Edirne vilayeti, 15.000dır (Andonyan 1975). Bu dönemde tıpkı 93 Muhaberesinde olduğu gibi yüzbinlerce göçmen, deniz ve demiryolu ile getirtilirken Edirne ve çevresinde yaşayan nüfusun bir bölümü de kendi çabalarıyla karayoluyla İstanbul'a geldiler. Bunların bir bölümü Trakya bölgesine yerleştirilirken özellikle deniz yoluyla İzmir'e gönderilen göçmenler, İzmir çevresinden Adana'ya kadar uzanan bir alan içine dağıtıldılar. Balkan Savaşı'nın ardından Bati Anadolu'daki Rum nüfusunu göz önüne alan Osmanlı Devleti, Rumeli'den gelen göçmenlerin bir bölümünü İzmir ve çevresine yerleştirdi (Yükselsin 2000:43-44).

Gerçeğe yakın rakamlar ancak Roman mahallelerine ve köylerine ilişkin muhtar kayıtlarının taranmasıyla elde edilebilir.

Türkiye'deki Çingene grupları, genelde tüm diasporadaki Çingene topluluklarının kültürel çeşitliliğini yansıtırlar. Yaşam biçimleri, dil ya da lehçe, meslek, din ve diğer özellikleri bakımından ayrılırlar. Ancak bu özelliklerin her birinin ayrı bir Çingene boyuna özgü olmadığı görülür

Çingenelerin, Müslüman olmakla birlikte, Hıristiyanlığın çeşitli kurallarını sürdürdüğü ve Balkanlar'da yaşayan bütün Müslüman çingeneler gibi Türkiye'de yaşayan çingenelerin de mayısın ilk haftası sıralarında bahar şenliği olarak bilinen Hıdırellez'i kutladıkları bilinmektedir. Van'da yaşayan çingenelerin Müslüman olduğu ancak Tokat'da yaşayan çingenelerin bir kısmının halen Hıristiyan kaldığı, Türkiye'nin doğusunda yaşayan çingenelerin bir kısmının ise Alevi, Şafi veya İsmaili mezheplerine bağlı olduğu görülmektedir (Aydoğan 2006:36-37).

Türkiye'de ise yoğun bir çingene nüfusu olduğu bilinmekle beraber çingeneler yüzyıllardır yadsındığından kesin rakamlar resmi kayıtlarda belirtilememekte, ancak çingeneler üzerine yapılan akademik araştırmalara göre 2-5 milyon arası çingenenin Türkiye sınırları içerisinde yaşadığı düşünülmektedir (Demir Kılıçvuran 2007:99).

Tarih öncesi (prehistorik) Edirne yerleşiminin, Tunca Nehri yayı içerisinde ve yükseltili, verimli araziler üzerinde yer almakta ve diğer alanlara oranla sel, su baskını

gibi doğal olaylar ile diğer toplulukların saldırılarının daha kolay bertaraf edilebileceği coğrafik yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı günümüz kent merkezi sınırları içerisinde ve mevcut kale içi yerleşmelerin altında olduğu bilinmektedir (Demir Kılıçvuran 2007:103)

M.Ö. 1400-1200 yılları arasında kente hakim olan Yunanlı Akalar, koloni kentleri kurmak amacıyla özellikle Edirne'nin kıyı kesimlerine yerleşmiş ancak o dönemde bölgede yaşayan kentin ilk yerleşimleri Traklar, ekonomik açıdan koloni devletlerinin kontrolüne girdiyse de (Edirne çingenelerinin hiçbir zaman sistematik olarak asimilasyona maruz kalmamaları özelliğini paylaşarak) kültürel özelliklerini korumuş ve kimliklerini yitirmemişlerdir (Kazancıgil 1992:20).

Roma hakimiyetine girdiği dönemde (M.S. 117-137) ise Edirne'ye "Hadrianopolis" adı verilerek surlarla çevrili bir içkale şehri haline getirilmiş, hızlı bir kentsel yapılanmaya girişilmiştir. Mansel, Edirne'nin tarih öncesi çağlardan günümüze ulaşabilmiş bir yerleşim olmasının nedenlerindenbirini de Roma dönemindeki başarılı iskan faaliyetlerine ve özellikle çeşitli tamirler ve tadilatlar geçirerek 19. yüzyıla kadar ayakta durabilmiş 36 hektarlık kuvvetli Edirne Kalesi'ne bağlamaktadır. Bizanslıları akınlarıyla yıldıran Osmanlı fethettiği bölgelere Balıkesir ve Çanakkale'den getirilen Türk nüfusunun ve göçme Çingenelerin yerleştirilerek, Edirne'nin ele geçirilmesini, çevre yerleşimleri Türkleştirerek hızlandırmıştır (Demir Kılıçvuran 2007:103-104).

İstanbul'un fethi Edirne için dönüm noktasıdır, ancak; padişahın Edirne Sarayı'nda ikamet etmeyi tercih etmesi ile Balkan akınlarında kentin merkez üs olarak kullanılması kentsel gelişimin hızının azalmamasını sağlamıştır. Sonuçta kent XV. y.y. sonlarında, Beyazıt Külliyesi'nin ve Saray-ı Cedit'in kent dışında yerseçimiyle, kent batı ve kuzeyde yönünde gelişerek Yeni İmaret (Yıldırım İmareti) ve Saray İçi gelişmeleri ve Muradiye, Melek, Gazimihal Malleleriyle yaklaşık 350 hektara ulaşmıştır (Kazancigil ve Gökçe 2005).

XVII. y.y.'ın ikinci yarısında Tunca yakınlarında Yeni Saray'ın yapımına başlanması, kentin doğusunda kale dışı yerleşimlerin de yoğunlaşmasına neden olmuş,

kent yerleşimi 850 hektara ve nüfusu ise 350.000'e ulaşarak, günümüze ulaşan haliyle kent hem merkezde içkaleden dışarıya, hem de saraydan merkeze doğru radyal gelişimini sürdürmüş ve Tunca Nehri batısındaki Yıldırım, Yeni İmaret ve Saray-ı Cedid Mahalleleri büyüyüp birleşerek bir konut bandı oluşturmuş ve güneyde Karaağaç meydana gelmeye başlamıştır (Demir Kılıçvuran 2006:105).

Türkler, fetih sonrası, bir süre kale içinde ikamet ettikten sonra kale dışında yeni mahalleler kurup, kale içi mahalleleri özellikle çingenelerin de içinde bulunabileceği göçmenler ile gayri müslimlere bırakmışlardır. Kültür grupları arası mekansal ayrışmanın kentsel alanda ilk yansımaları kent merkezinde görülmüştür (Demir Kılıçvuran 2006:105-106).

Edirne mahalleleri etnik ve demografik bakımdan kentin toplumsal yapısının belirlenmesinde etkin olarak kullanılabileceği gibi kent tarihini aydınlatma bakımından da çok önemli olup mahalle isimleri sonradan verilmiş olmayıp, bizzat mahalleyi kuran veya kurulmasında büyük çaba gösteren kişinin mesleği ya da sıfatlarıyla anılmıştır. Gökbilgin'e göre mahalle sayıları aşağıdaki şekliyle belirtilmiş ve diğer Osmanlı kentlerinde olduğu gibi etnik grupların kentsel mekanda ayrışarak diğerleri olarak gördükleri gruplardan farklı mahallelerde yaşadığı vurgulanmıştır: "Edirne Şehrini, fetih tarihinden başlayıp XVIII. asır sonuna kadar sürekli bir gelişme halinde görmekteyiz. XVI. asır başlarında 144 mahallesinin varlığı saptanmaktadır. Bundan bir asır sonra ise bu sayı 290'a çıkmış bulunuyor (Demir Kılıçvuran 2006:106).

Hristiyan mahalleleri ile Yahudi cemaatleri bu sayının dışındadır. Bu tarihlerde şehirde 19 Hristiyan mahallesi ile XVI. asırda 12 Yahudi cemaati vardır" (Demir Kılıçvuran 2006:106).

Evliya Çelebi ise, XVII. Yüzyılda kente yaptığı gezi sırasında Edirne Mahalleleri'nin etnik kimliğine ait aşağıdaki saptamaları yapmıştır:

"Mahallelerin sayısı 414' dür. Kaleiçinde 14 mahalle vardır. 10 mahallesi Rum, geride kalanı yahudidir. Pehlivanlar tekkesi yakınında da topkapısı, içinde yine bir Müslüman mahallesi vardır. Beş mahalle dahi Kıpti (çingene) kavmi olup, feryat ve

figanlarından mahallelerinden geçilmez. Bunlardan başka, büyük varoştaki mahalleler hep müslüman mahalleleri olup başlıcalarının isimleri: Hünkâr, Saray, Muradiye, Taşlık, Kıkak, Selimiye, Eskicami, Üç şerefeli Araşa (arasta olmalı) Mahkeme, Fil alanı, Kasım Paşa, Timurtaş Paşa, Katır Hanı, Beylerbeyi ve Saraçhane mahalleleridir". Yukarıdaki bilgiler ve Kazancıgil'in Edirne Mahalleleri'nin tarihi üzerine yaptığı araştırmaları sonucunda Arpacı Hamza (Süpürgeciler), Çakırağa (Saraçhane), Mirahur Ayaş Bey (Muradiye-Menzilahır), Muradiye İmareti (Muradiye-Menzilahır) ve Mümin Hoca, Bülbül Hatun, Maruf Hoca (Yıldırım Semti) Mahalleleri'nin Fetih sonrası ilk Çingene yerleşmelerinin olduğu ve bu ayrışmanın günümüz fiziksel mekanında da açıkta gözlemlenmektedir. Hacı Sarraf, Hadım Firuz, Has Murat Han (Yeni İmaret Semti), Yıldırım Beyazıt (Yıldırım Semti) ve Papasoğlu (Süpürgeciler) gibi Rum ve Ermeni Yerleşimleri ise 1920'li yıllarda mübadele sonrasında terkedilerek, Çingene Mahalleleri'ne dönüşmüşlerdir (Demir Kılıçvuran 2006:107).

Cumhuriyet Döneminde Edirne ekonomisinde yaşanan ilk dönüşüm, 1950'li yıllarda tarım sektöründe, traktör kullanımının yaygınlaşması ve emeğin topraktan kopmasıyla yaşanmıştır. Çingenelerin büyük bir kısmını da içine alan küçük ölçekli üretime dayalı iş kollarının ekonomiyi destekleyebilecek kapasitede olmamasıyla, makineleşmenin özellikle kırsal alanlarda mevsimlik işçi olarak çalışan çingeneler üzerinde işsizliğe neden olmasıyla kent dış göç vermeye başlamıştır (Demir Kılıçvuran 2006:108).

Bugünkü durumuna bakıldığında Kent, XIX. Yüzyıl sonuna göre nüfusunun yarıdan fazlasını kaybetmiş olmasına rağmen, kentin alanı fazla küçülmemiş, ancak eski yerleşim alanları arasındaki boşluklar artarak, yoğunluk azalmıştır. Bu boşalma, kent merkezine nazaran Tunca batısındaki mahallelerde yaşanmış; Üniversite alanı atlanarak Avrupa kent olarak adlandırılan kesimde üst gelir grubuna hitap eden az katlı yapılaşmalar oluşmuştur (Darkot 1993).

1934 yılında 2510 sayılı İskan Kanunu'nun 4. Maddesi ve İskan Muafiyetleri Nizamnamesi'nin 9. maddesinde göçmen vizesi verilmesi uygun olmayan kişiler tespit edilmiştir. 2510 sayılı İskan Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre:

a) Türk kültürüne bağlı olmayanlar,

b) anarşistler,

c) casuslar,

d) göçebe çingeneler,

e) memleket dışına çıkarıl[anlar]"

Türkiye'ye muhacir olarak alınmayacak kişiler olarak belirtilmiştir. İskan Muafiyetleri Nizamnamesi'nin 9'uncu maddesinde de İskan Kanununun 4. maddesine paralel olarak "Türk kültürüne bağlı olmayanlara, anarşistlere, göçebe Çingenelere, memleket dışına çıkarılmış olanlara muhacir kağıdı verilmez." Hükmü yer almaktaydı.

Burada göçebe Çingeneler anarşist ve casus olmakla eşdeğer tutularak Türkiye'ye muhacir olarak alınmayacaklar listesinde aynı yerde değerlendirilmiştir. Bu hüküm bize Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Çingenelere bakışını gösterme açısından önemli ipuçları vermektedir. 1934 yılında çıkan İskan kanunu 2006 yılına kadar varlığını korumuştur. Bu yasanın değişimi için ilk girişim 1993 yılında Edirne Milletvekili Erdal Keskiner tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) gündemine taşınmaya çalışılmış, fakat bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Daha sonra Doğru Yol Partisi'nden Yıldırım Ulupınar (İzmir), Enis Sülün (Tekirdağ), Nihat İlgün (Tekirdağ), Salih Çelen (Antalya) ve Mehmet Baysan (Antalya) isimli milletvekilleri 2002 yılında 1934 tarihli İskan Kanununun değişmesi için girişimlerde bulunmuş ancak bu girişim de sonuçsuz kalmıştır.

O dönem başbakan olan Recep Tayyip ERDOĞAN'ın talimatıyla öne alınan "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" değişikliği Meclis'ten geçirildi. AK Parti Bursa Milletvekili Ali Koyuncu ve 4 arkadaşının

imzasını taşıyan yasa teklifi, verilen önerge doğrultusunda değiştirilerek TBMM Genel Kurulunda kabul edildi[4].

"Çingene" tabirinin 1950 tarihli "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun"dan çıkarılmasını amaçlayan teklif, yasanın, "Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tabaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı salahiyetlidir" hükmünün yürürlükten kaldırılmasını öngörüyordu[5].

Teklif, CHP Tunceli Milletvekili Kamer Genç'in önergesinin benimsenmesiyle değiştirilerek kabul edildi. Önergenin kabulüyle hükmün tamamı yasadan çıkarılmadı, ancak "çingene" tabiri hükümden çıkarılmış oldu. Madde, "Tabiiyetsiz veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı yetkilidir" şeklinde değiştirilmiştir[6].

[4] İnternet gazetesi haberi, **Haber Yayın Tarihi:** 05.01.2011. **Erişim Tarihi:** 05.01.2022. **Kaynak:** https://www.ntv.com.tr/turkiye/61-yillik-yasadan-cingene-ifadesi-cikarildi,Sv2iB8cvF0mOPJjP8zmaGA.

[5] İnternet gazetesi haberi, **Haber Yayın Tarihi:** 05.01.2011. **Erişim Tarihi:** 05.01.2022. **Kaynak:** https://www.ntv.com.tr/turkiye/61-yillik-yasadan-cingene-ifadesi-cikarildi,Sv2iB8cvF0mOPJjP8zmaGA.

[6] İnternet gazetesi haberi, **Haber Yayın Tarihi:** 05.01.2011. **Erişim Tarihi:** 05.01.2022. **Kaynak:** https://www.ntv.com.tr/turkiye/61-yillik-yasadan-cingene-ifadesi-cikarildi,Sv2iB8cvF0mOPJjP8zmaGA.

4. BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

"YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA BAĞLAMINDA ROMAN KİMLİĞİ: EDİRNE ÖRNEĞİ" başlıklı araştırmamızda yer alan saha arştırmasına ilişkin bilgi ve detaylar ile ham verilerden gerekli bölümlerin elde edilmesi ile ortaya çıkan bulgular bu bölümde yer almaktadır.

4.1. Araştırma Analizi

4.1.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli olarak kavramasal ilişkilerin incelenmesinden dolayı nitel araştırma modeli yöntemi benimsenmiştir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramları bağlamında Roman kimliği üzerine yapılan araştırmamızda niceliksel bir veri veya sonuç planlanmamıştır.

Esnek yapıya sahip olan nitel araştırmalarda sonuç ve veri miktarı kavramsal analizin yapılmasından dolayı daha nitelikli, daha nitelikli bir çıktı olarak elde edilmektedir. Esnek yapıyı daha etkin kullanabilmek için nitel araştırma altında da çeşitli teknikler bulunmaktadır. Örneğin bir anket ile belirli bir ilişki ile onun bazı yönleri ele sınırlı bir şekilde alınabilir. Yani anket tekniğinde araştırmada sınırlılık söz konusu olmaktradır. Ancak araştırmanın akışına göre daha etkin olabilecek bir metod olan derinlemesine görüşme formu tekniği ile daha nitelikli bir veri elde etmek mümkün olabilmektedir. Bu nedenle araştırmanın en verimli veriler ile yapılması ve sağlıklı bir çıktı seti elde edilmesi amacıyla derinlemesine görüşme yapma yoluna gidilmiştir.

Görüşme yapılacak katılımcıların profilleri ele alındığında bu araştırma özelinde bazı gereksiz veriler de elde edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle bulgular bölümü oluşturulurken bu veriler tamamen yazıya geçirilmiş ve araştırma için faydasının olmayacağı bölümler ham veriler içinden ayıklanmıştır. İlk aşama olan bu seçim sonucunda araştırma için daha nitelikli bir ham veri seti elde edilmiştir. Yine

katılımcı profiline uygun şekilde anlaşılabilir ve açık sorular tercih edilmiştir. Açıklığın yanı sıra soruların amacına uygun olarak hazırlanmasına ve açık uçlu olmasına özen gösterilmiştir. Bu da araştırma için iletişimin daha etkin sağlanmasına yardımcı olmuştur. Görüşmeler akıllı cep telefonunun ses kayıt özelliği ile kayıt altına alınmış olup ilk aşamada hiçbir harfi dahi eksik olmayacak şekilde dijital uygulamalar yardımı ile yazılı metin haline getirilmiştir. Kişisel bilgilerin gizliliği açısından isim ve soyisimlerin ilk harfleri kullanılmış ve gizlilik konusu bu şekilde ön plana alınmıştır.

4.1.2. Uygulama Sahası, Evren ve Örneklem

Araştırmanın uygulama sahası olarak Edirne'nin merkez ilçesindeki 8 mahalle seçilmiştir. Alfabetik olarak bu mahalleler sırasıyla Barutluk, Gazimihal, Karaağaç, Menzilahir, Umurbey, Yeni İmaret, Yıldırım Beyazıt, Yıldırım Hacı Sarraf mahalleleridir. Edirne merkez 20.000-25.000 Romanın yaşadığı tahmin edilmektedir. Gazimihal ve Menzilahir mahallelerinin tamamında romanlar yaşamaktadır. Diğer mahalelerde ise Roman nüfus mahallenin bir bölgesinde toplu olarak bulunmaktadır. 8 mahalle dışında kalan mahalelerde de sayıca az Romanların yaşadığı bilinmektedir.

Edirne'deki Roman nüfusu oluşması Osmanlı döneminde yaşayanlar Rus Savaşında, mübadele döneminde, 1950-1960 yıllarında ve 1989 dönemdeki göç eden Romanlardan oluşmuş, günümüzde o dönemlerden bugüne kadar bu bölge de yaşayan Romanların kökenleri o dönemlere kadar uzamaktadır.

Geneneksel meslekler; demircilik, kalaycılık, süpürgecilik, sepetçilik tarım, duvar ustalığı, kurbağa toplayıclığı ve kemikçilik gibi mesleklerdir. Bu meslekleri icra eden Romanlar demircilik, kalaycılık, süpürgecilik, sepetçilik gibi işleri yapmakta ve köylere giderek yaptıkları meslekleri icra ederler ya da hazırladıkları mamülleri un seker, temel gıdalar karşılığında değiş tokuş yaparlardı. Para karşılığında da hizmetleri yerine getirirlerdi. Kurbağa toplayıcılığı sulak alanlarda Romanların sabah saatlerinde kurbağa yakalayıp aracı kurumlara sattıkları bir iştir. Edrine de Kemikçiler diye bilinen grup kasaplardan ve mezbahenelerden kemikler toplayarak aracı kurumlara

sattıkları iştir. Romanların tütün toplayıcılığı ve duvar ustalığı da eskiden yaptıkları meslekler arasında önemli bir yer tutmuştur.

Nüfus bakımından ele alındığı zaman mahallelerin nüfus bilgileri şu şekildedir.

Tablo 4.1: Edirne'deki 8 Roman mahallesinin nüfus bilgileri

MAHALLE	TOPLAM NÜFUS	TAHMİNİ ROMAN NÜFUS	ORAN (%)
BARUTLUK MAHALLESİ	12.001	4200	35
GAZİ MİHAL MAHALLESİ	4.363	4145	95
YENİİMARET MAHALLESİ	3.863	1200	32
YILDIRIM BEYAZIT MAHALLESİ	3.737	1120	30
KARAAĞAÇ MAHALLESİ	3.406	1533	45
YILDIRIM HACI SARRAF MAHALLESİ	2.904	1016	35
MENZİLAHIR MAHALLESİ	2.869	2784	97
UMURBEY MAHALLESİ	2.456	1400	60

Kaynak: https://www.nufusune.com/merkez-ilce-nufusu-edirne **Erişim Tarihi:** 31.12.2021

Roman mahallesi olarak bilinen 8 mahallede nüfus bilgileri tahmini olarak verilmiştir. Bu bilgiler Roman mahallelerindeki muhtarlıklar ve çeşitli STK'lardan alınmıştır.

Menzil ahır mahallesinde 2869 kişi yaşamaktadır. 2784 roman olduğu tahmin edilmektedir. Mahallede evlerin yüzde 80'i tek katlıdır. Mahalle Edirne de yoksul

mahalle olarak bilinmekte bu yoksulluk evlerin yapısına da yansımaktadır. Evlerin eski olması çatıların ve çamların hasarlı olması da evlerin özellikleri arasındadır. Mahalle de bu eski ve tek katlı evlerden oluşmaktadır. Bu tip evlerin yüzde 70 de banyo veya mutfak bulunmamaktadır. İçme suyu, sıcak su ve temizlenmek için de suya ulaşmada sorun yaşadığı görülmektedir.

Gazimihal mahallesinde 4363 kişi yaşamaktadır. 4145 ne yakın Roman olduğu tahmin edilmektedir Menzil ahır mahallesi ile karşılaştırıldığında evler iki katlı ve bakımlıdır. Caddeleri geniş ve alt yapısı daha iyidir. Ancak Gazimihal Mahallesinde halk arasında Papaz oğlu diye bilinen en yoksul kesim bulunmaktadır. Bu bölgede 120-150 hane bulunmakta ve 1000-1200 yakın insan yaşamaktadır. Bu bölgedeki evler tek katlı ve iki odalı evlerdir. Birçok evin tapusu yoktur.

Roman nüfusun mahalle nüfusundan az olduğu diğer 6 mahallede Romanlar izole edilmiş bir bölgede toplu halde yaşamaktadırlar. O mahallelerde o bölgeler Roman Mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik durumları daha Roman nüfusun daha yoğun olduğu mahallelerdeki bireylerin durumlarına göre daha iyidir.

Söz konusu mahallelerde yapılan STK bazlı bazı saha araştırmalarında bireylerin ağırlıklı olarak yoksulluk, işsizlik, sağlık, eğitim (okul öncesi ve meslek eğitimi dahil), barınma, çocuk ebeveynler, suça yönelim, insan hakları, sosyal güvenlik gibi konularda problemlere sahip oldukları gözlenmektedir.

Katılımcılar, Edirne'nin Roman mahallelerinde ikamet eden şahıslardan rastsal olarak seçilmiş 39 kişilik bir gruptan oluşmaktadır. Katılımcılar belirlenirken Eğtim durumları, yaş, maddi gelir durumu, kadın ve erkek sayısı ve meslekleri gibi özelliklere dikkat edilmiştir. Edirne'nin Gazimihal, Menzil Ahir, Barutluk, Umur Bey, Karaağaç, Yıldırım Beyazıt, Yıldırım Hacı Sarraf mahallelerinden dörder ve Yeni İmaret mahallesinden üç kişi olmak üzere toplamda 39 kişinin katılımı ile derinlemesine görüşme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

4.1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın çıktıları için kaynaklık eden veriler, uygun şartlar altında hazırlanan derinlemesine görüşme formudur. Bu form EK – 1'de verilmiştir. Bu form ile açık uçlu sorulardan yararlanarak daha detaylı ve nitelikli ham veri elde edilmesi kurgulanmıştır. Bulgular bölümünde her bir soruya verilen yanıtlar ele alınırken hangi sorunun ne amaçla sorulduğu ve araştırmada ne amaçla kullanılacağı belirtilmiştir.

4.1.4. Veri Toplama Süresi

Elde edilen veriler tamamen kayıtlı halde derlenmiştir. Yaklaşık 3 aylık bir süre zarfında bu görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmeler 2021 yılının Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile birebir sohbet ortamında ve katılımcı hangi, ortamda kendini daha rahat ifade ediyorsa imkanlar dahilinde o ortamda görüşmelerin yapılması sağlanmıştır. İlk görüşmenin ardından dijital kayıtlar elektronik olarak işlemeye hazır hale getirilmeye başlanmıştır. Görüşmeler devam ederken bir yandan da yapılan görüşmelerin metin haline geitirilmesine başlanmıştır.

4.1.5. Verilerin Analizi

Veriler ilk aşamada katılımcıların ses kayıtlarının alınmasıyla dijital ses dosyası olarak elde edilmiştir. Bunun akabinde dijital uygulamalar vasıtası ile bu dosyalardan harfi harfine ilk inceleme öncesi metinlere ulaşılmıştır. Katılımcılar, konuşmalarda yöresel ağız ve bazı Romanes dilinden kelimeler kullanmışlardır. Ancak ilk metin haline getirme işleminden sonra bu kelimeler ayıklanmıştır. Bu kelimelerin bazıları argo kalıplar da içermektedir. Bulgular kısmında yer alması uygun görülen kelimeler ise düzeltilmiş ve düzenli hali ile bulgular bölümüne aktarılmıştır. Bu işlemin ardından ortaya çıkan metinlerde çalışmaya fayda sağalamayacak kısımlar elenerek çalışma ile ilgili bölümler derlenerek bulgular bölümünde verilmiştir. Bu aşamadan sonra metinler içinden sorulara ilişkin cevaplar ve bunların analizi yapılmaya başlanmıştır. Bu analizlerin neticeleri de son bölümde tartışılarak öneriler ile birlikte araştırma nihayete erdirilmiştir.

4.2. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın ana fikri ile bağlantılı olarak, Edirne bölgesinde yaşayan Roman bireylerin kimliklerini nasıl tanımladıklarının, yoksulluklarının ve dışlanmışlıklarının farkında olup olmadıklarını ve farkındaysalar bu duruma ilişkin görüşlerinin analiz edilmesi amacıyla yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular bulunmaktadır. Görüşmeler sırasında bireylerin içinde yaşadıkları ortamda ve yaşadıkları şehirde çeşitli açılardan bireyleri sınıflandırdıkları görülmektedir. Bu bölümde mahalleler bazında sorulara verilen cevapların analizi yer alacaktır. Bu soruya verilen cevaplar arasında akademik değeri olan ve cevaplar içerisinde çalışma konusuna yönelik ifadeler bulgular bölümünde yer almaktadır.

4.2.1. Bulgular

4.2.1.1. Roman Kimliği

Türkiye de Roman örgütlenmesiyle birlikte Romanların kendini tanımlamada kullandıkları kavramlar farklı olmuştur. 2003 yılından hız kazanan Romanların örgütlenme sürecinin içinde olmam süreci gözleme şansım oldu. Roman derneklerin kurulmaya başlandığı 2004-2007 yılları arasında toplantılarımızda dernek başkanlarımız Roman kimliğin kültürel kimlik olduğunu belirtmişlerdir. O dönemde İzmir Çağdaş Romanlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı şu an TBMM Milletvekili olan Cemal BEKLE bu yapılan çalışmalarda Romanların kimlik derdinin olmadığını belirtmişti. Diğer birçok dernek başkanın söylemi de Türk kimliği vurgusu yapılmıştır. . Romanlar kamu kurumlarının temsilcilerin olduğu toplantılarda bu ülkenin asli unsuruyuz, Atatürk ün şehrinden geldik cümleleriyle bu ülkeye bu Cumhuriyete sadakatini sunmaya çalıştıkları görülmüştür. 2003 yılından 2009 yılına kadar yapılan toplantılardan Roman temsilcileri Biz Türk'üz Müslümanız diye tanımlarken Roman kelimesi bazen söyleniyordu bazen söylenmiyordu. Bu konu da Roman kavramını söylemekten çekindiklerini belirtiyorlardı. Türkiye de etnik kökenlerin hiçbiri azınlık olarak kabul edilmediğinden Türk'üz söylemi doğal bir söylem olarak karşılanmaktadır. Roman çalışmalarının dönüm noktası Roman açılımı olmuştur.

10 Aralık 2009 tarihin de yapılan Roman acılımı sürecinde Roman kimliğin tanımlama biçimlerindeki vurgularda "Toplumsal dokunun en renkli ve en masum katmanı eden" diye programın moderatör tarafından söylenmiştir. Bu çalıştayda Romanların sürekli dezavantajlı grup olduğu yönünde söylemler dikkat çekmiştir. O dönem de Devlet Bakanı olan Faruk ÇELİK açılış konuşmasında Romanların sanat ruhlu, neşeli söylemlerinin yanında Romanların "milletimizin zengin ve köklü kültürün en renkli motifini oluşturmaktadırlar" söylemiyle toplumun romanlara karşı o egzotik düşüncesini yansıtılmıştır. Toplantı da Roman dernek temsilcilerinin ve Devlet yetkililerin Roman kimliği hakkında bildikleri sadece kültür, neşeli insanlar ve yoksul insanlar algısı olduğu görülmüştür.

Toplantıya katılan Roman temsilcilerse sürekli bir Vatan ve Türklük vurgusu yapmışlardır. Roman olduklarını bir mağduriyet üzerinden tanımlamaktadır. Yaşadıkları ayrımcılığı anlatmışlardır. Toplantı boyunca kişiler kendilerini tanıtırken hangi ilden ve dernek ismini açıklarken hangi meslek grubundan olduklarını da belirtmişlerdir. Biz kalaycıyız demirciyiz sepetçiyiz. Çalıştay da konuşmalar ilerledikçe insanlar roman kimliğini ön plana çıkarmaya başladığında moderatör, Bakan veya milletvekilleri kendilerini örnek göstererek "Kafkas kökenliyim ben Türküm, öz be öz Türk, bu ülkenin, bu Cumhuriyetin evladıyım. Siz de aynen öylesiniz" diyerek Romanların Türk olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Roman kimliğini ve Romanların hak temelli sorunlarını çözüme kavuşturmayı hedefleyen de dernek temsilcileri Roman kimliğin tarihsel sürecini anlattıkları da görülmüş ve Romanların bir tarihi, dili, ortak aidiyetleri ortak acıların olduğunu belirterek roman kimliğin etnik bir kimlik olduğunu üstü kapalı dile getirmişlerdir. Ancak konuşmalarının sonunda Türklük ve vatan vurgusu yaptıkları da görülmüştür. Devlet yetkililerin ve Roman temsilcileri o süreçte Dom ve Lom grupların varlığından haberleri olmadığı da konuşmalardan anlaşılmaktadır. Roman dernek temsilcileri o toplantı Dom temsilcisinin konuşmasını sürekli kesmişlerdir. Çünkü birçok temsilci Roman kavramı hakkında detaylı bilgisi yoktu. Dom olan birisinin orada o toplantıda Roman temsilcilere göre yeri yoktu. Çünkü kendine Roman demiyor Ben Dom'um dediği için. Buradan çıkan sonuç ise Romanlar, Roman olmayanlar tarafından ona Roman dediği için Romandı. Ya da Ailesinden aktarılan bir kültürdü Romanlık. Ailesi

ona sen Romansın sepetçisin demircisin dediği için Roman olmuşlardı. Edirne de 8 mahalledeki Roman algısı da bu şekildedir. Ancak son dönemlerde Roman kimliğinin siyasallaşması ve devlet olarak birçok Roman alanında çalışmalar yapılması Roman kimliğinin Akademik anlamda yeterli olmasa da tezler ve makalelerin yazılması Roman kimliğin anne babadan geçen kimlikten öte Etnik bir köken olduğunu konusunda Edirne'deki insanlar kendi aralarında hemfikir olmaya başlamışlardır. Romanlar, Roman olmayanla konuştuklarında bu söylemlerinin dışında daha dikkatli söylemler yapmaktadırlar.

2004 den 2010 yılına kadar tahminen kurulan roman dernek sayısı 40-50 iken acılımdan sonra bu sayı 300 bugünlerde ise 600 üstünde olduğu tahmin edilmektedir. Roman derneklerin siyasallaşması ve dernek temsilcilerin profillerin değişmesi ve Roman mahallerinde tarikatların artması sonucu son dönemlerde Türklük kavramın yerine ben Müslüman söylemi daha yaygın kullanılmaktadır. Önce Müslümanın sonra Türküm bu ikisi söylendikten sonra roman olduğunu söylenmektedir. 2009 Roman acılım sürecinden sonra 2018 yılına kadar ben Müslümanım türküm söyleminin hemen arkasından Romanım söylemi daha cesaretli ve güvenli şekilde söylenmeye başlamıştır. Ancak Roman açılımın sonucunda romanların yaşam kalitesinin yükselmemesi, Roman mahallerinde ki gençlerin internetten kendi kimliklerini araştırması, Roman olmayanların Romanların Türk'üz ve Müslümanız kimlik söylemlerini küçümsemesi ve kabul etmemesi, Önyargıların daha görünür olması Romanların kendi kimliklerinin tanıması gibi etkenlerden dolayı roman mahallerinde Roman milliyetçiliği artmaya başlamıştır. 20019 yılında Romanlardan oluşan bir grup Güzel parti adı altında Roman partisini kurmuşlardır. Türkiye de her ilde ve mahallede örgütlenmeye devam etmektedirler. Bu partinin kurulmasında Romanların siyasi partileride, kamu kurumlarında, sivil toplum alanında yok sayılmasının etkisi de bulunmaktadır. 2022 yılında Türkiye Büyük Millet Meclis'inde İki Roman kökenli vekil olmasına karşın bu parti kurulmuştur. Partinin tabandan desteklenip desteklenmediği ilk seçimlerde görülecektir.

Bu çalışma Edirne de yapılmıştır. Edirne ili sınırları içerisinde tahminlere göre 65 bin Roman vatandaşı yaşamaktadır. (http://www.milliyet.com.tr/edirne-de-

romanlar-konusuldu-edirne-yerelhaber-633457/) Bu sayı ilçeleri deki Roman nüfusun da kapsamaktadır. Söz konusu vatandaşların ataları bir kısmı Cumhuriyetten önce bir kısmı da Osmanlı imparatorluğundan beri Edirne ye yerleşmiştir. Halen merkezde Gazimihal, Menzilahır, Umurbey, Barutluk, Karaağaç, Yıdırım Beyazıt, Yıldırım Hacısarraf ve Yeni İmaret mahallerinde 20-25 bin üzerinde Roman vatandaşı yaşadığı tahmin edilmektedir. Edirne ilinin bulunan bu yerlerde Gazimihal ve Menzilahır Roman Mahallesi olarak isimlendirilmesinin yanında diğer mahallerde de ciddi bir Roman nüfus bulunmaktadır.

Türkiye'deki Romanlar; Rus savaşları, Balkan savaşları, 1920'ler ve 1930'lardaki yaşadıkları bölgelerden göç ederek(mübadele) Trakya da ve Anadolu da ye daha güvenli yerlere yerleştirilen Romanlar ve Osmanlı Döneminden beri yaşayan Romanlar yüzyıllardan beri bu bölgelerde güvenli şekilde yaşadıklarından dolayı Türkiye Cumhuriyetine sadakatlerini her platformda dile getirmektedirler. Edirne de de Romanların kendilerini tanımlama biçimleri Türk kimliği veya Müslüman kimliği üzerinden olmaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde Roman mahallesinde o dönemde hangi ideolojik ve siyasi partinin görüşüne göre kimlik söylemi değişiklik gösterebilmektedir. Tarikatların aktif olduğu mahallelerde din daha baskın olmaktadır. Mahallelerde geçmiş dönemde milli duyguların yoğun olduğu gruplara üye olan kişilerde Türklük daha ön plana çıkmaktadır. Ancak Türklük ve Müslümanlık söylemini yapanlar Roman olduğunu belirtmektedir.

Romanlar kendilerini Türk veya Müslüman olduklarını dile getirseler de yıllardan beri Romanların Türkleşmesini kabul etmeyen Müslümanlığına inanmayan bir toplumun olduğunu görmekteyiz. Roman kimliğin kaybolmamasının o en büyük etkenlerinden biri bu olarak gösterilebilir. Romanlar diğer etnik ve dini kimliklere kabul edilmeme durumunu yaşamaktadırlar. Bunun en büyük nedeni Romanlara karşı yıllardan beri devam eden önyargılardan kaynaklanmıştır. Ancak Türkiye de aşırı milliyetçi gruplar bile romanlara nefret söylemleri geliştirse de her zaman romanların egzotik tarafını da dile getirilmektedir. Edirne'de kutlanan 5-6 Mayıs kakava kutlamalarında binlerce kişi Roman kıyafetleri giyerek Romanlara benzemeye çalışmaktadır. Romanların eğlence anlayışı üzerinde Romanlara hayranlık duyan

kesimde bulunmaktadır. Bu da diğer kimliklere olan ileri nefretin Romanlara sadece sözel şiddete kalmasında etkenlerinden biridir.

Edirne de yaşayan Romanlar bu konuda şunları söylemiştir. Son yıllarda Edirne aynı sosyal ekonomik durumda olan Kürtlerle evlenen Romanlara karşı önyargılar Roman olmayanlar tarafından sert bir şekilde dile getirilmektedir. Bu söylemlerden biri olan Roman kızları Kürt erkeklerle evleniyor. Onların çocukları oluyor ve yeni bir ırk doğuyor. Söylemidir. Romanlara olan sempatik tavır başka bir etnik kimlikle evlilik yaptığında nefrete dönüştüğü görülmüştür. Romanların Roman olmayanların önyargılı söylemleri Romanların da bu söylemlerden etkilenerek kimlik tanımı yaptığı da katılımcıların cümlelerine yansımıştır

Romanlar Türklük ve Müslümanlık söyleminin dışında daha çok Roman olmayanların onları Roman olarak belirtmesi ve son dönemde Romanlarında kendi Roman kimliklerine sahip çıkmaya başladıkları görülmektedir. Geçmişten günümüze birtakım önyargılar ile yaklaşılan Romanlar, sosyal dışlanma başta olmak üzere, yoksulluk, işsizlik, barınma, temel hak ve hizmetlere erişememe ve bunlardan yararlanamama gibi pek çok sorunla birlikte yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Romanları yaşadıkları sosyal dışlanma konusunda farklı kılan nokta, diğer azınlık gruplar tarafından da sosyal dışlanmaya maruz kalmalarıdır.

Edirne de Romanlar farklı göründükleri için ötekileştirildiklerini belirtmektedirler. Roman olmak ötekiler için pis konuşan, içki, şarap, uyuşturucu içen, pis olan, Roman havası oynayan, gece yüksek sesle müzik dinleyen kişi. Maddi durumu ve sosyal statüsü iyi olan Romanlar bile daha yoksul ve statüleri düşük olan Romanlara bu önyargıyla tanımlamaktadır. Edirne de ötekilerin söylemi daha çok yoksul mahalleler üzerinden Roman kimliği tanımlanmaktadır. Edirne de Roman denildiğin de Kemikçikler akla gelmektedir. Roman denildiğinde Gazimihal gelmekte de Umurbey Mahallesi ve Menzilahır mahallesi gelmektedir. Bu mahallelerde yaşayan yoksul kişilerin kendini tanımlamalarında kendilerinin hakiki Roman olduğunu iddia etmeleri diğerlerini çakma Roman olarak tanımladıklarını da görüyoruz. Bu ötekileştirmenin sonucu olarak Roman olmak onun hayatının merkezi koymasına neden olmaktadır. Roman olan bir kişi kendini o mahalleyle ve o kimlikle özdeştiriyor.

Ancak Romanlar etnik kimlik olarak Türk kimliğini söylemektedir. Evet biz Romanız ama Türk'üz söylemi her katılımcı tarafından söylenmiştir.

Roman mahallerinde yaşayanlarda etnik site ırk, etnik kimlik gibi kavramlar tam olarak bilinmemektedir. Roman kavramı orada aileden öğrenildiği ya da Roman olmayanlar tarafından kullanıldığı için kabullenilmiş bir rol statüsün de olabilir. Ancak son dönemlerde Romanlarla ilgili yapılan çalışmalarda kimlik bilincin temellerin atıldığı görülmektedir. Buna rağmen Roman kelimesi etnik bir zihniyet algısıyla söylenmiyor. Daha çok dışlayıcı kod olarak kullanılıyor. Bazı mahalleler bu kodu kabul etse de bazıları kabul etmiyor. Sosyal ekonomik olarak daha iyi durumda olan Yıldırım bölgesindeki mahallelerdekilerin kabul etmediği gözlemlenmiştir. Romanlar kendilerini Roman olarak söylerken etnik bir algıyla söylememektedir. Genellikle çingene kelimesi diğer grupların onlara taktığı isim olarak görülmektedir.

Romanlar kendi kimliklerini tanımlarken etnik, kültürel, ailesinin ona aktardığı kadarıyla Roman kimliği ve Roman olmayanların söylemi çerçevesinde Romanlığının tanımı yaparken bir de ataların yapmış olduğu mesleklere göre tanımlamaktadırlar. Yukarıda Romanların kendini Müslüman, Türk olarak tanımlamaların daki neden bu ülkeye ait olduklarını roman olmayanlara ispatlama gereğini duymalarından sık sık dile getirilmektedir. Ancak Romanlar kendilerini meslek koduyla tanıtırken bu Türklük ve Müslümanlık kavranlarını kullanmamaktadırlar. Kendilerini tanıtırken demirci Romanlarından, kalaycı Romanlarından, sepetçi Romanlarından, Elekçi Romanlar gibi meslek grubu üzerinden Roman kimliğini daha rahat söylemektedirler. Romanlar diğer Romanları anlatırken mutlaka mesleklerinin üzerinden onu tanımlamaktadırlar.

"Kemikçilerdenim" Menzilahır mahallesinin bir kısmını ve Umurbey mahallesinin bir kısmını kapsayan bölgeye Romanlar kendilerince Kemikçiler olarak adlandırılmıştır. Edirne deki herkes de o mahalleri kemikçiler olarak bilmektedir. Bu bölgede yaşayan Romanların babaları anneleri kasaplardan, mezbahaneler den kemik toplayarak aracı kurumlara satarak geçimini sağlamaktaymış. Bu yüzden bu bölge kemikçiler olarak adlandırılmaktadır. O bölgede yaşayan kişiler kendilerini Kemikçilerdenim Romanım olarak tanıtmaktadır. Bu mahallelerde kemik toplayıcılığı

ile uğraşmayan bazı ailelerde sulak bölgelere sabah saatlerinde giderek kurbağa toplayıcılığı yapıyorlarmış. Halen bu mesleğe devam eden insanlar bulunmaktadır. Bu mesleğin yaşaması için Edirne Kurbağa toplayıcılığı derneği de kurmuşlardır. Bu kısımda kimliklerini biz kurbağa toplayıcısıyız olarak tanımlıyorlar.

Gazimihal mahallesi tek muhtarlık olmasına rağmen Romanlar kendi araların 7 bölgeye ayrılmıştır. Daha çok bu bölgeler romanların daha önce yapmış olduğu mesleklere göre ayrıldığı görülmektedir. Cambazlar, süpürgeciler, kalaycılar kürekçi demirci, gibi roman aileler bulunmaktadır. Bu kişiler kendilerini tanıtırken ataların mesleklerine göre tanıtmaktadırlar. Diğer Romanlardan da farklı olduklarını iddia etmektedirler.

Geleneksel mesleklerin artık yapılmaması Romanları farklı iş arayışlarına gitmiştir. Edirne de yaşayan birçok Roman Edirne Belediyesinde, kamu kurumları, seyyar satıcılık, tekstilde çalışmaktadır. Bu iş kolları üzerinden Romanlar kendi Roman kimliklerini tanımlamamışlardır. Ancak hurdacılık yapan diğer adı çöpe çıkan Romanlar kimliğinin tanımlarken hurdacıyız ya da çöpten ekmeği kazanıyoruz ifadelerini kullanmaktadırlar. Sosyal statüsü yüksek olan mesleklerin Roman kimliği ile yan yana gelemeyeceği kalıpsal yargı Romanlar tarafından kabul edilmiş gibi görülmektedir. Sosyal statüsü yüksek olan mesleklere sahip kişiler Roman kimliğinden kaçma eğilimindedirler. Romanlar da kendi içinde önyargıları yükleyeceği diğer Romanları yaratmıştır. Bu yaratma daha çok meslek gruplarına ve ten rengine göre yapılmaktadır.

Türkiye de Romanların halen göçebe olarak bilinmektedir. Anadolu da Roman gruplarından hala göçebe olan Roman grupları da mevcuttur. Ancak bu durum Edirne için gerçeği yansıtmamaktadır Edirne deki Romanlar son yıllarda yerleşik hayata geçmiştir. Katılımcılardan 50 yaş üstü olan kişiler göç ve çadır kavramları üzerinden kimliklerini tanımladıkları görülmüştür. Bu kişiler at ile kendi kimliklerini de tanımlamadıkları görülmüştür. Burada At simgesi yaptıkları iş ile ilgili oldukları için önemlidir. At arabası önceden göç için önemliyken şimdi hurda toplamak için önemli olmuştur. Romanlık tanımı Edirne'de hurda toplayan ve atıyla hurdaları taşıyan

herkesin Roman olmasıdır. Roman olmayan bir mülteci, yoksul, Kürt olsa da hurdaya çıkıyor ve Roman olmayanların gözünde at arabası da varsa o kişi Romandır.

Roman mahallerindeki yoksul kesimin genellikle göçebelik hikâyesi olan aileler olduğu anlaşılmaktadır. Göçebe hikâyesi olan ailelerin ev yapısına bakıldığında konut yoksunluğu çekmektedirler. Yaşlılarla sohbetler de köylerde kovuldukları için sürekli yer değiştirdiklerini ve mesleklerinden dolayı da sürekli köy köy gezdiklerini anlattılar. Romanların bu mahallelerden de her an göç edeceğiz düşüncesinden dolayı mı evlerini daha kaliteli ve yaşama uygun yapmıyorlar diye sorduğumuzda birçok evin tapusu olmadığı için her an bizi buradan da çıkarabilirler cevabını sıklıkla duydum. Bu söylem Romanların hala göç etmeye bu mahalleden de kovulma düşüncesiyle yaşadıklarını göstermektedir. Ancak evlerin kötü olması, Romanların bu alanda yoksun olması sadece bu düşünceyle açıklanmayacağını bilmekle beraber Romanların bu yerinden sürülme psikolojisini hala yaşadıkları da gerçektir. Romanları yakın sürede göçebe olan Romanları yerleşik hayata geçişi sancılı olduğunu bu aileler üzerinden tespit edebiliyoruz. Her alanda ciddi bir yoksunlukla karşı karşıyalar. Birçok ilde Roman mahallerinin şehir merkezinin ortasında yer aldığından kentsel dönüşümle birlikte mahalleler yıkılmıştır. Mahallerini terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Türkiye de en büyük örnek Sulukule mahallesinin yıkılması ve Romanların yüzyıllardır yaşadıkları mahallerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Manisa Selendi olayında Romanları Selendi de istemiyoruz saldırısıyla Selendi de Romanlar evlerinden ve mahallelerinden de ayrılmak zorunda kalmışlardır. Edirne de şu ana kadar bu durum yaşanmamıştır.

Yine 50 yaş üstü katılımcılarda yıllar önce tarım ile uğraşırdık, çapa yapardık gibi anıları üzerinde kimliklerini tanımlamaktadır. Romanlar eskiden tütün işçisi olarak da anılmaktadır. Ancak tütün yetiştiriciliği ve toplayıcılığının yasaklanması sonucunda birçok Roman işsiz kalmıştır. Son yıllarda Romanlar tütün işçiliği üzerinden kimlik tanımını Edirne de yapılmamaktadır. Sadece bizim dedelerimiz Yunanistan'da tütün toplayıcılığı yaptıklarını babalarından duyduklarını söylemekle yetinmişlerdirler.

Romanlar kendi aralarında mahalleleri, aileleri yaptıkları mesleklere göre isimlendirmiştir. Basit üretim teknikleriyle üretim yapan Romanlar (tarım, kemik toplayıcılığı süpürgecilik, elekçilik demircilik, kalaycılık,) hayatlarını bu mesleklerle devam ederken son zamanlarda bu mesleklerin yok olmasıyla daha da yoksullaşmaya başlamışlardır. Bundan önce de tarımda insan gücüne ihtiyacın azalmasından dolayı da tarım sektöründe de iş bulmakta zorlanmışlardır. Romanların kimlik tanımında meslek grupları Romanların kimliği olarak da algılanmaktadır. Kalaycı Romanlarından demirci Romanlarında sepetçi Romanlarından elekçi Romanları gibi Romanlar kendilerini tanımlamaktadır.

Türkiye de Romanları tanımlamak için farklı bölgeler de farklı isimler verilmiştir. Bunların bir tanesi de esmer vatandaştır. Romanlar Edirne de mahallelere ve meslek gruplarına göre ayrılmıştır. Ancak Romanların mahalleler arasında da aynı kültürel özellikleri olmasına karşın farklıları da mevcuttur. Ancak Romanların esmer vatandaş olarak damgalanması Roman olmayanların arasında yaygın olsa da Romanlar arasında da Roman ten rengine göre de ayrışmalar olmaktadır. Beyaz tenli renkli gözlü Romanlar esmer tenli siyah saçlı Romanlardan kendileri ayrı ve üstün gördükleri görülmüştür. Beyaz tenli Romanlar Romanlığını gizleyebildikleri ancak esmer tenli olanlarının bunu gizleyememişlerdir. Tabi beyaz tenli romanlar kimlikleri saklamayanlar daha fazladır.

Romanlar kendi aralarında evlenirken Romanların mahallesine, meslek grubuna, mezhebine bakıldığı bilinmektedir. Gençler arasında bunlar çok dikkate alınmasa da aileler arasında bu kısaslar önemlidir. Romanlar ten rengine göre de kendi mahallesin de ya da diğer Roman mahallerinde yaşayanlar tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Roman mahallerinde yaşayan Romanlar kendilerini Roman olarak görürken esmer Romanları Çingene olarak tanımladıkları da görülmüştür. Ten renginin yanında Romanların kendi aralarında kılık kıyafet olayında da kendilerini diğer Romanlardan ayırdıkları ve onları kılık kıyafetine bakarak farklı bir roman kimliği olarak görme eğilimi yaygındır. Örneğin Menzil Ahir Mahallesinden F.O.'nin "Romanız birde hurda topluyoruz. Çöplere elimizi sokuyoruz. Pis kokuyoruz. O yüzden bizi kimse görmek istemez. Bizde onlara görünmek istemiyoruz. Romanız

hem de hakikisinden. Sosyete Romanı değiliz. Kendimizi başkaları gibi saklamıyoruz. Sosyete Romanlarda bizi suçluyor her şeyde. Adımız çıkmış." ifadesi bu yargıyı desteklemektedir.

Edirne de ev temizliğine giden, hurda toplayan, suça bulaşmış Romanlar diğer romanlar tarafından dışlandıkları görülmektedir. Yoksul Romanların giyim kuşamı diğer maddi durumu iyi olan Romanlar tarafından eleştirilmekte ve onlara önyargıyla baktıklarını belirtmektedir. Romanlığın tanımı Edirne de Roman olmayanlar tarafından daha çok esmer tenli ve kılık kiyafeti ve yaptığı işlerle daha görünür olan kısım üzerinde yapılmaktadır.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde Romanların kökeni ve Romanes hakkında üç farklı kimlik tanımıyla karşılaşılmıştır. Bu kategori katılımcıların yaş, meshep ve eğitim durumunun farklılığına göre değişmektedir. Eğitim seviyesi düşük yaş Aralığı 35-50 olan katılımcılarda Roman kimliklerin kökenleri hakkında en fazla üç kuşaklık bir silsileyi kapsamaktadır. Katılımcılar genellikle Bulgaristan, Selanik isimlerini belirterek oradan göç ettiklerini belirtmektedir. Sonra şuan ki yaşadıkları mahallenin dışında köy isimleri de verilmiştir. Edirne de Osmanlıdan beri buradayız cevabını veren kişiler sadece dedelerin mesleklerini, tarımla uğraştıklarını, Edirne'deki bir köyden buraya geldikleri üzerinden Romanların kökeni hakkında bilgi vermişlerdir.

Roman kimliğin tanımı aileden öğrendikleri ile sınırlı kalmıştır. Burada sözel iletişimle kültürel bir kimlik olarak aktarımından bahsedebiliriz. Bu son yıllara kadar bu şekilde devam etmiştir. 3 kuşak ötesini yazılı bir kayıt olmadığı için bilinmemektedir. Ancak son yıllarda Romanlar e-devletten nüfus müdürlüklerinden aile soy ağacına baktıklarında ataların 1800 yıllar da nerede olduğunu öğrenmişlerdir. Bazı aileler Bulgaristan'a ve Yunanistan'a gittiklerini nüfusta yazan köyleri ziyaret ettiklerini anlatmışlardır. Kakavanın tarihi hakkında detaylı bir bilgisi olamayan Romanlar 5 Mayıs'ta mahallerinde kutlamalarını yıllarca aynı ritüelde yapmaktalar. Roman mahallesindeki inanışlar kültürel ritüeller tamamen nesilden nesille sözlü olarak aktarılmıştır

Romanların kökeni tanımlarında mezhepte önemli bir yer tutmaktadır. Mesela Alevi olan elekçi Romanları ve diğer Alevi Roman grupları vardır. Sünni Romanlar bu grupları çok kabul etmemektedirler. Son dönemlerde Roman mahallerinde dini tarikatların etkisi de bunda etkili olmaktadır. 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan Roman çalıştayın da İlk başta Alevi olan Roman grupları davet edilmesine karşın Sünni Roman temsilcileri onların Roman olmadığını iddia etmişlerdir. Toplantıya katılmalarını engellemişlerdir. Buradaki Roman tanımından çok mezhepsel bir tanım yapıldığı da görülmektedir.

Romanlar kendilerini tanıtırken meslek gruplarını belirtiyorlar. Bu meslek gruplarının da hangi mezhebe ait oldukları biliniyor. Ancak Romanların kökeni ve tanımları her grup için benzerlik göstermektedir. Mezhepsel bir kimlik tanımı da Roman meslek grupları arasında yıllardan beri kız alıp verme konusunda Sünni Roman grupları, Alevi Roman gruplara ve kendi meslek grubundan olmayana kız vermeme gibi kendi dinamiklerinde yaşamışlardır. Bu ayrımcılık son dönemlerde Roman kimdir sorusunda Alevi Romanların Roman olmadığını iddia eden Sünni dernek başkanları tarafından tartışmaya açılmaya çalışılmaktadır. Ancak Romanların tarihine bakıldığında dil, tarih kültürlerinin hemen hemen aynı olduğu sadece Türkiye de yaşanan Alevilere karşı önyargıların Romanların içinde de devam ettiği görülmektedir

Edirne de yaşayan ve Romanes bilen Romanlarda bulunmaktadır. Romanların kökeni bu gruplarda da 3 nesil kadar anlatabilmektedir. Ancak Buradaki önemli bir detay ise Romanes bilmeyen Romanlıklarını kaybetmiş olarak algılanmaktadır. Roman dilini konuşmayan Roman değildir söylemi Roman dilini bilenler tarafından söylenmektedir Roman dilini bilmeyen Romanların asimile olduğunu Roman kültürünü yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Roman gençlerin arasında Gacolaşmış Roman tabiri kullanılmaktadır.

Eğitim seviyesi yüksek katılımcılar internet ortamında kaynak taraması yaparak Romanların Kuzey Hindistan bölgesinden çıktıkları gibi bazı tarihi bilgilere ulaştıklarını belirtmektedirler. Roman kimliğinin son yıllarda Roman mahallerinde sahip çıkan bir gençlik bulunmaktadır. Bu gençler eğitimlidir. Bu gençler Romanlarla ilgili her şeyi araştırdıklarını ifade etmişlerdir.

Roman kökeni hakkında anadan babadan öğrenenlerin Bulgaristan, Selanik, Roman kimliğini araştıranların ise Hindistan geldiklerini belirtmektedirler. Katılımcıların ülke isimleri söylerken Yunanistan yerine Selanik şehrinden geldik söylemi Atatürk'e bağlılıklarının ve sevgisinin göstergesidir.

Annelerin çocuklarına korktukları için Romanes öğretmediklerini katılımcılar belirtmiştir. Ancak sepetçi olan Romanların çok iyi konuştuğu Romanlar arasında bilinmektedir. Yakın zamana kadar çadırda ve göçebe olan grupların Roman dilini az çok bildikleri gözlenmiştir. Ancak çok uzun süredir yerleşik olan Roman grupları Roman dilini sadece bazı konuşma kalıplarını bildikleri tespit edilmiştir. Roman dilini bilmeyen Romanların Avrupa da ve balkandaki genel görüş asimile olduklarını yönündedir. Edirne de Roman dilini bilen kişiler ve gruplar biz hakiki Romanız onlar çakma Roman İfadesiyle bunu övünerek anlatmışlardır.

Edirne de Romanların meslek gruplarına göre ayrıldıklarını belirtmiştik. Edirne de 8 mahalle de yoğun olarak Roman yaşamaktadır. Gazimihal ve Menzilahır mahallesinin hemen hemen hepsi Romanlardan oluşmaktadır. Umurbey mahallesinin yarısından fazlası Roman yaşamaktadır. Bu mahalleler de Romanlar bir arada bir bölgede yaşamaktadırlar. 8 mahalle dışında da Romanlar yaşamaktadır. Ancak nüfus olarak azdır. Roman kimliği tanımında tarihsel süreç, dil, kültür, ortak adetler, ortak acılara hemen hemen her mahallede aynıdır. Ancak Roman kimliğin tanımı mahallelerde değişiklik göstermesi eğitim ve maddi durumla ilgili olduğu da görülmüştür.

Katılımcılar ise özellikle yüksek maddi gelirlerini, çalıştıkları güzel işleri ve eğitim durumlarını ifade ederek Roman olduklarını beyan etmektedirler. Fakat Roman kelimesini kullanmaktan hoşlanmadıklarını ifade etmektedirler. Roman olmayan birine Roman olduklarını zorunlu olmadıkça söylememektedirler. Gazimihal mahallesinin bir kısmı, Yıldırım Beyazıt, Yıldırım Hacı Sarraf ve Karaağaç Mahallesinin bir kısmındaki katılımcılar Roman kimliğini saklama çabasındadırlar. Bu mahalleler de eğitim seviyesi yüksek ve maddi durumları da iyidir. Gazimihal mahallesindeki Papazoğlu, Menzilahır mahallesi, Umurbey mahallesinin Kemikçiler kısmı ve Karaağaç mahallesindeki Göl diye tabir edilen kısım hem eğitim seviyesi

hem de maddi olarak düşük seviyedeler. Örneğin eğitim seviyesi düşük olan bazı katılımcılar ne olduğunu bilmeden Roman olduklarını kabul eden ifadeler beyan etmektedirler. Umurbey mahallesinden M.Ü'nün "Ben Roman olduğumu ilk hissettiğim yer Üniversite oldu. Roman mahallesinde herkes Roman olduğunu bilir ama kimse de bunu önemsemez. Romanın ismi var yani. Ancak üniversite de bir dönem sakladım. Ama arkadaş grubu arasında Edirne olduğu için Romanlarla Roman mahalleleriyle ilgili olumsuz şeyler söyleniyordu. Ama Roman olduğumu o dönemde kendimden bile sakladım. Ama Romansın kaçısın yok. Roman olduğumu söylediğimde sen onlar gibi değilsin cümlesiyle sık sık karşılaştım." ifadesine göre eğitim durumu yüksek olan katılımcılar Roman olduklarını tamamıyla sosyal olarak dışlanmaya maruz kaldıklarında kabul etmişlerdir. Yaşam çevrelerinde Roman olmaları pek önemli değildir. Örneğin Barutluk Mahallesinden Bez Bebek Ninesi'nin "Ben çadırda doğdum. Doğduğum gün Roman olduğunu anlıyorsun. Kendimi bildim bileli Romanım." ifadesi bunu açıklamaktadır. Maddi durumu iyi olan bireylerin kendi evlerinde dahi Roman olduklarını dile getirmemektedirler. Bu sebeple bazı çocuklar Roman kimliklerini dışlanmaya maruz kalarak öğrenmektedirler.

Roman bireyin sosyal statüsü ve ekonomik durumu yüksekse Roman kimliğinde kaçma eğilimi daha fazladır. Buradaki en büyük etken Romanlara yüklenen olumsuz yargıların olmasıdır. Romanlar kendi kimliklerini olumsuz yargıları başka romanlara yükleyerek kendi roman kimliğini kurmaktadır.

4.2.1.2. Romanlar ve Diğer Romanlar

Roman ailelerin okuryazarlığının düşük olması, eğitime daha az önem vermeleri, okulu bırakma eğilimleri vb. nedenlerden dolayı Romanların yoksulluk ve sosyal dışlanma süreci aileden çocuğa ve mahallerde kısır döngünün devam etmesine neden olmaktadır. Bu yüzden Roman ailelerin düşük istihdam oranları oluşmaktadır. Nitekim Bilgi Üniversitesi'nin Ayrımcılık İzleme Raporu'nda (https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/en/publication/12-turkiyede-irk-veya-etnik-koken temelinde-ayrmclgn-izlenmesi-raporu/) yer almaktadır. Romanlar arasında işsizlik oranının %80-85 olduğu, yani Roman ailelerin sadece günlük ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını sıklıkla bu ihtiyaçlarını da karşılayamadıklarını

söylemişlerdir. Roman öğrenciler ailelerinin eğitim alanına imkansızlıklarından dolayı kılık kıyafetlerinin eski veya temiz olmamasından dolayı nedeniyle okullarda ayrımcılığa maruz kalmakta veya yoksulluğun getirdiği psikolojik tıranvalar kişinin hayatının etkilediği katılımcılar tarafından anlatılmıştır. Örneğin;

N.B; Çok başarılı bir öğrencinin sınıfta öğretmeninin tahtaya kaldırmak istemesine rağmen öğrenci tahtaya çıkmak istemedim. Çünkü ayakkabılarının eski olduğunu ve utandım. İki gün okula gidemedim ve sürekli ağladım. Sonra Mustafa Öğretmenim ben rencide olmayayım diye kendi maaşından herkese ayakkabı aldı. Bana da verdi. Ve ben okuluma geri döndüm. Eğitim hayatım devam etti. Şuan çok iyi bir yerde çalışıyorum. Ancak herkes benim kadar şanslı değil. Bu durum dan dolayı her yıl binlerce çocuk okulu devamsızlık yüzünden bırakmaktadır. Okula gitmemeye başladığını katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerde anlatmışlardır.

Ebeveynleri düzenli bir iş bulabilmek için ayrımcılıkla mücadele etmek zorunda kalıyor. Kayıtlı bir iş bulan şanslı Roman vatandaşlar çoğunlukla yerel yönetimler tarafından istihdam edilmektedir. Aynı rapor, Romanların sadece %2'sinin kayıtlı bir istihdama sahip olduğundan bahsetmiştir.

Maddi gelir anlamında temel olarak katılımcılar 0 – 2500 TL, 2500 TL – 5000 TL ve 5000 TL ve üzeri olmak üzere üç ana gruba ayrılabilen gelir miktarı belirtmişlerdir. İlk grupta hurdacılar, ev temizliğine gidenler veya işsizler yer almaktadır. Toplumla ve diğer sosya-ekonomik katmanlardaki Romanlarla bütünleşme konusunda problemlerle karşılaşan bireyler bu grupta bulunmaktadır. Edirne'de Roman kimliği algısı bu grup üzerinden yürütülmektedir. Çoğu zaman günlük işler ve kazançlar bu gruptaki katılımcılar için söz konusudur. Ağırlıklı olarak gelirin bütününe yakın kısmı gıda amaçlı kullanılmaktadır. Bu kesimdeki bireyler gıda ve nakit yardımları aldıklarını beyan etmektedir. Pandemi döneminde daha büyük sorunların yaşandığını anlatmışlardır. Var olan yoksulluklarının bir seviye daha artmış olduğunu özellikle söylenmiştir. Yoksulluğun daha da derinleşmesinden dolayı sosyal olarak yıpranmaların arttığı gözlenmektedir. Orta ve üst düzey gelir gruplarına dâhil olan katılımcılarda ise daha çok sosyal dışlanma görülmektedir.

Romanlar kendi aralarında da ayrışmaktadır. Bu ayrışma genellikle mesleki gruplar ve ekonomik göstergelerden kaynaklanmaktadır. Roman mahalleleri ya da diğer mahallelerde Roman bölgesi diye bilinen yerlerde de Romanların kendini tanımlarken diğer Romanlara göre tanımlamaktadır. Burada en önemli kısaslar ise Evin büyüklüğü, dış görünüşü, ailelerinden birinin çalışması ve ya maddi durumlarının iyi olması, düğünlerin yapılış şekli (gösterişli) ve kılık kıyafetleri Romanların kendi içindeki ekonomik ve sosyal statüsünü belirlemektedir.

Edirne de Romanlar suca bulaşmış, ekonomik olarak en alt seviye de olan kişilerin yüzünden Romanlara karşı önyargıların genellediğini belirtmektedirler. Bu kesimin Edirne de Roman nüfusun yüzde 3-5 ini kapsamakta olduğunu katılımcılar, Dernek temsilciler kamu kurumundaki yetkililer söylemektedir. Bu yüz de 3-5'lik kesim ile diğer Romanlar aralarına ciddi bir mesafe koymuşlardır. Roman algısın daki olumsuz yargılarda bu azınlıktaki Romanlardan kaynakladığı konusunda ciddi bir görüş hâkim vardır. Ekonomik etkenler Roman mahallerinde çok önemlidir. Bir kişinin mahalle de ki davranış şekli, aile yapısı, suça eğilimi, ikili ilişkileri gibi olumsuzsa bu kişiler Roman mahallerinde sorunlu insan olarak kabul edilmektedir. Kendi toplumlarının veya yaşadıkları mahallelerin değerlerine ayak uydurmada sorun yaşayan kişiler toplumdan dışlanmaktadır. Roman tanımını dışlanan sorunlu olan insan üzerinde yapıldığında diğer Romanlar Romanlığı kabul etmeme eğilimi göstermektedir. Romanların şuçladığı Roman üyeleri de kendilerini de bu şekilde olmak benim suçum değil. Kendi Romanımız akrabalarımız bile bizi dışlamaktadır. Bunun en büyük örneği mahalle içinde ya da başka Roman mahallesin de kıralık ev istediğimiz de bile bize evi vermemektedirler. Nedeni de siz bu apartman ya da bu mahalleye ayak uyduramazsınız söylemi olduğunu katılımcılar anlatmıştır. Yoksul romanlar diğer Romanların bile bizi suç ile ilişkilendirmektedir. Gazimihal mahallesinde yer alan Papazoğlu bölgesinde yaşayanları suçla ilişkilendirdikleri o mahallenin farklı bölgesinde yaşayan ve diğer Roman mahallelerinde yaşayan kişilerce birçok kez söylenmiştir. Diğer bir bölge olan Menzilahır mahallesi ve Umurbey mahallesi içerisinde yer alan Kemikçiler de suç ve yoksullukla anılmaktadır. Diğer Roman mahalleri bu bölgelere karşı önyargıyla bakmaktadırlar. Kemikçiler bölgesinden birçok akrabaları olmasına karşı o bölgelerde yaşayanlara karşı

yabancılaştıklarını ve oradaki Romanları reddetme eğiliminde olanlarında olduğu katılımcılar tarafından söylenmiştir. Buradaki en büyük etken Romanların kendilerinin bile dışladığı Romanlardan utanç duymasıdır.

Yoksul ve toplumdan dışlanan Romanlar, Roman kimliğini tanımlarken Biz hakiki Romanız onlar Sosyete Romanı olduklarını ve Sosyete Romanları bile herşey de bizi suçluyor diyerek duruma isyan etmektedirler. Roman olmayanlar tarafından Romanlara yüklenen önyargıların etkisinde kalan Romanlar kendilerinin de diğer romanlara önyargıyla baktıklarını belirtmişlerdir. Romanların içine hiç girmemiş ya da bir gün gelip burda birkaç kişiyle ayaküstü yapılan konuşmalar ya rapor oluyor ya da gazete veya televizyonlarda haber olmaktadır. Bir insanı bile birkaç saate tanımmak mümkün değilken Roman kimliğini tanımlamak Roman kimliğine zarar vermektedir. Bu yapılan olumsuz Roman kimliği etiketi mahallelerdeki Romanların üstüne yapışmaktadır. Ekonomik durumu iyi olanlar mahalleden ya da mahalle içindeki o yoksul bölgeden taşınarak o kimlikten uzaklaşma eğilimi göstermektedir. Edirne belediyesinde çalışan ve karısı da tekstilde çalışan bir kişi Roman mahallerinin dışında ev kıralama da ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Romanların kendi için de birbirini dışlamasının yanın da Roman olmayanlar Romanların sosyal- ekonomik durumuna bakmadan Romanları dışlamaktadır. Roman mahallelerin deki Romanların yoksul ve dışlanmış Romanlardan veya sorunlu olduklarını düşündükleri Roman aileden uzaklaşması Roman kimliğinden kaçış olarak değil de belaya bulaşmama veya çocuklarına daha iyi bir gelecek sunma olduğunu belirten Romanlar da vardır. Yeni imaret mahallesinde devletin çadırda yaşayan Romanlar için 11 ev yapmıştır. Bu evlere yeni imaret mahallesinin dışında yaşayan Romanlar yerleştirilmiştir. Yeni imaret mahallesinde yaşayanlarla bu 11 aile ciddi sorunlar yaşamışlardır. Çünkü İki kesimde Roman olmasına rağmen birbirlerini tanımlamamaktadırlar. Romanlar, Roman olmayanların önyargılarını diğer Romanlar için kullanmaktadır. Karaağaç mahallesinde yoksul Romanların yaşadığı alanın adı Göl mahallesi diye anılmaktadır. O mahalle de göl mahallesi diye bilinen bölgenin yukarısında Maddi durumu ve yaşam kaliteleri yüksek olan Romanlar yaşamaktadır. Aile kökenlerine bakıldığından iki üç kuşak önce aile bağlarının olduğu bilinmektedir.

Ancak yıllarca birbirlerine karşı önyargıyla yaklaştıkları ve iletişim kurmadıkları için aile bağları kopmuştur. Roman kimliğini tanımlarken de iki kesimde karşısındaki Romana göre tanımlamaktadır. Ekonomik durumu iyi olan bir aile biz Roman olmayanlarla iyi ilişkilerimiz var onlar bile diyor siz o Romanlar gibi değilsiniz, siz farklısınız gibi sözlerle kendilerinin o önyargıyla bakılan Roman kimliğinden kurtulduğunu teyit ettiriyor.

Bir Roman kendi Roman kimliğini tanımlarken diğer mahalleler de yaşayan Romana göre tanımlamaktadır. Diğer mahalleye kıyaslarken burası huzurlu bir mahalle, kavga olmaz, gençlerimiz suça yönelmez, Çocukların hepsi tertemiz kıyafetlerle okula gider, herkes işinde gücünde gibi Roman kimliğini diğer mahalle deki olumsuz yargıların burada olmadığı üzerine anlatmaktadır. Sorunlu gördükleri ve dışladıkları Romanlara Çingene olarak tanımlamaktadırlar. Roman olduğunu kabul etmeyen aileler kendi çocuklarını Romanlarla evlenmesine karşı çıkmaktadır. Hurdacı bir Romanın evi tek odalı veya bakımsız bir evse Roman aile kızlarını o Roman aileye vermek istememektedir. Buradaki Roman kimliğinden çok yoksul Roman kimliğinden kaynaklı izin vermeme durumu vardır.

Genel olarak maddi durumu iyi olan bireylerin kendi evlerinde dahi Roman olduklarını dile getirmemektedirler. Bu sebeple bazı çocuklar Roman kimliklerini dışlanmaya maruz kalarak öğrenmektedirler. Roman mahallesinde ekonomisi iyi olan Romanlarda yoksul Romanlara ya da diğer mahalle deki Romanlara üsten bir bakışla baktığı da gözlenmiştir. İlk izlenimler kolay kolay değişmemektedir. Romanlara yönelik izlenimler tabulaştırılmıştır. Bir kimseye tanıştığımızda onun dış görünüşünün yanında bulunduğu çevreye de anlam yüklemekteyiz. Her mahallede özellikle gelir durumları farklı seviyede bireylere rastlanmıştır. Edirne'de yaşayan Romanların hepsinin yoksul, işsiz ve eğitimsiz olmadıkları görülmektedir.

Romanlar kendi aralarında evlilik yapmaktadırlar. Son dönemlerde Roman olmayanlarla evlilikler artma eğilimindedir. Roman olmayanlarla evlenmede en büyük engel Roman denince akla suç ve yoksulluk anılması Roman olmayanlarla evlenmesinde engeldir. Farkli Roman mahallelerinde yaşayan Romanlarında kendi aralarında evlenmelerindeki engelde aynı durumdur. Erkek tarafı yoksulsa

evlenmelerinde büyük bir soru var demektir. Yoksulluk burada erkeğin ailesinin ekonomik durumu, yaşadıkları ev ve mahalle çok önemlidir. Kız tarafının yoksul olması sorun olmasa da ailesinin yapısı, ailesinin suç ile ilişkisi ve hangi mahalleden olduğu önemlidir. Aynı mahalle de bile yaşayan Romanların ailelerin baktığı kriter ailesinin suç ile ilişkisinin olup olmamasıdır. Burada Roman kimliğine sahip olan insanların birincil derece de ilişki kurmaları bu şartlara bağlıdır. Ancak Roman gençleri bu kriterlere uymamakta ve kaçarak evlenme çok sık rastlanmaktadır. Kaçarak evlenen kişilerin aileleri sorun çıkarmaktan vazgeçerek evlenmelerine izin vermektedirler.

Evlendikten sonra kız tarafı erkek tarafın Roman mahallesine taşındığında o aileye ve mahalleye ayak uydurmakta sorun yaşadıkları gözlenmiştir. Erkek tarafı kız tarafından varlıklı ve kendilerine göre daha sorunsuz Roman mahallesinde yaşıyorlarsa gelinin hal ve hareketlerini, konuşma şeklinden rahatsız olabilir, yada kız daha varlıklı bir aileden geliyorsa kız tarafı kızlarının daha iyi ve kaliteli bir evde yaşamalarını talep etmektedir. Bu genellikle daha iyi şartları olan Roman mahallesinin tercifi ile sonuçlanmaktadır. Örneğin

"Ama Romanlarda farklıymış. Başka mahalleden bir Romanla evlendim. Ama onların yaşamları çok farklı. Düzenleri yok. Birazda edepsizlerdi. Ama ben ailemden böyle görmedi. Annem seni oraya vermem onlar pis Çingene demişti. Bende kaçtım. Ama annem haklı çıktı. Şimdi onlara Roman deniyorsa biz roman olmayalım"

"Oğlum gecen sene evlenecekti. Bütün altınları eşyalarını aldık ama kız tarafı son anda vazgeçti. Nedenini söylemediler ama bizim aileyi beğenmediler. Onlarda Roman ama bizim aileyi aşağılıyorlar. Fakirsen evin kötüyse mesleğin yoksa Roman bile kız vermiyor. Romanlık değil sorun para para"

"Aslına bakarsan Roman olduğumu çocukken öğrendim ama küçük yaşta başka mahalleden bir çocukla kaçtığımda ailem çok kızdı. Çünkü bizim aile beyaz tenli onlar esmerdi. Onlar kemikçilerdendir bizse Gazimihal'den. O zaman anladım Romanların farklı farklı olduğunu. Şuan oturduğumuz mahalleyi çok sevmezler diğer Romanlar"

Roman kimliği tanımlanırken Romanlar arasında da öteki ile bağ kurulur. Bu bağ kurulurken önyargılar ve yoksulluk boyutunda Romanlar kendilerini diğer Romanlara göre konumlandırmaktadır. Katılımcılar kendi yaşadıkları mahallenin yoksulunda yoksulu o yüzden kimse bizi burada sevmez. Bize Roman demezler aşağılamak için Çingene derler. Ama onlar çakma Roman biz hakiki Romanız diyerek kendini tanımlamıştır.

4.2.1.3. Toplumsal Dışlanma

Büyük oranda yoksul ve aşırı derecede sosyal dışlanmaya maruz kalmış adeta şehirden izole edilmiş bazı Roman mahallerinin olduğu görülmektedir. Bu mahallerin başında Menzilahir, Gazimihal Mahallesinde halk arasında Papazoğlu olarak bilinen bölge, Karaağaç Mahallesindeki Göl mahalle olarak bilinen bölge yer almaktadır. Romanlar Edirne'nin her alanında var olmasına rağmen Romanlar Roman olmayanlar için şehrin hayaletleridir. Romanlar orda. Biliyorlar ama görmüyorlar. Ya da görmemek için çabalıyorlar. Bu tutum sadece Romanların yapmış olduğu meslekler veya dış görünüşünden kaynaklı olmadığı, bu toplumsal dışlanmanın tarihsel olmakla birlikte birçok etkenin olduğu söylenebilir. Birçok toplum yoksulluk ile kimlikleri eş tutulsa da Romanlara karşı önyargılar, sosyal dışlanma tek bir etkene yani yoksulluğa bağlanmamalıdır. Türkiye'de birçok raporda veya çalışmaların sonuç bildirgesinde örneğin "Roman Stratejik Eylem planı" da Romanların sorunlarını İstihdam, Barınma, Eğitim ve Sağlık olarak belirtilmektedir. Ancak bu raporda Romanların yaşadığı en önemli sorunlarından biri olan önyargıyı ve toplumsal dışlanma yok sayılmaktadır. Önyargı, diğer sorunları paralel kesmekte ve her sorunun ana kaynağını teşkil etmektedir. Roman sorunları derken bile sanki Romanlar sorunluymuş gibi bir algıda oluşmaktadır. Buradaki doğru ifade Romanların yaşadığı ve maruz kaldığı sorunlar olarak söylenmelidir.

Romanlar Roman kimliğini söylemeye korktukları alanlardan biri iş başvuru sürecidir. Edirne de Roman olduğunu söylediğinde işe alınmadığını anlatan çok Romanla karşılaşabilirsiniz. Buradaki durum siz Romansınız sizi işe almıyorum olayı değildir. İşveren sizi farklı bir nedenle iş başvurunuzu ret etmektedir. Roman olan bir kişi özel sektör de işe girmişse ve o işyerinde işçi çıkarılacaksa ilk gözden çıkarılanda

yine Roman olacağını katılımcılar belirtmiştir. Kamu kurumunda Roman vatandaşların az olması da Romanların eğitim hayatlarından çok erken ayrılmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Roman çocukları okula gitmiyor, Roman aileler çocuklarını okula göndermiyor önyargısıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Roman çocukları 1. ve 2. sınıflarında okula gittikleri çocukların okuldan ayrılma süreçlerinin 2. sınıf ortalarında başladığıdır. Bu süreç lise son sınıfa kadar devam etmektedir. Üniversiteyi kazanan ve bitiren kişi sayısı yıl bazında Edirne'den fazla 3-4 öğrencidir. Burada Roman kimliğni saklayan ve Roman olmayan mahallelerd yaşayan çocuklar eklenmemiştir. Bu sayı onları dahil edilince daha fazladır. Burada Roman çocukların eğitim hayatında neden tutulamadığı ya da neden bu çocukların okuldan uzaklaştığı konusunda yetkilerin ailelerin çocuklarını okula göndermiyor, Romanlar okumaz önyargısından kurtularak soruna daha bilimsel çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Toplumda Roman kimliğine verilen değer çok çok aşağılardadır. Romanların sosyal statüsünün en alt tabaka olduğunu ve bütün olumsuz sıfatlar Romanlara atfedilmektedir. Romanlara karşı bu tutum Roman ailelerin iş hayatında Roman çocukların eğitim hayatında sürekli yok sayılması veya romanlar önemsiz gibi davranmaktadırlar. Birçok Roman çocuk 3 ve 4. sınıfta olmasına rağmen okuma yazma bilmemektedir. Buda çocuğun ortaokula başlayamamasının nedenlerinden biridir.

Toplumun geneli Romanların tehlikeli olarak görmektedir. Bu da yaşamın her alanında Roman birinden uzak durmak gerektiğine inanan bir toplumun varlığına neden olmaktadır. Roman olmayanlar kendi yaşam alanlarında Romanların olmasını istememektedirler. Zaten kendi yaşam alanlarına girecekse bile onun kuralları dâhilinde girebilmektedir. Burada Romanın eğitim durumu Roman mahallesinde oturup oturmadığı veya maddi durumunun önemi yoktur. Roman isen Roman olmayanların alanında damgalanmış bir kimlikle yaşamak zorundasındır. Roman olmayan biriyle kavga yaptığında suçlu Romandır. Hırsızlık olduysa hırsız Romandır. Burada ki tutum çok sert gibi gelebilir ancak Romanların yaşadığı süreç maalesef budur. Ev temizliğine giden kadın şirket tarafından farklı evlere gönderildiğinde Roman olduğunu gören ev sahibi tarafından hakaretlere maruz kalabilmektedir. Ev

temizliğine gittiği eve bir şey kaybolmasın diye telaşlanan bir Roman kadındır. İşyerinde işten atılacakların listesinde ilk sırada olacağını düşünen bir babanın söylemleridir.

Romanlar için kullanılan dilin ne kadar sert olduğunu her alanda görülmektedir. Romanlar için kullanılan Romanlar pistir, hırsızdır, tembeldir, kadınları hakkında olumsuz yargılar yüzünden birçok Roman kendi kimliğini saklamaya çalışmaktadır. Edirne de bu Roman kimliğini saklamak zor olsa da büyük şehirlerde kolaylıkla farklı Roman olmayan mahallelere taşınarak Roman kimliğinde kaçmaya çalışmaktadırlar. Ancak Romanlara karşı kurulan nefret dili sosyal medya, gazete ve televizyonlarda sıklıkla rastlanmaktadır. Romanlara karşı damgalama süreci maalesef Romanların günlük hayatını, iş hayatını, eğitim hayatını, özel hayatını etkilemektedir. Romanlardan düzgün adam çıkmaz algısı yaygındır. Roman olmayanların yaşam alanında olan bir Roman gördüklerinde sen onlar gibi değilsin sen ayrı tutuyorum ama Romanlara ağır sözler söylemeyi kendi dünyasında sıradanlaştırmış bir kesimde bulunmaktadır. Bu tutumdan dolayı Romanların şehrin diğer bölgelerinde yani Roman mahallelerin dışında yaşamalarını zorlaşmaktadır. Edirne de Roman mahallesinde yaşamayan ailelerin çocukları kendilerinin Roman olduğunu gizledikleri görülmüştür. Roman olduğu anlaşıldığında çok ciddi duygusal çöküntü yaşayan kişilerin hayat hikâyelerinden anlaşılmaktadır. Bu gençler Romanlığın kötü bir bulaşıcı hastalık gibi olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Roman bir bireyle beraber olmak bazı kesimden özellikle genç kızlarda ilgi görmektedir. Ancak bu ilişkiler ciddiyet kazanma noktasında başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu başarısızlığın temelinde ailelerde var olan Romanlara karşı önyargılar yatmaktadır. Bu nedenle gençler Roman kimliklerini arkadaşlarının ailelerinden saklamaya çalışmaktadırlar. Roman olmayan biriyle evlenen Romanlar Roman mahallesinde yaşamayı tercif etmemektedir. Menzilahır mahallesindeki bir erkek gencin annesinin anlatımına göre oğlunun Roman olmayan bir kızla evlendiğini ve ailesini düğüne davet etmediği ve evlendikten sonra da ailesiyle konuşmadığını belirtmiştir. Burada Roman kendi mahallesinden ve ailesinden kaçarak başka bir mahalle de toplumun baskısından, toplumun önyargılarından kendince kurtulmaya çalışmaktadır. Birçok Roman kendi kimliğinden kaçmanın Roman olmayan biriyle

evlenmeyle gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu ailenin çocukları Roman kimliğinden ve Roman mahallesinden uzak tutulmaktadır. Tabi Roman kimliğine sahip çıkan ve kendi kimliğini inkâr etmeyen insanlar vardır. Bu kişiler Roman kimliğini benimsemiş olsalar da Roman mahallesinde yaşamayı farklı nedenlerden dolayı tercih etmemektedirler.

Edirne ki Romanların toplumla bütünleşmesi kısmen diğer bölgedeki Romanlara göre daha iyidir. Romanlar 30-40 yıl önce göçebe yaşamlarında köylere giderek mesleklerini icra ederlermiş. Ancak o köylerde Romanların belirli alanlara girmeleri yasakmış. Köy kahvesine girerek çay içemediklerini belirtmişlerdir. Birçok köy Romanların köylerine bile gelmelerine izin vermemekteymişler. Neden diye sorduğumuzda ise Romanların hırsızlık yaptığını ekinlerini ve hayvanlarını çalacaklarımızı düşündüklerinden bizi köylere bile almayanlar olduğu konusunda beyanda bulunmuşlardır.

Romanlar kimliğine etiketlenmiş olan davranış kalıpları kimliğine yapışmıştır. Edirne bölgesinde işlenen bütün suçları Romanlar ya da Roman mahallesinde yaşayanlar yapmış gibi bir bilinç vardır. Bu bilinç diğer illerde de aynı şekildedir. Roman kadınların mahallesinde çıkıp şehir merkezinde gezmeye çıktıklarında giyim kuşamı ve hareketleri yüzünde kaçamak bakışlara maruz kalıyorlar. Köşe başında oturan üç Roman genci kendi halindeyken karşıdan gelen birisinin onları görüp karşı kaldırıma geçmesi ve onlara aşağılayıcı gözlerle bakması, o kişinin düşündüğü Roman gençleri tehlikelidir etiketini yapıştırmaları birçok kez karşılaştığımız bir durumdur. Diğerlerinin sosyal sınıflandırma yoluyla Romanları olumsuz etiketlediğini sıklıkla görmekteyiz. Bu tur ötekileştirme, önyargılar, etiketleme, damgalama gibi Romanları aşağılamak ve onları yok saymaları sonucunda yoksul ve marjinal Roman grupları Roman kimliğine daha sıkı sarıldıkları görülmektedir. Roman mahallesinde bulunan birçok evde Türk bayrağı vardır. Romanlar kendilerini bu ülkeye ait hissetmelerine karşın Roman olmayan diğer gruplar bu durumu yok saymaktadırlar. Son zamanlarda Roman mahallerinde Roman milliyetçiliğin yükseldiği görülmektedir. Ötekileştirme kavramı etnik merkezciliğe, düşmanlığa yol açtığı görülmektedir. Türkiye'nin genel sorunları olan işsizlik, eğitim, sağlık, konut, erken evlilik gibi sorunları Romanlara

özdeşleştirilmeye çalışılmaktadır. Buda kısmen başarılı olmuştur. Çünkü Romanlar ve Roman olmayanlar Edirne'de ki diğer gruplarla karşılaştırdıklarında bu sorunların kabullendikleri görülmektedir. Roman mahallesine hiç ziyaret etmemiş Roman olmayan grupların kalıplaşmış yargıları sonucu zihinlerinde Romanlara karşı daha sert önyargıları vardır.

Roman olmayan diğer kimliklerin Romanların yaşadığı koşullara uğradıkları ayrımcılığa, yaşadıkları diğer sorunlara empati kurması da beklenemez. Çünkü empati birtakım değerlerin paylaşanlar arasında yapılır. Buna sahip olmayan gruplar genellikle sosyal ekonomik cevreden üsten bir bakış ve aşağılamayla bakarlar. Roman mahallesinde ekonomisi iyi olan Romanlarda yoksul Romanlara ya da diğer mahalle deki Romanlara üsten bir bakışla baktığı da gözlenmiştir. İlk izlenimler kolay kolay değişmemektedir. Romanlara yönelik izlenimler tabulaşmaktadır. Romanlara verilen sıfatlar kişilerin o gruba ait yargılarını da ortaya koymaktadır. Hırsız Roman, dilenci Roman, ayaş Roman gibi. Roman mahallerindeki birçok kişinin eğitimsiz ve diplomasız olduğu düşünülmektedir. Ancak buna dönük ellimizde hiçbir veri yokken Romanların okuma yazma bilmeyenler olarak algılanmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan Roman mahallerin olduğu bilinmesine rağmen kalıplaşmış yargı değişmemektedir. Burada ki tutum Roman olmayan kişilerin kafasındaki Roman algısına yüklediği anlamlardır.

Edirne de Roman olan bir kişi öncelikle insan olduğunu ötekine anlatmaya çalışmaktadır. Romanların duygularının olduğunu bile unutulduğu anlarda olduğunu anlatılan hayat hikâyelerinde anlaşılmaktadır. Toplumsal dışlanma sonucu Roman olduğunu hissettirdiklerini belirtmektedirler. Biz Romanız desekte Roman olmayanlar bizi daha çok aşağılamak için Çingene kelimesini söylemektedirler. Yapılan önyargılar sonucu Romanlar diğer mahallelerde daha çekingen ve ürkek davranmaktadır. Romanların Roman olmayanlarla iletişim kurabildiği sosyal hayat okul ve işyerleri olarak görülmektedir. Ancak son yıllarda Roman çocukların gittiği okullara Roman olmayan aileler çocuklarını göndermemektedir. Yıldırım bölgesinde bu durum farklıdır. Roman çocuklarıyla Roman olmayan çocuklar aynı okullarda okumaktadır. Aynı fabrikalar ve kamu kurumlarında çalışmaktadır. Toplumsal

dışlanma kısmen o mahallelerde toplumsal bütünleşmeye doğru ilerlemektedir. Ancak Yoksul ve marjinal Roman mahallerinde okulların tamamı Roman çocuklarından oluşmakta ve bu mahallelerdeki kişiler daha çok diğer kesimlerin yapmak istemediği kötü şartları olan işleri yaptıklarından dolayı da aynı ortamda iş hayatında da bir araya gelememektedirler. Bu da Romanların kulaktan dolma bilgilerle olumsuz tanımlanmasına ve toplumdan dışlanmasına neden olmaktadır. Çünkü bilinmeyen bir grup olan Romanlar yüzyıllardan beri devam eden önyargıların üzerine yapıştığı kimlik olmaktadır.

Edirne de yaşayan Romanlar topluma yansıtılan o kötü imajın hiçbirine sahip olmadıklarını dini inançları hakkında ilgili söylenen yalanların aksine, abdest aldıklarını, namaz kılıp, oruç tutuklarını, Türkçe okuma yazma bilmeyen mahallede birçok annelerimizin teyzelerimizin Arapçadan kuran okuduğunu üstüne basa basa söylenmiştir. Ancak camide imam olarak göreve başlayan Roman imamın arkasında cemaatin Roman imamın arkasında saf tutulmaz önyargısıyla Roman imamın arkasında namaz kılmayan cemaatle de karşı karşıyayız.

Toplumun gözünde Romanlar sadece göbek atmaktan, çiçek satmaktan, fal bakmaktan, yok kavga ederken bile müzik sesi duyunca kavgayı bırakıp oynayandır. Yıllardır yapılan filmlerdeki gibi hırsızlık yapan, çengi çalgı yapan, uyuşturucu kullanan çocuklarını çalıştıran erken evlendiren yok işte pis elinden ekmek yemek yenmeyecek, kız alıp verilmeyecek insanlardır. Bu tanımlalar yüzünden toplumdan dışlanmaktadırlar.

Örneğin Roman mahallesinde ki derslerinde çok başarılı bir roman öğrencinin Edirne de özel bir okula burslu olarak girmesi çok normal bir durumdur. Ancak Çocuğun ailesi yaşadığı kötü deneyimler kendi çocuklarının diğer çocuklarının yanında mahcup olacağını ve ezileceğini düşünmesi sonucu çocuğun o özel okula kaydının yapılmamasına neden olmuştur. Okul döneminde ki o toplumsal baskı o kadar fazla hissediliyor ki Roman olmayan arkadaşlarına ve öğretmenlerine yaşadıkları evi göstermeye utanan çocuklar kendi dünyalarında sorunlar yaşamaktadırlar. O yaşlarda alilerinden ve Romanlardan nefret ettiklerini

belirtmişlerdir. Romanların yaşadığı toplumsal dışlanmaya yapılan derinlemesine görüşmelerde örnek olarak;

1-Tezgâhın başında bir çocuk durdu. Annesinden simit istedi. Annesi benimde duyabileceğim şekilde Romanların (çingene tabirini kullanmış) ekmeği yenmez, onlar pis insanlar ben sana ilerden köylüden simit alacağım dedi. Ben hepsini duydum. Kavga etsem roman kavga çıkardı tezgâhımı kaldıracaklar. Sustum. İnsanlar bizim duygularımızın olduğunu bile bilmiyor.

2-Bir gün üst düzey yöneticinin evini temizlemeye gittim. Beni de temizlik şirketi gönderdi oraya. Sonra ben merdivenleri silerken karısı geldi. Seni kim gönderdi. Ben evimi Romana (Çingene tabirini kullanmış) temizletmem diyerek kovdu beni evinden. O kadar kötü oldum ki. Ne yapacağımı şaşırdım. Mahalle de olsa güzel bir sopa atardım ama ekmek için sustum. Evime geldim. Mahalle dışında hiç değerimiz yok yemin ederim.

3-Bir köydeyiz yer sofrası kurduk yemek yiyoruz. Sonra bir çocuk geldi. Bizde yemek verdik eline. Sonra bir kadın bağırarak bize koşuyor. Herkes ayağa kalktı herif kadına ablacım bir şey yapmıyoruz yemek yiyoruz. Bak çocuğa da verdik dedi ama kadın çocuğu bir dövdü anlatamam. Ben sana demedin mi Romanların yanına gitmeyeceksin senin kaçırırlar falan filan klasik söylemler. Hemen oradan çadırı kaldırdık kaçtık ordan. Eskiden bu olaylar yüzünden çok köy dayağı yedik biz.

4-Eskiden bizim kullandığımız tabakları atarlarmış. Mundar oldu diye. Çok pismişiz. Babam hep bizi uyarırdı, bende benimkileri uyarırdım. Onlarla sorun yaşamaya korkardık. Şimdi hiç çekinmiyorum. Çöp toplarken laf atana bende laf atıyorum. Ama çoğu zaten bizi görünce yolunu değiştiriyor.

5- Özel sektörde Roman olarak çalışmak çok zor. İlk gözden çıkarılacak kişi sizsiniz.

6-Roman olmayan biriyle evlendim. Aynı işyerinde çalışmıştık. Sonra o ayrıldı. Arkadaşlığımız devam etti. İş ciddileşince benim Roman olduğumu ailesine söylemiş. Ailesi kabul etmemiş. 6 ay kadar ayrı kaldık. Tekrar görüşmeye başladık.

Ailesini ikna etti. Ama benim gururum çok kırılmıştı. Sonrasında ben istemedim. Sonra ailesi ailemi ziyaret etti konuştular. Sonra ben ikna oldum. Ama Çok zorluk çektim. Hakaretler işittim. Ben Roman olduğumu hep sakladım. Arkadaş çevremde bile bir iki Roman vardı. İşyerimde bile kimse bilmezdi. Eşime demiştim ben Romanım diye. Onu yakın hissettiğim için. Ama düşünsene ben bile bunları yaşadıysam diğerleri neler yaşıyordur. Romanlıktan kaçamadığımı anladım. Ne kadar saklanırsan saklan.

7- Ev temizliğine gittiğimde Roman olduğumu görenlerin tavırları değişiyor. Sanki evlerinden eşyaları çalacaz. Çocuğunu saklayanı bile gördüm. Bizi evlere şirket gönderiyor. Artık ev sahipleri Roman göndermeyin diye uyarı veriyorlarmış.

8. Bu mahalle de evet yoksullar var. Gacoların önyargılarını yaşıyoruz. Ama Roman mahallesinde yaşamasan da yine aynı önyargılara maruz kalıyorsun. Bizzat yaşadım bunu ben

4.2.1.4. Mekânsal Kimlik ve Yoksulluk

Büyük oranda yoksul ve aşırı derecede sosyal dışlanmaya maruz kalmış adeta şehirden izole edilmiş bazı Roman mahallerinin olduğu görülmektedir. Bu mahallerin başında Menzilahir, Gazimihal Mahallesinde halk arasında Papazoğlu olarak bilinen bölge, Karaağaç Mahallesindeki Göl Mahallle olarak bilinen bölge yer almaktadır. Bu mahallerde yaşayan bireyler çoğu zaman diğer mahallerdeki bireyler ile temasa girememiş ve birincil ilişkiler kuramamışlardır. Özellikle evlilik ve yakın akrabalık durumları çoğunlukla aynı mahalle içinde gerçekleşmiştir. Çoğu zaman bu ilişkiler aynı mahalle içindeki farklı semt ya da bölgelerle dahi kurulamamaktadır. Menzilahir mahallesinden F.O.'nun bu soruya ilişkin "Bütün gün hurda topluyorum. Roman olmayanların benimle ne işi var. Biz onlar için şehrin hayaletleriyiz. Bir ordayız. Biliyorlar ama görmüyorlar." yanıtında bu durum açıkça görülmektedir.

Roman mahallerin de yoksulluk göstergesi olarak evlerin yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Edirne de Roman mahallerinin evlerinin yapısı eskidir. Ancak Roman mahalleleri getto tarzı bir yapılar değildir. Daha çok Edirne şehir merkezin çok yakınında ve kenarında olan çöküntü mahalleler olarak adlandırılabilir. Bu mahalleler

Edirne'nin en yoksul mahalleri olarak da bilinmektedir. Ancak Romanların yaşadığı her alanlar için bu olumsuz genellemeler yapılmaktadır. Romanların yaşadığı bazı bölgeler çöküntü mahallesi değildir. Evlerin fiziki yapısı ve insanların maddi durumları iyidir. Bu mahalleler o bölge de yaşayan insanlar tarafından bilinse de Roman mahallelerin damgalanması tüm Romanların yaşadığı bölgelerin aynı olduğunu düşünmektedirler. Romanlar kentin yoksulları olarak da damgalanmaktadır. Ancak bu kesim Edirne de sadece Gazimihal mahallesin de Papazoğlu, Mezilahır ve Umur bey mahallesinde kalan Kemikciler ve Karaağaç mahallesinde Göl mahalle diye bilinen bölgelerdir. Diğer yerlerde Kent Yoksulluğu derinlemesine hissedilmemektedir.

Yapılan gelir gruplandırması temel alındığında alt düzey gelir grubu mahallelerinde yaşadıkları yoksulluktan kurtulmayı ana hedef görerek mahallelerinden taşınma arzusunu belirtmektedirler. Ayrıca mekânsal olarak yaşadıkları alanlar ile damgalanmaktan kaçınmak ve sosyal yıpranmanın önüne geçmek amacı ile farklı bir bölgeye göç etmek istemektedir. Çocukların yetişmelerinde problem yaşamamak, kötü alışkanlıklardan korumak gibi bazı sebepler de bu göçlerin nedenlerini oluşturmaktadır. Yine önceki sorulara benzer olarak sosyalleşme amacı ile de göç etmek isteyen katılımcılara rastlanmaktadır. Maddi anlamda yeterli seviyeye geldiği zaman maddi gelirleri yüksek olan Roman mahallelerinde yaşamayı istemektedirler. Çok düşük bir orandaki katılımcılar ise başka bir bölgeye uyum sağlayamayacakları endişesi ile ve yaşadığı bölgeye ilişkin aidiyet duygusu ile buradan taşınmayı düşünmeyen bireylere de rastlanmaktadır. Orta ve üst düzey gelir grubundaki bireyler ise yerlerinden taşınmayı düşünmemektedir. Bu mahalleler arasında Yıldırım Beyazıt, Yıldırım Hacı Sarraf ve Gazimihal ve Karaağaç mahallerinin bazı bölgeleri başta gelmektedir.

Damgalanan mahallerde o mahallenin dokunulmaz olması, güçlü olması, diğer grupların o mahalleden korkması bireyin kendisini güçlü hissetmesine neden olmaktadır. Bu yüzden mahalle kimliği kişisel kimliğin önüne geçiyor. Roman mahallesine yönelik toplumsal algılar mevcuttur. Bu kalıplaşmış yargılar insanda çok küçük yaşta oluşmaya başlamaktadır. Roman mahallesi olarak adlandırma olayı orda

yaşayan kişilere etnik kimlik adlandırmasından çok dışlamak için kullanıldığı görülmektedir. Edirne bölgesindeki birçok kötü diye tabir edilen hareketler söylemler o mahallelere etiketlenmiş durumundadır. Roman mahallesinde yaşamayan diğer gruplar o mahalleri ve orada yaşayan herkesi küçümsemekte ve suçlu sapkın bir karakter olarak sınıflandırmaktadır. Roman kimliği olan insanların diğer kimliklerinin önemi kalmamaktadır. Bu ötekileştirmenin sonucu olarak Roman mahallesinde oturuyor olmak onun hayatının merkezi koymasına neden olmaktadır. Roman olan bir kişi kendini o mahalleyle ve o kimlikle özdeştirir. Ancak fırsatını yakaladığında ilk olarak o Roman Mahallesi diye adlandırılan mahalleden kaçmak ve kalabalığın içinden Roman kimliğinden kurtulmaya çalıştıkları görülmektedir. Roman mahallesinde yaşayan bir kişinin o mahallede suç oranın fazla olduğunu çocuklarına iyi bir gelecek sunamayacağının farkına vararak o mahalle o aile için kötü olarak algılanmaktadır.

Roman olmayan gruplar tarafından bu mahallede yaşayan Romanlara önyargı, kalıp yargı, ayrımcılık kavramları üzerinden damgalamalar yapılmaktadır. Bu damgalamalar sonucunda Roman mahallerinde yaşayan insanlar gruplaşma ve kendisini bir gruba ait hissetmek zorunda hissetmektedirler. Bu yüzden mahalle kimliği kişisel kimliğin önüne geçiyor. Roman mahallesine yönelik toplumsal algılar mevcuttur. Bu kalıplaşmış yargılar insanda çok küçük yaşta oluşmaya başlamaktadır. Roman mahallesi olarak adlandırma olayı orda yaşayan kişilere etnik kimlik adlandırmasından çok dışlamak için kullanıldığı görülmektedir. Edirne bölgesindeki birçok kötü diye tabir edilen hareketler söylemler o mahallelere etiketlenmiş durumundadır. Roman mahallesinde yaşamayan diğer gruplar o mahalleri ve orada yaşayan herkesi küçümsemekte ve suçlu sapkın bir karakter olarak sınıflandırmaktadır. Roman kimliği olan insanların diğer kimliklerinin önemi kalmamaktadır.

Maddi geliri yükselen bir Roman ailesi damgalanmış ve yoksul Roman bölgesinden daha iyi şartları olan Roman mahallesine taşınmaktadır. Maddi durumu kötüleşen ailede tam tersini yapmaktadır. Roman mahallesi diye adlandırılan mahallelerde iki tür gerilim mevcuttur. Kendi içinde yaşanan gerilim ve diğer Roman

mahalleriyle yaşanan gerilimdir. Yoksulluk kavramı üzerinden birbirleriyle yaşamak zorunda olduklarının bilincindeler, diğer grupların onları yok sayması mecburen kendi sosyal-ekonomik çevreleriyle ilişki kurmak mecburiyetindeler.

Bir kimseye tanıştığımızda onun dış görünüşünün yanında bulunduğu çevreye de anlam yüklemekteyiz. Bu yüzden Roman mahallesinde yaşayan insanların o mahalleye etiketlenmiş bütün kalıpsal yargılara üzerine yapışmaktadır. Bunların sonucunda Edirne bölgesinde gecekondu ve yoksullukla özdeşmiş 8 mahalle oluşmuştur. Ancak Gazimihal ve Menzilahır nüfusun tamamına yakını roman olmasına rağmen diğer 6 mahalleler de Romanlar sayı olarak azdır. Bu mahalleleri bilmeyen insanlar her Romanı Gazimihal veya Menzilahır mahallesinde oturuyor sanmaktadır. Ancak diğer 6 mahallelerde de Roman bölgeleri bulunmaktadır. Mahallelerden izole bir yaşam sürülmektedir. Bu mahalleler iççice yaşam koşullarını kabul etmişlerdir. Komşuculuk ve gruplaşma üst seviyededir. Roman sosyal kimliğine sahip mahallerin Edirne'nin diğer gruplarıyla aralarındaki ilişki mesafeli olmasına karşın kendi aralarında çok güçlü bir bağ bulunmaktadır. Roman mahallelerini kendi kimliklerinden üstün görmeleri ve orayı sahiplenmeleri kendi içinde tutarlılık göstermektedir. Roman mahallesi diye adlandırılan mahallerdeki insanlar kendi bölgesinde mutlu oldukları görülmesine karşın fırsatını bulduklarında o mahalleden taşınmayı seçmektedir. Suç oranı ve uyuşturucunun etkisinin yanında çocuklarının daha iyi eğitim almasını istemelerinde bunda etkendir. Roman mahallerin değişime ayak uyduramadığı da gözlenmektedir. Roman mahalleri genellikle kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıkılmaktadır. Edirne de kentsel dönüşüm henüz gerçekleşmemiştir. Romanların mahalleri yok olduğunda diğer sosyal grupların onları kendi yaşam alanında istememesi sonucunda yeni yerleşim alanı yaratıkları görülmektedir. Roman olmayan grupların Romanlarla aynı mahalle de ve aynı apartman dairesinde yaşamak istememesinin sonucu olarak yeni Roman mahalleleri yâda mahalle içinde Romanların yaşadığı bölgelerin meydana gelmesi kaçılmazdır. Öğreneğin Edirne de Barutluk mahallesinde yapılan 1+1 evlerin Roman Tokileri olarak ifade edilmesi buna örnektir. Roman kimliğine yüklenen anlamlar düzeltilmez ise ve Roman olmayanların önyargıları yıkılmazsa Edirne ilinde toplumsal bütünleşmenin olması da imkânsızdır.

Romanlar için Roman mahallesi çok önemlidir. “Ben çadırda doğdum. Ben bu mahalle de doğdum. Doğduğum gün Roman olduğunu anlıyorsun. Kendimi bildim bileli Romanım.” ifadesi Roman mahallesinde Romanın yoksulluğunda doğmak onun Roman olduğunu gösteriyor. Roman olmak o mahalle de yaşamaktır. O mahalle de doğmaktır. Roman olmayan biri o mahalle de doğuyorsa Romandır. Ancak sonradan Roman olmayan biri Roman mahallesine taşınsa bile Romanlar için o asla Roman olamaz. Birçok katılımcı bu mahalle de herkes Roman ve yoksul söyleme yoksulluk Roman mahallerin kaderiymiş gibi bir kabullenme vardır.

Roman mahallerinde yaşayanlar diğer Roman mahalleri hakkında olumsuz yargılara sahiptir. Örnek olarak bizim mahallede kavga yok ama diğer Roman mahallerinde kavga eksik olmaz. Benim mahallemde küfür ve ahlaksızlık olmaz ama diğer mahallelerde ne ararsan var gibi cümlelerle toplumun genelinde olan Roman mahalle algısının olduğu görülmektedir. Roman mahallerinin imajının kötü olduğu bu yüzden o mahalle de oturduğu için Roman mahallesinden ve Roman kimliğimden utanıyorum söylemi geliri ve eğitim seviyesi yüksek olan Romanlar söylemektedir. Yoksul olan Roman mahallesinde yaşayan Romanlar kendilerinin tescilli Roman olduklarını beyan etmektedirler. Marjinal ve yoksul olmayan Roman mahalleleri Roman mahalle algısının acımasız bulmaktadır. Romanım ama onların anlattığı gibi değilim ve bu mahallelerde kötü şeyler olmaz demektedirler. Yoksul olduğumuz Romanız söyleminin yanında Roman mahallesinde doğdun ve anan baban Romansa Romansın. Damgalanan Roman mahallerinden taşınıp başka Roman olmayan mahallede de olsan Roman mahallesi etiketin olmuştur. Herkes seni o mahalle ile anmaktadır. Her ortam da sana hadi roman havası oyna ya da madde bağımlısıymış muamelesi yapmaktadırlar. Burada eğitim durumun işin maddi durumun önemi yoktur. Eğer Roman mahallesinde büyüdüğün biliyorsa o mahallenin Romanısındır. Roman mahallelerinin içinde de yoksul mahalleler oluşmuştur. Romanlarda o yoksul kesimi suçlamaktadır. Ancak Roman mahallelerinde her sınıftan insanlar bulunmaktadır. Edirne de Roman mahallesinde tamamıyla izole olmuş insanların kafasındaki Roman mahalleleri bulunmamaktadır. Edirne ilinde Romanların yeterince tanınmaması ve Roman mahallelerine girmeye korkmaları ve Romanlarla ikili

ilişkilerin sınırlı kalması bu mahallelerin damgalanmasında en büyük nedenlerden biridir.

4.2.1.5. Romanlar ve Devlet

Edirne de ise Romanların Yerel yönetimlerle ve merkezi yönetimlerle ilişkilerinde yaşanan sorunların başında Roman kimliğine yüklenen olumsuz yargıların yanında yoksulluğun getirmiş olduğu olumsuz etkilerdir. Evlerin yapısından dolayı su tesisatlarına evin içine kadar gitmemesi, sıcak suya ulaşamamasından dolayı temizlikle ilgili sorun yaşamaktadır. Yine evlerin rutubetli olması ve rutubet kokusunun eşyalara sinmesi gibi etkenlerden dolayı devlet dairelerinde Romanların pis ve kokuyor söylemleriyle karşı karşıya kalınmaktadır. Roman mahallelerine sosyal yapılar ve çok amaçlı merkezler kurulmamaktadır. Buradaki en önemli etken devlet birimlerin biz yapıyoruz ama onlar yıkıp kırıyorlar ya da malzemeleri çalıyorlar önyargısıdır. Edirne de birçok memur Roman mahallesine yakın okullarda sağlık ocaklarını sürgün yeri olarak kabul etmektedir. Yıllarca çok ciddi bir darp olayı olmasada Romanların devlet memurlarına darp suçlamaları yapılmaktadır. Ancak Roman vatandaşlar devletine bağlı olduklarını ve devlet görevlilerine saygısızlık yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Yoksulluğun temel çıkış noktasını kamu kurumların hizmetlerin deki eksiklikler olarak ifade eden çok sayıda katılımcıya rastlanmaktadır. Bu hizmetlerden yoksun bırakılan bölgelerde eğitim olanaklarının azalması ile eğitimsiz ve vasıfsız bireylerin yetiştiği, bu bireylerin suça yönelmesine açık hale gelmektedir. Konutlardaki düşük standartlar, yaşamlardaki düşük standartları doğurmaktadır. Bu nedenle ortaya çıkan yoksulluk diğer alanları da etkisi altına almaktadır. Özellikle alt gelir grubundaki bireyler sadece yardım alabilmek amacıyla ve sadece bu amaçla görevlendirilen kurumlarla temasa geçmektedirler. Gazimihal mahallesinden F.Y.'nin "Biz Romanlar yardım veren kurumlara ve hastaneye gideriz." ifadesinde veya yine aynı mahalleden Z.Ö.'nün "Z.Ö: Kamu kurumlarından sadece yardım kurumlarıyla iletişim kuruyorum. Çocuklarımın hastalıklarından dolayı yardım istiyorum. Aslında kurumlarla eskiden hiç gidemezdik azar işitirdik. Şimdi Roman olupta Romanlar için kamu kurumlarla iş yapan abiler ablalar var. Onlar sayesinde öz güvenimiz yerine

geldi. Haklarımızı istiyoruz.” İfadesinde bu durum çok net olarak görülmektedir. Bu nedenle bazı kurumların bu bölgede hizmetlerinin eksik olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Yine Gazimihal mahallesinden H.M.’nin “Biz yıllardır devlet kurumlarına korkarak gitmişizdir. Ya da hiç gitmemişizdir. Bizim kimliklerde önceden kıptı yazılırdı. Sonradan kaldırdılar. Ama hala yaşlıların kimliklerinde kıptı yazılmış eski kimlikleri kullanıyorlar. Bu kişilerin yıllarca devlet kurumlarına gitmedikleri ya da işlerinin olmadığını anlayabiliriz. Gitse zaten o kimliği değiştirmek zorunda kalacak. Ama değiştirmediğine göre gitmemiş. ” ifadesinden yola çıkarak devletin bazı kurumları ile ömrü boyunca hiç temas etmediklerini ifade edilebilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. GENEL OLARAK TÜRKİYE'DEKİ ROMAN POLİTİKASI

Türkiye, Avrupa Birliği adayı, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletlerin üyesi ve Dünya Bankası'nın işbirliği yaptığı bir ülke olarak uluslararası tüm bu çalışmaların ve süreçlerin içerisinde yer almıştır ve Roman Politikası konusu Türkiye'nin yabancısı olduğu bir konu değildir! Sorun bu konunun tek başına bir toplumsal alan olarak ele alınmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum Romanların artan sorunlarına, ihtiyaçlarına, bugüne ve geleceğe dair beklentilerine cevap verebilecek, paydaş olarak toplumsal yaşama aktif olarak katılmalarını sağlayacak, karar verme mekanizmalarında yer almalarına olanak verecek kapsayıcı ve koruyucu politikalar geliştirilmesini geciktirmiştir.

Roman alanıyla ilgili beklentilerin karşılanabilmesi ve sürdürülebilir politikalar oluşturulabilmesi için yasal koşulların sağlanması oldukça önemlidir. Aksi taktirde yapılan her girişimin iyi niyetli bir girişim olarak tarihe geçecek ve Romanların kaderi tesadüfi koşullara bağlı kalmaya devam edecektir. Roman alanının nasıl ele alması gerektiğini tanımlayacak kısa, orta ve uzun vadeli hedefler ortaya konulmalıdır.

Romanlara hizmet veren Sivil Toplum Kuruluşları(STK)'larının (600 ustu dernek 40 dan fazla federasyon var) güçlerinin yetersizliği, alandaki eşgüdüm eksikliği, Roman alanının Türkiye'de "içinden çıkılamaz karmaşık bir sorun alanı" olarak görülmesini sağlamaktadır. Konu Romanların yaşadığı sorunlar olarak değil, "Romanların yarattığı sorunlar" haline dönüşmüştür. Romanları sorun olarak gören bir yaklaşım, doğal olarak kısa süreli ve buna yönelik bir bakış açısıyla sınırlı kalmaktadır. Sorunlar karşısında gündelik çözümler üreterek, sadece bu sorunların ortaya çıktığı yerde ve zamanda çözümler aramak, sonuçlarla uğraşmayı getirmekte, nedenlerin ortadan kalkmasını sağlamamaktadır.

Konuyu sadece devletin ele aldığı tek taraflı bir sorumluluk alanı olarak görmemekteyiz. Türkiye'de Romanlarla ilgili olarak oluşturulan yeni yaklaşım, Romanların ihtiyaçlarını, sorunlarını, beklentilerini araştıran, çözüm yolları arayan, oluşturulan politikaların sürdürülebilir olması için bilim adamları, uzmanlar, bürokratlar ve Roman STK'ları ortaklığında çalışmalar yaparak konuyu bir bütünlük içerisinde ele alan bir çerçeveye oturmalıdır. Roman alanında, siyasetçilerin, STK'ların, kamunun, uzmanların ve bilim adamlarının birbirinden ayrı ve kopuk bir anlayış içerisinde verimli ve gerçekçi çalışmalar yapması olanak dışıdır.

Türkiye'de Romanlara yapılan yatırımların gündemden düşmemesi ve Romanların eğitim, barınma, sağlık, çalışma ve toplumsal yaşama eşit fırsatlar altında katılımları konusu politik gündemin ilk sırasını her zaman korumalıdır. Bu konu bugün diğer ülkelerde de olduğu gibi kolaylıkla hayata geçebilecek bir politika alanı değildir. Konu farklı değişkenlerle birlikte ele alınması gereken karmaşık bir bütündür ve vakit geçirmeksizin bir noktadan başlanması gerekmektedir. Kuşkusuz her ülkenin kendi toplumsal ve kültürel değerleri vardır. Roman alanıyla ile ilgili atılacak adımların bu değerleri göz ardı etmemesi gerekir.

Türkiye'nin kendi Roman politikasını sağlam temellere oturtabilmesi ve ölçülebilir sonuçları değerlendirebilmek için çeşitli göstergeler oluşturulması oldukça önemlidir. Bu tür göstergelerin diğer ülkelerde oluşmadığını sadece ilkelerin konduğunu gözlemlemiş bulunmaktayız. Türkiye'nin Roman alanıyla ilgili göstergeler oluşturması, Roman alanında Türkiye'nin ilerleyişini somut verilerle ortaya koyabilecektir.

a. Katılım

Roman alanına bütün paydaşlar dahil edilmelidir (Roman sivil toplum kuruluşları, ilgili kamu kurumları, yerel yönetimler ve uluslararası kuruluşlar). Böylelikle sürecin demokratik bir işleyiş içerisinde ele alındığı ve ilerlediği belgelenir.

Örnek: Roman nüfusunun yüksek olduğu illerin Kent Konseyleri bünyesinde Roman Meclisi oluşturulması veya Romanların değişik meclislerde yer almalarının

sağlanması (eğitim, kadın, çocuk v.b.), konunun her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası kongrelerde ele alınması...

b. Tanım

Roman kime denir? Romanlara karşı ön yargılar nelerdir? Tanım alanın ve alandaki sorunların netlşemesini sağlar.

Örnek: Konuyla ilgili bilgilendirici broşürler ve afişler hazırlanabilir doğru ve yanlış bilinenler tüm topluma aktarılabilir.

c. Durum Analizi

Romanlarla ilgili atılacak olan adımlar mutlaka araştırmaya dayandırılmalıdır. Araştırmalar varsayımlarla ve spekülasyonlara değil Romanların yaşadığı gerçeklere dayalı politikalar geliştirildiğini kanıtlar.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlardan önce kendisinin bir geniş kapsamlı bir alan araştırma yapması artık bir gereklilik değil, zorunluluk haline dönüşmüştür.

ç. Kaynaklar

Mali kaynaklar (kamu, özel sektör, sivil toplum, AB, CoE, BM, Dünya Bankası v.b), belirlenmelidir. Romanların ihtiyaçlarının gerçekçi kaynaklara dayanarak planlandığı, kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin bu kaynaklara göre şekillendiği ortaya konur.

Roman alanıyla ilgili ulusal mali kaynakların dışında çok ciddi, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası kaynakları bulunmaktadır.

d. Deneyim

Sorunların çözümüne yönelik olarak ulusal ve uluslararası deneyimlerden ve iyi örneklerden yararlanılmalıdır. Konuyla ilgili objektif bir bakış açısının olduğu ortaya çıkar.

Örnek: Uluslararası Roman Kongresi düzenlenmesi, ülkelerarası çalışma ziyaretleri yapılması v.b

e. Bilgi

Romanların kültürel değerleri, sorunları, ihtiyaçları v.b. üzerine geniş bilgi kaynakları oluşturulmadır. Romanların eşit fırsatlardan eşit olarak yararlandığını ve seçenekler sunulduğunu gösterir.

Örnek: Roman Bilgi ve Danışmanlık Merkezleri kurulması v.b.

f. Kurumsal Yapı

Devlet Bakanlığı bünyesinde bir rehberlik makamı kurulmalıdır. Romanların gelisimi sektörler arası bir konudur. Bu makamın kurulmasındaki amaç, Roman alanının ulusal kalkınma planına dahil edilmesini saglamak ve bunun için çesitli bakanlıkların Romanların sorunları üzerine yaptıgı çalısmaları takip edildiğini gösterecektir.

g. Siyasi Taahhüt

Romanlarla ilgili atılan adımların hükümet tarafından kabulünün ve bir politika alanı olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması için yasal bir alt yapı oluşturulmalıdır. Bu gelecek hükümetlerinde konunun devamlılığı üzerine çalışmasını sağlayacaktır.

ğ. Yerel Şartlara Uyum

Romanlarla ilgili atılacak adımlar ulusal bir politika ekseninde, yerel ihtiyaçlar gözönünde bulundurarak hazırlanmalıdır. Ege bölgesinde yaşayan Romanlarla, Karadeniz Bölgesinde yaşayan Romanların sorunları ve ihtiyaçları farklılık gösterebilir.

h. İzleme ve Değerlendirme

Romanların ihtiyaçlarına ve yeni gelişmelere göre yeni hedefler oluşabilmesi ve Romanlarla ilgili tüm sürecin sağlıklı bir şeklide takip edilebilmesi için iyi bir izleme ve değerlendirme modeli geliştirilmelidir.

ı. Denetleme

Romanlara karşı insan hakları ihlalleri oluşmaması için diğer bakanlıklarla işbirliği yapılması, uygulama modelleri geliştirilmesi ve sosyal dışlanmayı önlemek için gereklidir.

Örnek: Çağrı Merkezleri kurulması, Emniyet Genel Müdürlüğü içerisinde Romanlarla ilgili bir uzmanlık birimi oluşturulması, bu birimin sosyal hizmet uzmanları, sosyal antroploglar, çocuk gelişim uzmanları v.b. meslek grupları tarafından desteklenmesi başta çocuklar ve gençler olmak üzere suça yönelimin engellenmesi v.b.

i. Bakanlıklararası Eşgüdüm

Romanların sorunları, ihtiyaçları ve beklentileri birçok bakanlığın çalışma alanına girmektedir. Bu da politika geliştirmede sektörler arası bir yaklaşım oluşmasını gerekli kılmaktadır.

j. Eğitim

Roman çocuk ve gençlerin eğitim yaşamı içerisinde kalması için ailelerle işbirliği yapılmalı ve Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte destek programları oluşturulmalıdır.

Örnek: Roman çocuklar için özel kreş, ana okulu, Roman Çocuk Müzesi kurulması, mesleki eğitim ve danışmanlık birimleri kurulması v.b.

k. Sağlık

Sosyal güvencesi olmayan Romanların sağlık hizmetlerinden yararlanması için özel önlemler alınmalı ve özel birimler kurulmalıdır.

Örnek: Roman mahallerinde sağlık taraması yapılması, yoksul Romanlara Yeşil Kart sağlanması v.b.

l. Roman Danışma Kurulu

Romanların sivil toplum kuruluşlarına aktif katılımını teşvik etmek ve kolaylaştırmak, Romanlarla ilgili olarak atılacak olan adımların ana unsurlarından birisi olmalıdır. Bu durum devletin ve Roman STKların işbirliğini daha sağlam bir zemine oturmasını ve Romanların aktif katılımını da sağlayacaktır. Devlet ve Roman STKları arasında görüş alışverişini ve işbirliğinin sürekliliğini sağlayan Danışma Kurulu oluşumu son derece yararlı olacaktır. Bu kurula STKlar, uzmanlar, bilim adamları, bürokratlar katılabilir ve yıl içerisinde 3 aylık periyodlarda toplanıp durum değerlendirmesi yapabilir ve tavsiye niteliğinde kararlar alabilir.

Türkiye'nin kendi Roman politikasını sağlam temellere oturtabilmesi ve oluşturduğu politikaların hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkisi için bu tür göstergelerin oluşturulmasının dikkate alınması gereklidir. Bu göstergelerin karşılığı Türkiye'nin Roman alanında attığı adımları belgeleyecektir. Bu göstergelerin belirlenmesi Roman alanında Türkiye'nin ortaya koyduğu yeni ve yenilikçi bir bakış açısı olacak ve diğer ülkeleri de etkileyebilecektir.

Türkiye'de Romanların yaşadığı sorunların ana başlıklarını aşağıdaki biçimde çıkarttık. Bu sorunların giderilmesinde devletimize olduğu kadar sivil toplum kuruluşlarına da önemli görevler düşmektedir.

-Sosyal Dışlanma

-Yoksulluk

-İşsizlik

-Sağlık

-Eğitim (okul öncesi ve meslek eğitimi dahil)

-Barınma

-Çocuk ebeveynler

-Suça yönelim

-İnsan Hakları

-Sosyal Güvenlik

5.2. ÖNERİLER

"Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Roman Kimliği: Edirne Örneği" başlıklı araştırmada yer alan bulgulara göre elde edilen sonuçlar yukarıda ifade edilmiştir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma anlamında sonuçların analiz edilmesi ile belirlenen sorunlara yönelik çözüm ve iyileştirme önerileri kategoriler halinde şu şekilde verilebilir:

5.2.1. Genel Nitelikli Öneriler

1-) Uluslararsı sözleşmeler ile korunması gereken haklar üzerine bilgilendirme ve sağlama çalışmaları yürütülmelidir.

2-) Roman grupların özel ihtiyaçlarının tespit edilmesi maksadıyla özel araştırmalar ve öneriler belirlenmelidir. Bu araştırmalarda özellikle yöresel, kökensel çevresel şartlar dikkate alınmalıdır.

3-) Çözüm yaklaşımlarına ilişkin öneriler, toplumsal hassaiyet çerçevesinde ve multidisipliner yaklaşımlarla belirlenmeli ve ortak görüşe uygun olmalıdır. Çok kısa sürede uygulamaya konulmalıdır.

4-) Ayrımcılıkla mücadele konusunda öncelikle yasal çerçeve güçlü hale getirilmelidir. Bununla birlikte toplumsal olarak bilinçliendirilmiş bireyler yetiştirilmelidir. Yaş mefhumu burada gözetilmemeli ve her yaştan bireylere bu farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

5-) Etkin olarak STK faaliyeti yürüten birimler güçlendirilmeli ve desteklenmelidir. Denetimleri ve faaliyetlerin analizi sağlıklı bir şekilde yapılarak bu çalışmalarda verimlilik artırılma yoluna gidilmelidir.

6-) Devlet ve hükümet nezdinde yapılacak buluşmalar, çalıştaylar ve çeşitli etkinlikler, etkin sonuçlar ortaya koyacak şekilde planlanmalı ve sonuçlara yönelik adımlar süratle ve sağlıklı bir biçimde atılmalıdır. Özellikle T.C. Devlet Bakanlığı tarafından 10 Aralık 2009 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Roman Çalıştayı gibi faaliyetlerin bütün gruplara ve katılımcılara yönelik olarak devamının getirilmesi fatydalı olacaktır.

7-) Sosyal olarak iyileştime çalışmalarının planlanması, hayata geçrilmesi gibi faaliyetler hızlandırılmalıdır.

8-) Romanlar için düzenlenen kurslar ve çeşitli ekonomik faaliyetler artırılarak hem ekonomi ekosistemine dâhil olmaları hem de ekonomik olarak aile bütçesine katkıda bulnmaları sağlamanmalıdır.

5.2.2. Barınma ile İlgili Öneriler

1-) Ev ve konaklama ihtiyacını giderecek yapılara ilişkin çözümlerin tespiti amacıyla bölgede yaşayan bireylerin de görüşü alınarak iyileştirme ya da kentsel gönüşüm faaliyetleri planlanmalı hayata geçirilmelidir.

2-) Kamulaştırma gibi sebeplerle yapılabilecek zorla tahliyelerin önüne geçilmelidir. Yasal düzenleme ile bu durum çözüme kavuşturulmalıdır.

3-) Ayrımcılığa sebep olabilecek "Roman Mahalleleri" algısının fiziksel olarak yaşam alanlarında ya da konutların varlığı bağlamında oluşmasının engellenmesi gerekmektedir. Yani O mahalle ya da bu mahalle söylemlerinin gündeme dahi gelmesinin önüne geçilmelidir. Bu adım ile sosyalleşme ve şehir halkı ile bütünleşmesine destek sağlanacaktır.

4-) Göçebe yaşayan bireylere yönelik yaşam biçimleri araştırılarak geçici konaklama da yapılsa dahi nitelikli konutlar imal edilmelidir.

5-) Kentsel dönüşüm planlamaları maddiyat ve para kazanma odaklı değil, sağlıksız ve yaşama elverişsiz konut sorununun ortadan kaldırılması odaklı yapılmalıdır.

6-) Kentsel dönüşüm çalışmalarında "yerinde dönüşüm" ve "sosyal dönüşüm" ilkeleri ön plana çekilmelidir.

7-) Kent merkezli hizmetlere ve imkânlara ulaşımda zorluk çıkaracak ve şehirden uzak yerde planlanan yerleşim yerlerinde iskâna mahal verilmemelidir. Bu durum sosyal bütünleşme amacı ile engellenmelidir.

8-) Konutlarda mülkiyet problemi en net ve sağlıklı biçimde çözüme ulaştırılmalıdır.

5.2.3. Eğitim ile İlgili Öneriler

1-) Okullaşma oranının artmasına yönelik çalışmalar planlanmalı ve hayata geçirilmelidir.

2-) Eğitim kurumlarında görev yapan personeller bu konuda bilinçlendirilmelidir.

3-) Eğitim kurumlarının fiziki şartları iyileştirilmelidir.

4-) Roman ve Roman olmayan çocukların bir arada karma olarak eğitime devam etmeleri sağlanmalıdır. Akran zorbalığının önüne geçilmelidir.

5-) Okullarda beslenme konusunda pozitif ayrımcılık gösterilmelidir.

6-) Ailelerin bilinçlendirilmesi amacıyla gerekirse ev ev dolaşarak ziyaretler yapılmalıdır. Problemler direkt olarak bireylerden alınmalı ve analiz edilmelidir.

7-) Kadınlara ve erkeklere yönelik meslek kursları ile ekonomik ve çeşitli alanlarda kadınlara yetkinlik kazandırılmaldır.

8-) Engelli bireylere yönelik eğitim çalışmaları planlanmalıdır.

9-) Eğitim konusundaki yapılacak çalışmalara ve etkinliklere uzman görüşleri dahil edilmelidir.

10-) Eğitime erişim sağlanmalıdır.

11-) Okul harici eğitim kurumları hayata geçirilmelidir. Bu kurumlar sadece etüt merkezleri olarak değil kadın eğitim merkezleri, gençlik çalışmaları, mesleki kurslar gibi faaliyetlere de imkan sağlayacak şekilde planlanmalıdır.

12-) Eğitim programları özel olarak gözden geçirilmeli, ayrımclık ifadeleri kesinlikle programdan çıkarılmalıdır.

5.2.4. Sağlık ile İlgili Öneriler

1-) Sağlık sistemi olanaklarına ulaşımda iyileştirilmeler planlanmalıdır.

2-) Yerel sağlık tesisleri (sağlık ocakları vs.) güçlü, fonksiyonel ve daha verimli hale getirilmelidir.

3-) Bireylerin tıbbi izlenmeleri amacıyla yazılım destekli uygulamalar planlanmalı ve hayata geçirilmelidir.

4-) Özellikle beslenme ve hijyen konusunda öncelikli olarak bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

5-) Konaklama alanları ve mahallelerin genel kullanım alanlarında hijyene yönelik sağlıklı çevre planlamaları yapılmalıdır.

6-) Altyapı ve üstyapuı çalışmaları ile sağlıklı ve içilebilir temiz suyun erişimi konusunda çalışmalar ivedilikle hayata geçirilmelidir.

5.2.5. İstihdam ile İlgili Öneriler

1-) Kalıp yargıların kırılması adına işveren tarafına bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

2-) Mesleki eğitim yaygın hale getirilmelidir.

3-) İşyeri açmada pozitif ayrımclığa tabi tutulmalıdır. Yasal işlemlerde ve bürokratik süreçlerde kolaylıklar sağlanmalıdır.

4-) Şehrin meslek pespektifi geliştirilerek ileride ortaya çıkabilecek muhetemel iş kollarına yönelik eğitim programları hazırlanmalıdır. Bu sayede işçiler vasıflandırılabilir.

5.2.6. Sosyal iyileştirme ile ilgili öneriler

1-) Kültürel ve sosyal faaliyetlere erişimde kolaylıklar sağlanması.

2-) Roman mahallelerine yönelik kültürel faaliyetlerin planlanması.

3-) Kültür sokağı gibi projeler ile önyargılar ortadan kaldırılabilir.

KAYNAKÇA

BASILI KAYNAKLAR

Makaleler

Akça, G. (2005). Modernden Postmoderne Kültür ve Kimlik. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE). Güz 2005 Sayı 15.

Akkan, Başak Ekim, Deniz, Mehmet Baki ve Ertan Mehmet, (2011). "Sosyal dışlanmanın roman halleri", Edirne Roman Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (EDROM), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Anadolu Kültür ortak yayını, İstanbul.

Akyıldız, F.(2009); "Kentsel Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler ve Sosyal Sorumluluk", Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2, TODAİE Yayınları Ankara, içinde, s.859-873.

ALADA, Adalet B. ve diğ. (2002), "Küreselleşme, Yoksulluk ve Şiddet Bağlamında Sokak Çocukları", Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Ankara: TODAİE Yayını, No: 311.

Appasamy, P., Guhan, S., Hema, R., Majumdar, M. and Vaidyanathan, A. (1995) "Social Exclusion in Respect of Basic Needs in India", Social Exlusion: Rhetoric, Reality, Responses, (Editors: G. Rodgers, C. Gore and Figueiredo, J.), (237-50) Geneva: Internatioal Instutite for Labour Studies

Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011), "Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, s.60-76.

Ashmore, R.D. ve Delboca, F.K. (1981). "Conceptual Approaches in Stereotypes and Stereotyping", D. Hamilton (Ed.), Cognitive Processes in Stereotyping and Intergroup Behavior, (1-35), Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Atkinson, Rob ve Davoudi, Simin (1999), "Social Exclusion and the British Planning System", Planning Practice&Research, Sayı: 14, No: 2, s. 225-236.

Aydoğdu, Hüseyin, "Modern Kimlikte Öznenin Ölümü", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2004, Sayı:10 s.115-147

Banaji, M. (2001). "Stereotypes", N. Smelser, P. Baltes (Ed.), International Encyclopedia of The Social and Behavioral Sciences, Elsevier, 15100-15104.

Bancroft, Angus (2001) "Closed Spaces, Restricted Places: Marginalisation of Rpma in Europe", Space & Polity, Vol. 5, No. 2, (145-157)

Barany, Zoltan (2000) "The Socio-Economic Impact of Regime Change in Eastern Europe: Gypsy Marginality in the 1990s", East European Politics and Societies, Vol. 14, No. 2, (64-113)

Başkır, Ünsal Doğan (2008) "Dışlanmışların Sistemle Siyasal Bir İlişki Biçimi Olarak Kamp ve Getto", Karaburun Bilim Kongresi: Bugünü Anlamak, İzmir,

Beall, J. & Fox, S. 2006 Urban Poverty and Development in the 21st Century, Oxfam GB Research Report, Oxford.

Bektaş, B., Yankaya, U., (2002). 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu Bildiri Kitabı; Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama. 6-8 Kasım 2002. Kentsel Yoksulluk, Eşitsizlik ve Gerilimler (ss. 433-439). Ankara: Şehir Plancıları Odası.

Beşe, E. (2006). 'Kırık Pencereler' Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik. Polis Bilimleri Dergisi, 8(1), 1-24.

Bilsel, S.G., Polat, E., Çalışır, S., Hovardaoğlu, O., (2002). 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu Kitabı: Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama. 6-8 Kasım 2002. Kentsel Yoksulluk/Yoksunluğun Değişik Tanımları ve Boyutları Üzerine. (ss.193- 197). Ankara: Şehir Plancıları Odası.

Bostancı, M. N. (1999). Bir Kolektif Kimlik Olarak Milliyetçilik, İstanbul: Doğan Kitap Bourgois, P. (2001) "Poverty, Culture of" International Encyclopedia of the Social & Behaviorial Sciences (11904-7)

Burchardt, T., Le Grand, J., Piachaud, D. (1999) "Social Exclusion in Britain 1991-1995", Social Policy and Administration, Vol:33, No:3, (227-244).

Chambers, Robert (2006) "Vulnerability, Coping and Policy", IDS Bulletin, Vol. 37 No.4

ÇAKIR, Özlem; (2002), "Sosyal Dışlanma", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(3) 2002, ss.83-104.

Çondur, F. ve Cömertler, N. (2010), "Çevre Kirliliği ve Yoksulluk İlişkisi: Büyük Menderes Havzası Örneği", Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s.65-72.

Darkot, B., "Edirne:Coğrafi Giriş", Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yılıdönümü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 8 (43):1-13 (1993).

DALBAY, Ramazan Saim, ""KİMLİK" ve "TOPLUMSAL KİMLİK" KAVRAMI", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2018/2, Sayı:31, s. 161-176

De Haan, Arjan (1998), "Social Exclusion: An Alternative Concept for the Study of Deprivation?", IDS Bulletin, Sayı: 29, No: 1, s. 10-19.

Dericioğulları Ergun, A. & Sallan Gül, S. 2016 "Kentsel Yoksulluk ve Yoksulların Dayanışma Ağları: İzmir Karabağlar Örneği", Akademik Sosyal Araştırmalar, 4 (31), Ekim, s. 337-363.

DUMAN, Betül ve ALACAHAN, Osman, "GETTO TARTIŞMASINA BİR METROPOLDEN BAKMAK A GLANCE AT GHETTO DISCUSSION FROM A METROPOLE", International Journal of Social Science Volume 5 Issue 2, p. 55-74, April 2012.

Emigh, R. J., Fodor, E. & Szelényi, I (2001) "The Racialization and Feminization of Poverty?", Poverty, Ethnicity, and Gender in Eastern Europe During the Market Transition, (Edit: R. J. Emigh & Szelényı, I), London: Praeger (1-32).

Engincan, Pınar, "Kentsel Dönüşümün Sonuçları: Kent Yoksulluğu/Yoksunluğu ve Toplumsal Dışlanma", ideal kent araştırmaları dergisi, ideal kent araştırmaları enstitüsü, mayıs 2015, sayı 16, s.107-122, 2015 Ankara.

Erdoğan, S. ve D. Kutlu (2014) "Dünya'da ve Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme", Çalışma ve Toplum, 2, s.63-114

Erdoğdu, seyhan (2004) "sosyal politikada "avrupalı" bir kavram: sosyal dışlanma", çalışma ortamı dergisi, sayı 75, yayınlanma tarihi 28.11.2006.

Ergun, C. (2011) Kentsel Dönüşüme Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başıbüyük ve Gülsuyu Mahallesi Örneği), Yayımlanmamış Doktora Tezi, S.D.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.

Ergun, Cem ve Koçancı, Mustafa, "Yoksulluk ve Kentsel Mekan Üzerine Birkaç Not…" , Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi, cilt 11, sayı 24, Temmuz-Aralık, 2017, s. 201-228

Erkilet, A., (2011) "SINIF-ALTI: KURAMSAL TARTIŞMALAR ve İSTANBUL TARİHİ YARIMADA'YA UYGULANMA İMKÂNLARI", Öneri Dergisi, Cilt 9, Sayı 36 s.137-146, Yayımlanma Tarihi: 16.11.2012.

F Lin N Li vd., "Discourse on Migration and Ethnic Identity: Interviews with Professionals in Hong Kong", Transactions of the Institute of British Geographers, Vol.20, No.3, 1995, 342-356.

Fedor, C. (2014). " Stereotypes and Prejudice in The Perception of the Other", Procedia-Social and Behavioral Sciences, 149, 321-326.

Fukuda-Parr S. (2010), "What Does Feminization of Poverty Mean? It Isn't Just Lack of Income", Feminist Economics, 5:2, 99-103

Gans, Herbert J. (1990) "Deconstructing the Underclass: The Term's Dangers as a Planning Concept", Journal of the American Planning Association, Vol. 56, Is. 3, (271-7)

GELLNER, Ernest, "Millet Nedir?", M. Türköne içinde, "Milletler ve Milliyetçilikler (s.83-93)", Etkileşim Yayınları, İstanbul 2012.

Ginio, E.; "Neither Muslims nor Zimmis: The Gypsies (Roma) in the Ottoman State", Romani Studies 5, Vol. 14, No. 2, 2004, p. 117-144.

Gleason, Philip, "Identifying Identity", B. Ashcroft, G. Griffiths ve H. Tiffin (Der.) içinde, The post-colonial studies reader (2nd Edition) (p. 194-196). Oxford: Routledge, 2006, p.194.

Gore, Charles (1995) "Social Exclusion and Social Change: Insights in the African Literature", Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses (Editors: G. Rodgers, C. Gore, J. B. Figueired) (103-16)

Gökbayrak, Şenay (2005), "Avrupa Birliğinin Sosyal Koruma Sorunsalı Olarak Sosyal İçerme Politikaları", Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 80.

Hall, S. (1998). Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler, A. D. King (Ed.) içinde, Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları, G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Hakan, M. (1995). "Kimlik Nedir?", Türkiye Günlüğü, 33, Mart-Nisan, 146-149.

Harvey, David. (2004). "The New Imperialism: Accumulation by Dispossession", Socialist Register, Vol. 40, sf. 63-87

İngün, Ö. 2013, "Dönüş(türül)en Mahallelerde Toplumsal Muhalefet ve Cinsiyet", içinde Kent Üzerine Özgür Yazılar, ed. Ergun, C., Güneş, M. ve Dericioğulları Ergun, A., s. 216-236, Bağlam Yayınları, İstanbul.

İnsel, Ahmet "Yoksulluk, Dışlanma ve STK'lar", İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:6, 2005, s.11.

Kahraman, Fatih, "Yoksulluğun Çalışma İle İmtihanı: Çalışan Yoksullar Üzerine Bir Araştırma", İdeal Kent Araştırmaları dergisi, ideal kent araştırmaları enstitüsü, Mayıs 2015, sayı 16, s, 50-70. ankara.

Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü, Journal of Yaşar University, 17(5), 2886- 2899.

Kazancıgil, R., "Edirne Mahallelerinin Tarihçesi 1529-1990", Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi, Edirne, 21-109; 121-160; 161-243 (1992).

Kazancıgil, R. ve Gökçe, N., "Dağdevirenzade M. Şevket Bey'in Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları", Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi, Edirne, 17-25; 73-101; 121-160, 161-243 (2005).

Kempen, Ronald van & Özüekren, A. Şule (1998) "Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanation in A Dynamic World", Urban Studies, Vol. 35, No 10 (1631-56)

Kılıç, S. (2013), "Çevre Sorunları ve Yoksulluk", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1, s.9-20.

Kılıç, Selim, "Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım", İdeal Kent Araştırmaları dergisi, ideal kent araştırmaları enstitüsü, Mayıs 2015, sayı 16, s, 123,154. ankara.

Kolukırık, Suat (2009), "Türkiye'de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Y: 5/98, s: 145-153, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Konuk, O. ve Bayram, A. K. (2009), "İmansızlaştırılmış Yoksulluk: Yoksulluk, Bilim ve Etik", Civilacademy, C: 7, S: 1, Bahar, s.15-26.

Koupilová I., Epstein H.,holcík j., Hajioff S., Mckee M. (2001) "Health Needs of the Roma Population in the Czech and Slovak Republics", Social Science & Medicine Vol. 53 Is. 9, (1191-204)

Köse A. , S. Bahçe(2008), "Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflara Dönmek", AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Tartışma Metinleri, no 107.

Kupper ve Kupper, "Ethnic Groups", The Social Science Encyclopedia, Routledge, London, 269 (1985).

Limon S., Oral Kara N. Ve Antalyalı Ö.L (2019). "Yönetim Literatüründe Stereotip (Kalıpyargı) Kavramı: Ulusal Ve Uluslararası Alandaki Yönetim Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Yıl: 2019, Cilt: 10, Sayı: 23, ss.195-211.

Massey, D.S. & Denton, N.A. (2007). Segregation & The Making of the Underclass. (Eds.: Lin, J. & Mele, C.). Urban Sociology Reader. New York: Routledge, 125-134.

Meunier, Olivier (2007) "Education of the Roma in Europe: Current Thinking and Comparative Analyses", Dossier d'actualité no. 30, October 2007.

Myers Jr., S.L. (2008). Underclass. (Ed.: Darity Jr. W.A.). International Encyclopedia of the Social Sciences. Detroit: Macmillan Reference.

Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(37), 941-951

NAR, Mehmet Şükrü, "Kültürel Kimlik Sorunsalı: Görecelik mi, Evrenselcilik mi? Yoksa Uzlaşı mı?", Antropoloji Dergisi, Yıl: 2019, Sayı: 37 s: 72-80

OPRISAN, A., (2002), "Overview on the Roma in Turkey", KURI – an online journal of the- Dom Research Journal, Vol. 1, No. 7, Fall/Winter.Özden, P. P., (2010). Kent Sosyolojisi Çalışmaları. Kentsel Yenilemenin Unutulan Öğesi: Toplumsal Yenilenme. (ss.267-308). İstanbul: Örgün Yayınevi.

Özel, Mehmet, “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”, İdeal Kent Araştırmaları dergisi, ideal kent araştırmaları enstitüsü, mayıs 2015, sayı 16, s, 155,181 Ankara.

Özkaplan, Nurcan, Y.Özdemir, Gamze ve Özdemir, A.Murat, “Sosyal Dışlanma Neyi Dışlar: Avrupa Üzerine Notlar”, Mülkiye Dergisi, Yıl 2005, Cilt 29, Sayı 248, 77 - 94, Yayınlanma tarihi:06.03.2014.

Özönder, M. C., “Dünyada ve Türkiye'de 'Irk' ve 'Etniklik' Kavramları", KÖK Araştırmalar Dergisi, 2(1): 71 (2000).

Peek, Lori, “Becoming Muslim: The Development of a Religious İdentity”, Sociology of Religion, Yıl 2005, cilt 3, sayı 66, s. 215-242.

Phongpaichit, P., Piriyarangsan, S. and Treerat, N. (1995) “Patterns and Processes of Social Exclusion in Thailand”, Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses (Editors: G. Rodgers, C. Gore, J. B. Figueired) (147-60).

Pinarcioğlu, M. & Işık, O. (2001a) “1980 Sonrası Dönemde Kent Yoksulları Arasında Güce Dayalı Ağ İlişkileri: Sultanbeyli Örneği”, Toplum ve Bilim, Sayı. 89 (31-61)

Room, Graham, “Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Poliy and Research”, The Measurement and Analysis of Social Exclusion içinde (Ed. G.Room), The Policy Pres, Bristol, 1995, s.1-9. Current Urban Studies, cilt.3 sayı.2, yayınlanma tarihi: June 29, 2015

Schneider, R. (2001). “Toward a Cognitive Theory of Literary Character: The Dynamics of Mental-Model Construction”,Style, 35(4), 607-639.

Sağır, M. Ö. & Akıllı, H. S. (2004). Etnisite Kuramları ve Eleştirisi. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 28, no:1, s. 1-22

Sapancalı, Faruk (2001) “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı:2, (115-140)

Sapancalı, F., (2005). AB'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. Çalışma ve Toplum, 2005/3, ss. 51-69.

Sassen, S. (1996b). "Cities and Communities in the Global Economy", The Global Cities Reader editörler: Brenner N., & Keil, R. (2006). New York: Routledge, 83-88

Sibley, David (1998) "Social Exclusion and the Roma in Transition", Theorising Transition: The Political Economy of Post-Communist Transformations, (Editors: John Pickles & Adrian Smith (373-86), London & New York: Routhledge

Sigona, Nando (2005) "Locating 'The Gypsy Probem'. The Roma in Italy: Stereotyping, Labelling and 'Nomad Camps'", Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 31, No. 4, (741-56)

Somersan, S., "Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 23-37, 79-95 (2004).

Pinarcioğlu, M. & Işık, O. (2001b) Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği, İstanbul: İletişim Yayınları

Ricketts, E.R. & Sawhill, I.V. (1988). Defining and Measuring the Underclass. Journal of Policy Analysis and Management, 7(2), 316–325.

Şengül, Ş. (2003). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Profili, İktisat, İşletme ve Finans, 18 (212), 71-93

Şengül, T., (2002). 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu Bildiri Kitabı; Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama. 6-8 Kasım 2002. Kentsel Yoksulluk ve Mekânsal Ölçek Sorunu (ss. 45-52). Ankara: Şehir Plancıları Odası.

tajfel, Henri, "social psychology of intergroup relations", 1982, Annual Review of Psychology, *sayı 33*, s.1-39, Bristol, İngiltere.

Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2012), "Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma", Session 3D, Büyüme ve Gelişme III, International Conference On Eurasian Economies 2012, s.423-430.

Tekeli, İ. 2000, "Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine", içinde Devlet Reformu: Yoksulluk, Ed. Akder, A. H. ve Güvenç, M., s. 139-160, TESEV Yayınları, İstanbul 2000.

Townsend, Peter (1979/2003) "Introduction: Concepts of Poverty and Deprivation", The Economics of Poverty and Inequality II, (Ed: Frank Cowell) Edward Elgar Publishing

Turner, Ralp. H. (1978). "The role and the person". *American Journal of Sociology, sayı: 84*(1), sayfa 1–23.

Türkdoğan, O. (2003). Türk Toplumunda Yoksulluk Kültürü", Yoksulluk,1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, 104-109.

Uluocak, G. P. ve Çoban, A. İ. (2011), "Uluslararası Yardımların "İnsani" Boyutu: Küresel Yoksulluğun Azaltılmasına Yönelik Yardımların İnsan Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C: 8, S: 2, s.208-227

Üçoğlu, Murat, Neoliberalizm Kent Alanlarında Neden Yoksulluğa İhtiyaç Duymaktadır?, İdeal Kent Araştırmaları dergisi, ideal kent araştırmaları enstitüsü, mayıs 2015, sayı 16, s, 34-49. ankara.

WACQUANT, L., 1997, "Three Pernicious Premises in the Study of the American Ghetto", International Journal of Urban and Regional Research, v: 21, 341-353.

Wallerstein. İ (2007). "Halklığın İnşası: Irkçılık, Millliyetçilik ve Etniklik", Balibar, E & Wallerstein, I. (ed) Irk Ulus Sınıf; Belirsiz Kimlikler içinde (89-107). İstanbul: Metis Yayınları

Werner, W. (1998); "Armut und Obdachlosigkeit in der Kommune", in: Kommunalpolitik, (Hrsg.) H. Wollmann / R. Roth, Bundeszentrale für politische Bildung, 2.völlig überarbeitete und aktualisierte Auflage, Bonn, s.703-716.

Wirth, Louis (1927) "The Ghetto", American Journal of Sociology, Vol. 33, No.1 (57-71).

YANMIŞ Mehmet ve KAHRAMAN Bayram, "Gençlerin Dini ve Etnik Kimlik Algısı: Diyarbakır Örneği", Akademik İncelemeler Dergisi, Yıl: 2013, Cilt: 8, Sayı:2, s. 117-153.

YILDIZ A. (2001) Ne Mutlu Türküm Diyebilene, İstanbul: İletişim Yayınları.

YÜKSEL ARABACI, Rabihan, "World Bank's New International Poverty Lines and Reassessment of Global Poverty" (Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi), Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security), Haziran 2019, Cilt 9, Sayı 1, Sayfa 123-140.

Yzerbyt, V. ve Schadron, G. (2016). "The Streotype And The Social Judgement (Kalıpyargılar ve Sosyal Yargı)",İ. Işıtan (Çev.),Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 5(3), 206.

ZENGİN, Eyüp, BAŞKURT, Mustafa ve ES, Muharrem, "KENTSEL YOKSULLUĞUN ÖNLENMESİNDE SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 1 s. 21-39, 2013.

Zengin, Hatice Sevgi ,(Sayı Editörü), Takdim, İdeal Kent Araştırmaları dergisi, ideal kent araştırmaları enstitüsü, Mayıs 2015, sayı 16, s, 5-7 ankara.

Zengin, H. S. (2014), "Kentsel Siyasetin Öteki Yüzü", İdeal Kent, Kent ve Politika, S:12, Nisan, s.88-102.

Sözlükler

Aydın, S. & Emiroğlu, K. (2003). Antropoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. s. 246 Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Marshall, Gordon “Sosyoloji Sözlüğü”. Bilim Sanat Yayınları. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, 2020, Ankara.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1998, s. 1324.

Ansiklopediler

AYDIN, Suavi (1996), "Türkiye'de Etnik Yapı", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c. 12, ss. 496-514.

Kitaplar

Andonyan A., (1975), Balkan Harbi Tarihi, İstanbul.

Alcock, Pete (1997) Understanding Poverty, (2. Edition), London: MacMillan Press

Amy Gutmann, Susann Wolf, Jürgen Habermas, K.Anthony Appiah, ed. Amy Gutmann, Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition, (Princeton: Princeton University Press, 1994), Güvenç, B. (1993). Türk Kimliği, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Anderson, B. (2009).Hayali cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. İstanbul: Metis Yayınları.

Andrews, P. A., “Türkiye’de Etnik Gruplar”, (çev.) Küpüşoğlu, M., Ant Yayınları, İstanbul, 26-28, 196 (1992).

Anık, M. (2012). Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap.

Appelbaum, R.P. ve Chamblıss, W.T, “Sociology”, Her Collins, NewYork, 263 (1995)

Asseo, H., “Çingeneler, Bir Avrupa Yazgısı”, (çev.) Türkay, O., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 13-69, 91-149 (2004).

Bakker P., Kyuchukov H., (2000), What is the Romani Language?, University of Hertfordshire Press, Hatfield

Balibar (2007). "Irkçılık ve Milliyetçilik" Balibar, E. & Wallerstein, I. (ed). Irk Ulus Sınıf; Belirsiz Kimlikler. İçinde (51-86) İstanbul: Metis Yayınları

Bancroft, Angus (2005) Roma and Gypsy-Travellers in Europe: Modernity, Race, Space and Exclusion, Burlington: ASHGATE

Barth, F., "Etnik Gruplar ve Sınırları", Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1-16 , 21 (2003).

Barth, F. (196.9). "Ethnic Groups and Boundaries". London: Little, Brown and Company.

Barsky, Robert, F. (2002), Bir Muhalifin Yaşamı: Noam Chomsky, İstanbul: Doğan.

Bauman, Zygmunt, "Parçalanmış Hayat", çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 112.

Bayart, J. F. (1999).Kimlik Yanılsaması, İstanbul: Metis Yayınları

Bayat, Asef (2006) Ortadoğu'da Maduniyet: Toplumsal Hareketler ve Siyaset, (Derleyen: Ö. Gökmen & S. Deren), İstanbul: İletişim

Baykan, S., "Etnik Gruplara Duyulan İlgi", Etnik Sosyoloji, Türkdoğan, O., Timaş Yayınları, İstanbul, 59-66 (2003).

Benedict, Anderson, "*Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması"*, Çeviren: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s. 21.

Berger, H., (2000), Çingene Mitolojisi, Çev: Musa Yaşar Sağlam, Ankara: Ayraç Yayınevi.

Berger, P.& L. Luckmann T. (2008).Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Bilgin, N. (1994).Kimlik Sorunu. İzmir: Ege Yayınları

BİLGİN N. (1995a) Kollektif Kimlik, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

BİLGİN N. (1995b) Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, Nuri, "Kolektif Kimlik", Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.59-62.

Bilgin, N. (2001). İnsan İlişkileri ve Kimlik, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (2001). "İnsan İlişkileri ve Kimlik", İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (2003). Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bilgin, N. (2007). Kimlik İnşası, İzmir: Aşina Kitaplar.

BOSTANCI N. (1998) 'Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik', Türkiye Günlüğü, S. 50, (Haziran 1998), ss. 38-55.

Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika, İstanbul: İletişim Yayınları.

Calhoun, C. (2009). Milliyetçilik. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CANTLE, T., 2005, Community Cohesion: A New Framework for Race and Diversity. NY: Palgrave Macmillan.

Castells, M. (2006). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür/ Kimliğin Gücü, E. Kılıç (Çev.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. İkinci Cilt: Kimliğin Gücü. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Connolly, William E., *"Kimlik ve Farklılık -Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri"*, çev. Fermâ Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s.92-93.

COŞKUN, Selim ve TİRELİ, Münir, Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye, Nobel, Ankara, Mayıs 2008.

Çolakoğlu, E. (2003); "Kentsel Yoksulluk", Yerel ve Kentsel Politikalar, (Ed.) M. A. Çukurçayır ve A. Tekel, Çizgi Yayınevi, Konya, içinde, s.463-490

Deschamps, J.C. (1982). "Social Identity and Relations of Power Between Groups", H. Tajfel (Ed.), Social Identity and Intergroup Relations, (85-98), Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Doğruel, F., "Hatay'da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü", İletişim Yayınları, İstanbul, 43-61, 50-56, 164-166 (2005).

Erbay, Y., "Kavram Olarak Küreselleşme", Milli Kültürler ve Küreselleşme, Yediyıldız, B.; Özdemir, M., Türk Yurdu Yayınları, Ankara, (41): 149-150 (1998).

Erdoğan, N.(2002a) "Garibanların Dünyası: Türkiye'de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar", Yoksulluk Halleri içinde, Deki, İstanbul.

Erdoğan, N. (2002b) "Yok-sanma: Yoksulluk Maduniyet ve Fark Yaraları" , Yoksulluk Halleri içinde, Deki, İstanbul.

Ergun, D. (2000). Kimlikler Kıskacında Ulusal Kişilik, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları

Eriksen, T.H., "Ethnicity, Race, Class and Nation", Etnicity, (der) Hutchınson, J. ve Smıth, A. D., Oxford Üniversitesi Press, Oxford, 28-33, 79-80 (1996).

Eriksen, T.H., "Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik bir Bakış", (çev.) Kuşaklı, E., Avesta, İstanbul, 15-18, 63-74, 81-95 (2002).

Ersoy, Melih & Şengül, Tarık (2000) Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Fiske, S. (1998). Stereotyping, Prejudice and Discrimination. Handbook of Social Psychology, New-York, McGraw-Hill.

Fraser, A., Avrupa Halkları "Çingeneler", (çev) İnanç, İ., Homer Yayınevi, İstanbul, 11-13, 31-41 (2005).

Geertz, C. (1973). The Interpretation of Cultures. New York: Basic Books, Inc. Publishers.

Gellner, E. (1998).Milliyetçiliğe Bakmak. İstanbul: İletişim yayınları

GEORGE, Susan, (1997), "Winning the War of Ideas", Dissent, July.

Giddens, A (2008). Ulus Devlet ve Şiddet. İstanbul; Kaldeon Yayınları

Giroux, H. A. (2014). Neoliberalism's War on Higher Education, Chicago: Hay-market Book

Göka, E. (2006). İnsan Kısım Kısım: Topluluklar, Zihniyetler, Kimlikler, Ankara: Aşina Kitaplar.

Gökbilgin, M.T., (1977), Çingene Maddesi, İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, İstanbul.

Gülalp, Haldun Kimlikler Siyaseti –Türkiye'de Siyasal İslamın Temelleri, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s.122-127.

GÜVENÇ, Bozkurt, Türk Kimliği, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1997, s

Habermas, J. (2010).Öteki Olmak Ötekiyle Yaşama., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Hancook, Ian (2002), We are the Romani People, University of Hertfordshire Press, Hatfield.

Harlak, H. (2000). Önyargılar Psiko-Sosyal Bir İnceleme. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Hatun, Ş. (2002), Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 13. Yılında, Türk Tabipler Birliği, Ankara.

Hobsbawm, E. J., "1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçekçilik", Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 85 (1993).

Hobsbawm, E. J. (2006). Millitler ve Milliyetçilik. İstanbul: Ayrıncı Yayınları

Hogg, A. Michael & Vaughan, M.Graham (2007).Sosyal Psikoloji. Ankara: Ütopya Yayınları

Hortaçsu, N. (1998). Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler. Ankara: İmge Kitapevi.

Işık ve Pınarcıoğlu, 2003, Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği, İletişim Yayınları, İstanbul.

İnsel, A. (2001). İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri. Toplum ve Bilim. 89, 62 – 72. İstanbul: Birikim Yayıncılık

Jütte, R. (2011). Erken Modern Dönemde Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık (Çev.:Bengü Kurtege Sefer), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010).Günümüzde insan ve insanlar Sosyal Psikolojiye Giriş, İstanbul: Evrim Yayınları

KAYGALAK, Sevilay, Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme, Ankara, Dipnot Yayınları, 2009.

Kenrick, D., (2006), Çingeneler: Ganj'dan Times'a, Homer, İstanbul.

Keyman, F. (2000).Kürselleşme, Devlet, Kimlik/Fark Uluslarası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek. İstanbul: Alfa Yayınları

KOHN, Hans, "Milliyetçilik Fikri", M. Türköne içinde, "Milletler ve Milliyetçilikler (s.129-145)", Etkileşim Yayınları, İstanbul 2012.

Korça, P., "Battery Park City", Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Aslanoğlu, R., Asa Yayınları, 146-148 (1998).

Kymlicka, Will, "Çokkültürlü Yurttaşlık", çev. Abullah Yılmaz, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998)

Laclau, E.(2000).Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme. İstanbul: Birikim Yayınevi

Laederich, Stéphane (2007) "The Situation of the Roma in South East Europe Today".

LARRAIN, JORGE, "İDEOLOJİ ve KÜLTÜREL KİMLİK Üçüncü Dünya Gerçeği" (Çev. Neşe Nur Domaniç), Polity Press 1994 (Türkçe Baskı Sarmal Yayınları, 1995).

Lee, D., House of Lords, 2 A. C. 538, London, 1002-1006 (1983).

Lewellen, T. C. (2002). The Anthropology of Globalization: Cultural Anthropology Enters the 21st Century, London: Bergin & Garvey.

Lewis, Oscar (1971a) İşte Hayat, (Çeviren: Vahit Çelikbaş), (3. Baskı) İstanbul: E Yayınları

Lewis, Oscar (1971b) Sançez'in Çocukları: Bir Meksikalı Ailenin Otobiyografisi, (Çeviren: Leyla Ragıp), İstanbul: E Yayınlar

Macionıs, J.J.," Sociology", Prentuce Hall, Newyork, 310 (1991).

Marushiakova, E., Popov V., Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler, (çev.) Tırnakçı, B., Homer Kitabevi, İstanbul 9-24, 27-33, 37-52, 62-101 (2006).

Murray, Charles (2000) "The Underclass Revisited".

Myrdal, Gunnar (1963) Challenge to Affluence, New York, Pantheon Boks

ÖZDEMİR, Cevdet, "Kimlik ve Söylem", Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2001, Sayı 2, s.108.

Özgüler, Verda Canbey, Gelir, Servet ve Yoksulluk, Cinius Yayınları, İstanbul, 2014

Özkırımlı, U. (2009).Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış. Ankara: DoğuBatı yayınları

Öztürk, Ö., "Karadeniz: Ansiklopedik Sözlük", C.2, Heyemola Yayıncılık, İstanbul, 280-282 (2005).

Özuğurlu, M. ve Güngör, F. İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet, Cevat Geray'a Armağan, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 433 - 464

Petras, J. ve Veltmeyer, H. (2006) Maskesi Düşürülen Küreselleşme (Çev: Özlem Akpınar), İstanbul: Mephist

Pettan S.H., (1992) Gypsy Music in Kosovo: Interaction and Creativity, University of Maryland Baltimore County.

Pınarcıoğlu, M. & Işık, O. (2001b) Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği, İstanbul: İletişim Yayınları

Polanyi, K. (2000). Büyük Dönüşüm, (Çev.: Ayşe Buğra) İstanbul: İletişim Yayınları.

RENAN, Ernest, "Millet Nedir", M. Türköne içinde, "Milletler ve Milliyetçilikler (s.43-57), Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2012.

Ricketts, E.R. & Sawhill, I.V. (1988). Defining and Measuring the Underclass. Journal of Policy Analysis and Management, 7(2), 316–325.

Ringold, D., (2000), "Roma and the Transation in Central and Eastren Europe: Trends and Challange", The World Bank, Washington D.C.

Saith, Ruhi (2001), "Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries", Queen Elizabeth House Working Paper Series, Working Paper Number 72

Sallan Gül, S. (2006). Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa, İstanbul: Ebabil Yayınları.

Sapancalı, Faruk (2005). Sosyal Dışlanma. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Schnapper, Dominique (2005) Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki, (Çeviren: Ayşegül Sönmezay), İstanbul. Bilgi Üniversitesi.

Sen, Amartya (1993) “Capability and Well-Being”, The Quality Of Life, (Edit: M. Nussbaum & A. Sen), Oxford: Oxford University Press

Sen, A. (2000). Development as freedom. New York: Anchor Books.

Sen, Amartya (2000) Social Exclusion: Concept, Application, And Scrutiny, Social Development Papers No. 1, Asian Development Bank

Sen, Amartya, “Kimlik ve Şiddet Kader Yanılsaması” Çev. Ahmet Kavdam, Türk Henkel Yayınları, İstanbul, 2006, s.40.

Sibley, David (1981) Outsiders in Urban Societies, Oxford: Basil Blackwell, Oxford

Shashi S.S., (1990), Roma, The Gypsy World, Sundeep Prakashan, Delhi.

Smith, Anthony, “Milli Kimlik”, Çev. Bahadır Sina ŞENER, İletişim Yayıncılık A.Ş., 1. Baskı, 1994.

Smith, Anthony, “*Ulusların Etnik Kökeni*”, Çev. Sonay BAYRAMOĞLU ve Hülya KENDİR, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, 2002

Smith, A (2009). Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları

SMITH, Anthony D., “Milletin Savunusu”, M. Türköne içinde, “Milletler ve Milliyetçilikler (s.69-81)”, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2012.

Stewart, Michael (2002) “Deprivation the Roma and ‘the underclass’”, Postsocialism: Ideas, Ideologies and Practices in Eurasia, (Edited: C. M. Hann) (131-55)

Sway M., (1998) Familiar Strangers: gpsy life in America, University of Illinois Press, Urbana and Chicago.

Şenkal, A. (2005), Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, Alfa Yayınları, İstanbul.

Şenses, F.(2001), Küreselleşmenin Öteki Yüzü, İletişim: İstanbul

Taylor, Charles, “The Politics of Recognition”, ed. Amy Gutmann, Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition, (Princeton: Princeton Univeristy Press, 1994), sayfa 25

TOFFLER, Alvin, “Dünyayı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?”, Çev. Murat ÇİFTKAYA, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Tok, N. (2003). Kültür, Kimlik ve Siyaset, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tomanbay, İlhan (2007) Sosyal Olmak, Ankara: SABEV

Tümtaş, M. S. 2012 Kent, Mekan ve Ayrışma, Detay Yayıncılık, Ankara.

Türkdoğan, O., “Etnik Sosyoloji”, Timaş Yayınları, İstanbul, (2003).

Türkdoğan, Orhan (1977) Yoksulluk Kültürü: Gecekoduların Toplumsal Yapısı (2. Baskı), Dede Korkut Yayınları

TÜRKÖNE, Mümtaz’er, “Milletler ve Milliyetçilikler”, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2012.

VAUGHAN, L., 1997, “The Urban Ghetto: The Spatial Distribution of Ethnic Minorities”, First International Symposium on Space and Syntax, London.

Walker, A. ve Walker, C. (1997), Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s, Child Poverty Action Group, London.

Weber, M., (çev) Ceylan, M., (2003), Şehir-Modern Kentin Oluşumu,Bakış Yayınları, İstanbul, 23-26.

Weeks, Jeffrey, “Farklılığın Değeri”, Kimlik: Topluluk, Kültür, Farklılık, çev. İrem Sağlamer, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1998, s:85.

Wilson, W.J. & Wacquant, L.J.D. (2007). The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City. (Eds.: Lin, J. & Mele, C.). Urban Sociology Reader. New York: Routledge, 125-133.

Wilson, William Julius (1987) The Truly Disadvantaged: The Inner City, The Underclass, and Public Policy, London: The University of Chicago Press

Wilson, W.J. (1990). The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass and Public Policy. Chicago: The University of Chicago Press.

Wilson, William Julius (2003) "Race, class and urban poverty: A rejoinder", Ethnic and Racial Studies, 26:6, 1096-114

Woodwrad, K. (1997). Identity and Difference, London: Sage Publications.

World Bank's New International Poverty Lines and Reassessment of Global Poverty

Yapıcı, A. (2004). Din Kimlik ve Ön Yargı, Adana: Karahan Kitabevi.

Yılmaz, C. (2010). Risk Kapıyı Kırınca: Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik, İzmir: Libra Yayıncılık.

Tezler

Doktora Tezleri

AŞKIN, Umur, 2011, "KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE YAŞAYAN ROMANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI VE BEKLENTİLERİ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI", doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özbek Sönmez, E. İ., (2001). Yapısal Dönüşümler Sürecinde Toplumsal Dışlanmışlıkların Oluşumu "İzmir Tarihi Kent Merkezi Geçiş Alanı Örneği". Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir.

Özmen, A. (2006). Turabdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi

SÖZEN E. (1989) Toplum Yapısı, Değişimi ve Sosyal Kimlik: İki Kültürün Karşılaştırılması, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Yükselsin İ.Y. (2000), "Batı Türkiye Romanlarında Kültürel Kimlik, Profesyonel Müzisyenlik ve Müziksel Yaratıcılık", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yüksek Lisans Tezleri

Aydoğan D., (2006), "YABANCI ÇİNGENELERİN TÜRKİYE'YE GİRİŞ, İKAMET, SEYAHAT ÖZGÜRLÜKLERİ İLE TÜRKİYE'DEN SINIR DIŞI EDİLMELERİ", Yüksek Lisans Tezi, ANKARA ÜNİVERSİTESİ, Ankara.

Bildirici, Z. (2011). Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar, İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış YL. Tezi: İstanbul.

Boz, E. (2010). Çerkes Etnik Kimliğinin Yeniden İnşasında Akrabalık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, Z. C. (2008). Imagining and Positioning Gypsiness: A Case Study of Gypsy/Roma From İzmir, Tepecik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir Kılıçvuran, Gamze, "Kentsel Ölçekte Mekansal Ayrışma: Edirne- Çingene Mahallesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.

Körükmez, L. (2005). Kentte Yoksullukla Mücadelede Kadınların Geliştirdikleri Stratejiler ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, P. (2008). Yeşim Ustaoğlu Sinemasında Kimlik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Gazete Haberleri

İnternet gazetesi haberi, **Haber Yayın Tarihi:** 05.01.2011. **Erişim Tarihi:** 05.01.2022. **Kaynak:** https://www.ntv.com.tr/turkiye/61-yillik-yasadan-cingene-ifadesi-cikarildi, Sv2iB8cvF0mOPJjP8zmaGA

DİJİTAL KAYNAKLAR

Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006), "Türkiye'de Büyük Kentlerde Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", European Commission. **Kaynak:** https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

AKDEMİR, A. Müslim, "KÜRESELLEŞME VE KÜLTÜREL KİMLİK SORUNU", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 3 sayı 1, 2004. **Kaynak:** https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/2813/37829 **Yayın Tarihi:** 17.02.2010 **Erişim Tarihi:** 22.09.2021.

Aponte, Robert (1990) "Definitions of the Underclass: A Critical Analysis", Sociology in America, (Edit: Herbert Gans), California: Sage Publications, (117-37), **Kaynak:** http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf399.pdf, **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Aşkın, Muhittin, "Kimlik ve giydirilmiş kimlikler", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, Cilt 10, Sayı 2, s.213-220. **Kaynak:** https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/2820/38014 **Yayınlanma Tarihi:** 18.02.2010 **Erişim Tarihi:** 20.07.2021

BALOĞLU, Filiz, KENTSEL YOKSULLUK: İstanbul'dan Küçük Bir Kesit , 2005, Cilt 0, Sayı 31, 231 - 249, yayınlanma tarihi: 13.09.2011 **Kaynak:** https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100928 **Erişim Tarihi:** 15.11.2021.

Bayraktutan, Y. Ve M. Akatay (2012); "Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.24, s.1-34, **Kaynak:**

http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi24/1_yusuf_bayraktutan.pdf , **Erişim Tarihi:** 21.10.2021.

Brenner, N., & Keil, R. (2013). "Küresel Kentlerden Kentselliğin Küreselleşmesine", Birikim, **Kaynak:** http://www.birikimdergisi.com/guncel/kuresel-kentlerden-kentselligin-kuresellesmesine **Erişim Tarihi:** 21.10.2021

Cahoone, Lawrence E. *"Modernliğin Çıkmazı"*, (Çev. Ahmet Demirhan ve Erol Çatalbaş), İnsan Yayınları, İstanbul, 2001, **Kaynak:** https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23525/250657, **Erişim Tarihi:** 20.07.2021.

CLARK C., "Counting Backwards: The Roma 'Numbers Game' in Central and Eastern Europe", **Kaynak:** http://www.radstats.org.uk/no069/article4.htm **Erişim Tarihi:** 05.01.2022.

Demirtaş, Ç. A. " Sosyal Kimlik Kuramı Temel Kavram ve Varsayımlar" Ankara Üniversitesi 2003, 1(1): 123-144. **Kaynak:** http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/665/8472.pdf **Erişim Tarihi:** 22.09.2021.

Dural A. B., Eseler B. (2019) "Bir Karşı-Hegemonya Kültürü Olarak Çingene Müziği: 'Mahcup Red' Notaları", Etnomüzikoloji Dergisi, Yıl:2, Sayı:1, 2019, ss.26-49. **Kaynak:** https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/856326, **Erişim Tarihi:** 05.01.2022.

Es, M. Ve T. Güloğlu (2004); "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği", Bilgi (8) / Sosyal Bilimler Dergisi, C.6, S.1, s.79-93, **Kaynak:** http://www.bilgidergi.com/uploads/2004EsGuloglu.pdf , **Erişim Tarihi:** 21.10.2021

Gans, Herbert J. (1993) "From 'Underclass' to 'Undercaste': Some Observations about the Future of the Postindustrial Economy and its Major Victims", International Journal of Urban and 184 Regional Research, Vol. 17, Is. 3, (327–335), **Kaynak:** http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf400.pdf, **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Gürler Hazman, G. (2010); "Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü", Türk İdare Dergisi, S.467, s.135-152, **Kaynak:** http://www.tid.gov.tr/Makaleler/467gulsumgurlerhazman.pdf, **Erişim Tarihi:** 22.12.2021.

Kaygalak, S.(2001); "Yeni Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin Demirtaş Mahallesi Örneği", Praksis, S.2, 124-172, **Kaynak:** http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/002-Kaygalak.pdf , **Erişim Tarihi:** 21.10.2021

Kule, H. ve M. Es (2005); "Türkiye'de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.50, **Kaynak:** http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd /article/view/1023000247/1023000240 , **Erişim Tarihi:** 21.10.2021

Levitas, Ruth (1999) "Defining and Measuring Social Exclusion: A Critical Overview of Current Proposals", Radical Statistics 71 Summer '99, **Kaynak:** http://www.radstats.org.uk/no071/article2.htm **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Lewis, Oscar (1963) "The Culture of Poverty", Society, Vol. 1, No. 1, (17-9) **Kaynak:** http://resources.metapress.com/pdf-preview.axd?code=74m37634805307q3&size=largest **Erişim Tarihi:** 10.11.2021

Liwerant B, J. (2003) " Küreselleşme ve Kollektif Kimlikler" İslami Arastırmalar Dergisi, Ankara Yıl: 2003, Cilt. 16, Say:ı 2, s. 281-293. İnternetten İndirilme Tarihi: 10 Şubat 2011 **Kaynak:** http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1699/2351.pdf, **Erişim Tarihi:** 22.12.2021.

Morris, L. (2002). Dangerous Class: The Underclass and Social Citizenship. Taylor & Francis e-Library. **Kaynak:** www.civitas.org.uk/pdf/cw33.pdf , **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Silver, Hilary, (1995) "Fighting Social Exclusion", **Kaynak:** http://cain.ulst.ac.uk/dd/report2/report2a.htm#fighting **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Sipahi, E. B. (2006) "Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk", S.Ü. İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, S: 11, s.173-189 **Kaynak:** http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article /view/339/335 , **Erişim Tarihi:** 21.10.2021

Şahin, Tijen (2009), "Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi", s. 71-80, **Kaynak:** https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423938559.pdf **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Teague, Paul; Wilson, Robin (1995) "Towards An Inclusive Society", **Kaynak:** http://cain.ulst.ac.uk/dd/report2/report2m.htm#inclusive **Erişim Tarihi:** 28.12.2021

Wikipedia, "Underclass", **Kaynak:** http://en.wikipedia.org/wiki/underclass, **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Wilson, William Julius (1998) "When Work Disappears: New Implications for Race and Urban Poverty in the Global Economy" CASEpaper/17, London: Centre for Analysis of Social Exclusion, **Kaynak:** http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/paper17.pdf **Erişim Tarihi:** 28.12.2021.

Burçe ULUBİLGİN ÇUHADAR, ""Roman Açılımı"nın Bir Sonucu Olarak Türkiye'de Çingene Müziğinin Kültürel Patronajı: Çalgıcı Mektebi Roman Orkestrası Örneği",Etnomüzikoloji Dergisi, Yıl:4, Sayı:2, 2021, ss.211-227. **Kaynak:** https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1947154, **Erişim Tarihi:** 05.01.2022.

Yuncu, L. Demet, İki Yoksulluk Yaklaşımı A.Sen'in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırması. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu, İstanbul, s.16, **Kaynak:** https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/%C4%B0ki%20Yoksulluk%20Yakla%C5%9F%C4%B1m%C4%B1%282005%29_0.pdf **Erişim Tarihi:** 15.11.2021.

KURUMSAL KAYNAKLAR

BİB (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı) (2009), Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, Nisan, Ankara.

UNDP (1990) Human Development Report 1990, Oxford: Oxford University Press.

UNDP, İnsani gelişme Raporu - Human Development Report, Oxford University Press, New York (NY), 1997.

ÖİK (2007), T.C. Kalkınma Bakanlığı Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Raporu, **Kaynak:** http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/20/oik691.pdf , **Erişim Tarihi:** 24.11.2014.

Tüik, 2008, "tüik yoksulluk çalışmaları", **Kaynak:** https://eaf.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/04/20122008-3.pdf **Erişim Tarihi:** 03.11.2021

EKLER

EK 1: Saha Analizinde Kullanılacak Derinlemesine Görüşme Formu

YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA BAĞLAMINDA ROMAN KİMLİĞİ: EDİRNE ÖRNEĞİ

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

Bu görüşme formu, Roman kimliğine yüklenen anlamları yoksulluk ve dışlanma kavramlarına bağlı olarak roman kimliğinin oluşumu ve algılanmasını yine yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında ele alınarak irdelenmek amacıyla hazırlanan yüksek lisans tez çalışmam için hazırlanmıştır.

Bu çalışmadaki veriler tamamen görüşmeye katılanların sınırlı olarak alınan kişisel kimlik bilgileri tamamen çalışmada veya hiçbir mecrada paylaşılmayacaktır. Tüm veriler sadece Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan ve Toplum Araştırmaları Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan yüksek lisans tez çalışmamda kullanılacak ve işlenecektir.

Aşağıda yer alan sorulara vereceğiniz cevaplar, yalnızca söz konusu çalışmada kullanılacak olup, araştırmanın güvenilirliği açısından vereceğiniz cevapların doğruluğu ve samimiyetli cevaplar olması büyük önem arz etmektedir.

Bu form ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilecek olup tamamen çalışmanın konusuna yönelik sorular barındırmaktadır. Zaman ayırarak görüşmemize katılıp fikirlerinizi beyan ettiğiniz için ilginize ve bilime katkınıza teşekkür ederiz.

Selçuk KARADENİZ

Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İnsan ve Toplum Araştırmaları Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1-) Kendinizi biraz tanıtır mısınız?

2-) Romanlar hakkında neler biliyorsunuz? Sizce Roman kime denir? Baktığınız zaman bir kişinin Roman olup olmadığını nasıl anlarsınız?

3-) Roman olduğunuzu nasıl anladınız? Size göre romanlık nedir?

4-) Siz ve aile üyeleriniz roman olduğunuzu beyan ederken bir korku hissine kapılıyor musunuz? Ya da tepki alacağınızı düşünüyor musunuz? Bu konuda hissettiklerinizi açıklar mısınız? NEDEN? Dışlandığınızı düşünüyor musunuz? NEDEN? Dışlandığınızı düşündüğünüz bir anınız var mı?

5-) Roman olmayan vatandaşlarla birincil ilişki (evlilik, birlikte yaşama) içine girdiniz mi? Roman olmayan arkadaşınız var mı? Nasıl tanıştınız ve ilişkiniz nasıl gelişti? Aranızdaki ilişkiden/samimiyetten bahseder misiniz?

6-) Aylık ya da günlük kazancınız nedir? Ne tür bir işle para kazanıyorsunuz? Gelirinizi nerelere harcıyorsunuz?

7-) Roman mahallesinden taşınmak ister misiniz? Roman mahallesinde oturmuyorsanız Roman mahallelerine taşınmayı düşünür müsünüz? NEDEN?

8-) Kamu veya özel kurumlarının verdiği hizmetlere erişebiliyor musunuz?

EK 2: Roman Çalıştay Kitapçığı Kapağı

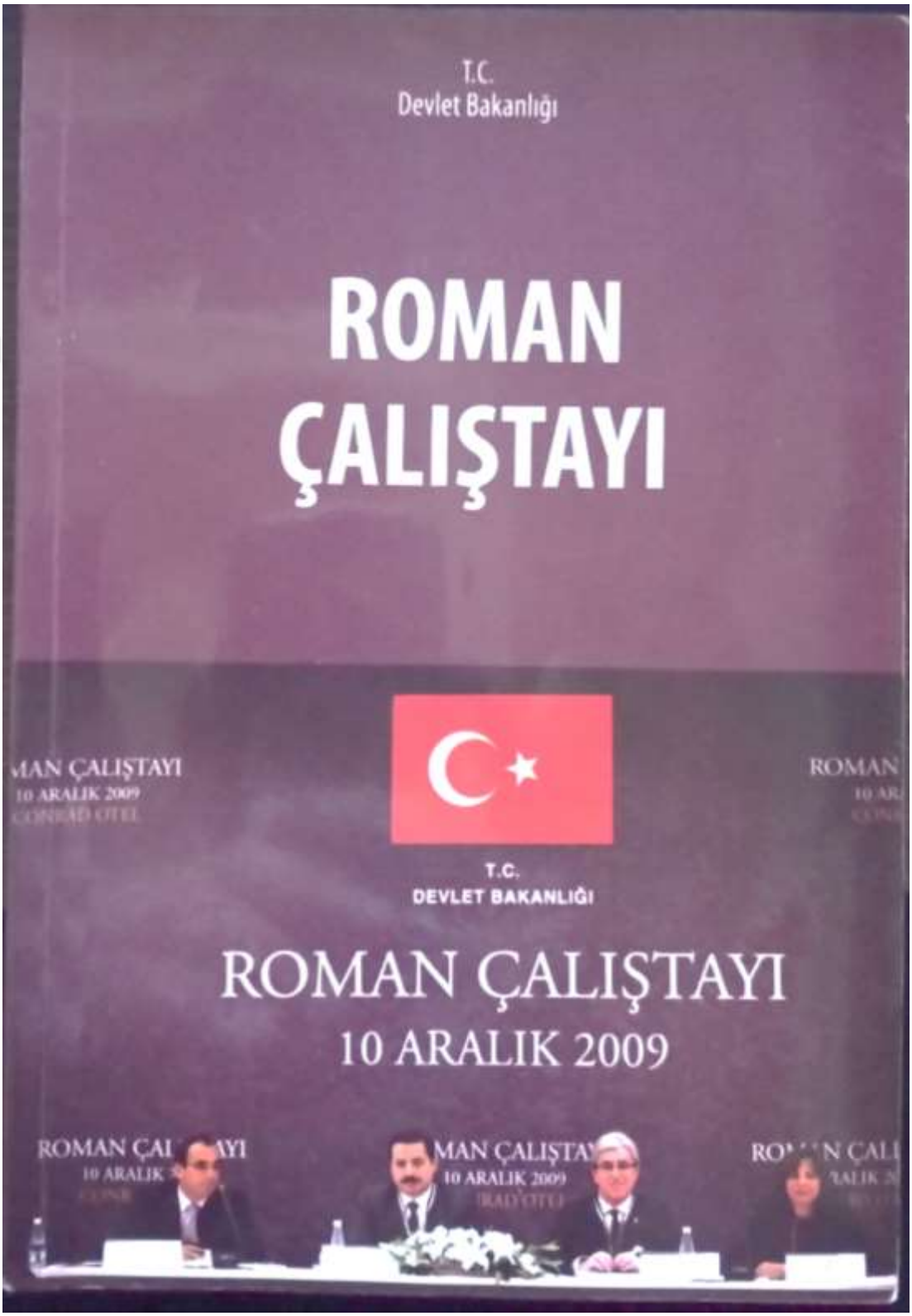

EK 3: Roman Çalıştayı Rapor Kitapçık Kapağı

